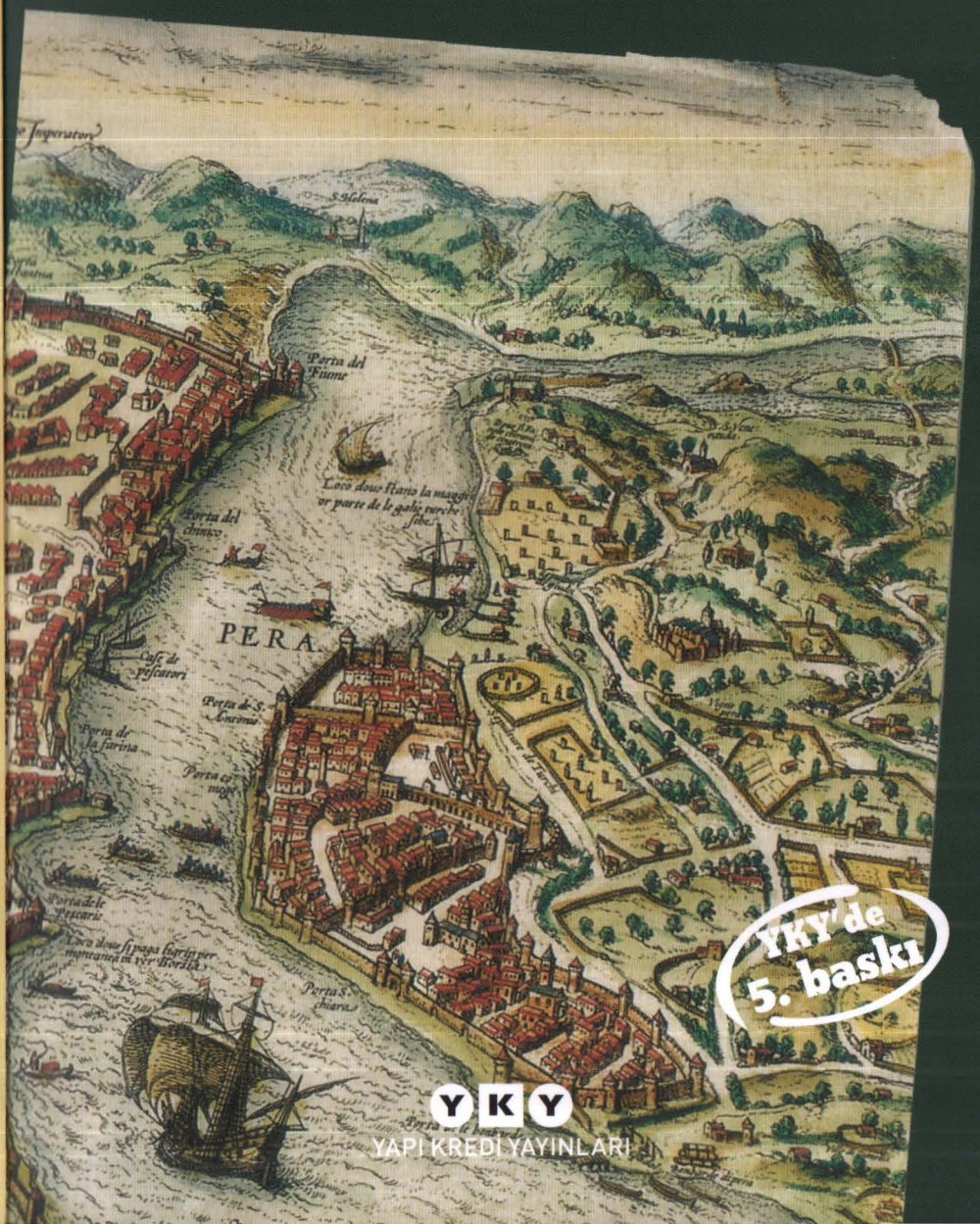
İLHAN BERK

Pera

YKY'de 5. baskı

YKY

YAPI KREDİ YAYINLARI

İLHAN BERK • Pera

YKY

PERA

İlhan Berk (1918, Manisa - 28 Ağustos 2008, Bodrum) 1945'te Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Fransızca Bölümü'nü bitirdi. Fransızca öğretmeni (1945-1955) ve ardından Ziraat Bankası'nda çevirmen (1956-1969) olarak çalıştı. Emekliliğinin ardından Bodrum'a yerleşti ve ölümüne kadar orada yaşadı.

İlk şiirleri *Yeni Doğuş, Uyanış, Varlık, Ses* gibi dergilerde çıktı. İlk kitabı *İstanbul'dan* (1947) itibaren "toplumcu şiir"in önemli temsilcilerinden biri olarak adı öne çıktı. 1954'ten itibaren İkinci Yeni tarzında şiirler yazmaya başladı, "Salt Şiir" dediği bu tarzı savunan yazılar yazdı. *Galile Denizi* (1958) kitabından sonra, İkinci Yeni'nin en çok anılan şairlerinden biri oldu.

1960'ların başından itibaren peş peşe yayımladığı kitaplarıyla, "şiirin kırk türlü yazılabileceği"ni gösterdi. Dilin tüm olanaklarını deneyerek modernist şiirin ufkunu genişletti. Kadim uygarlıklardan cinselliğe, nesnelerden şehirlere, şifalı otlardan şairlere kadar "her şeyi" şiirin alanına dahil etti.

1982'de yayımlanan otobiyografisi *Uzun Bir Adam*'dan sonra günlüklerini, kendine özgü bir "tür"e dönüştürdüğü "defterler"ini kitaplaştırmaya başladı.

Türünün tek örneği *Şifalı Otlar Kitabı*'nda doğaya bakışını saydamlaştırdı.

1985'te yayımlanan *Galata* ve 1990'da yayımlanan *Pera* kitaplarıyla İstanbul'un "kent belleği"ni kayda geçirdi.

Şiir anlayışını anlattığı yazılarını ve aforizmalarını *Poetika* ve *Logos*'ta bir araya getirdi.

Hazırladığı şiir antolojilerinin yanı sıra Ezra Pound, Rimbaud gibi şairleri Türkçeye çevirdi.

Kitapları

Şiir: *İstanbul* (1947), *Günaydın Yeryüzü* (1952), *Türkiye Şarkısı* (1953), *Köroğlu* (1955), *Galile Denizi* (1958), *Çivi Yazısı* (1960), *Otağ* (1961), *Mısırkalyoniğne* (1962), *Âşıkane* (1968), *Şenliksname* (1972), *Taşbaskısı* (1975), *Atlas* (1976), *Kül* (1978), *İstanbul Kitabı* (1980, gözden geçirilmiş baskı), *Deniz Eskisi/Şiirin Gizli Tarihi* (1982), *Delta ve Çocuk* (1984), *Galata* (1985), *Güzel Irmak* (1988), *Pera* (1990), *Dün Dağlarda Dolaştım Evde Yoktum* (1993), *Avluya Düşen Gölge* (1996), *Şeyler Kitabı: Ev* (1997), *Çok Yaşasın Sayılar* (*Şeyler Kitabı II*, 1998), *Şeyler Kitabı* (2002; *Ev* ve *Sayılar*'la birlikte), *Requim* (2004), *Kuşların Doğumgününde Olacağım* (2005), *Lettera Amorosa* (2005) *Adlandırılmayan Yoktur* (2006), *Tümceler Geliyorum* (2007), *Çiğnenmiş Gül* (2011, haz. G. Özmen).

Şiirleri üç ciltte toplanmıştır: *Eşik* (1947-1975), *Aşk Tahtı* (1976-1982), *Akşama Doğru* (1984-1996).

Otobiyografi: *Uzun Bir Adam* **(1982, 2005).**

Deneme/Günlük: *Şifalı Otlar Kitabı* (1982, 2004), *El Yazılarına Vuruyor Güneş* (1983, 1992), *Şairin Toprağı* (1992), *İnferno* (1994, 2004), *Logos* (1996), *Poetika* (1997), *Kült Kitap* (1998), *Ben İlhan Berk'in Defteriyim* (2004).

Söyleşi: *Kanatlı At* (1994), *İlhan Berk'le Şiirin Anayurdunda* (F. Andaç, 2004).

Mektup: *Elin Üstünde Gezsin: İlhan Berk'ten Memet Fuat'a Mektuplar* (2012, S. Sönmez), *Enis Batur'a Mektuplar* (2014).

Antoloji: *Başlangıcından Bugüne Beyit Mısra Antolojisi* (1960, 2004), *Aşk Elçisi (1965), Dünya Edebiyatından Aşk Şiirleri (1968), Başlangıcından Bugüne Dünya Şiiri (1969, 1974), Fransız Şiiri Antolojisi* (2001), *Güldeste: Başlangıçtan Bugüne Türk Şiiri Antolojisi* (2004).

Şiir Çevirisi: Arthur Rimbaud-*Seçme Şiirler* (1962), Ezra Pound- *Seçme Kantolar* (1983), *Asılı Eros: Çeviri Şiirleri* (1996).

Öykü: *Bir Limandan Üç Resim* (2019, haz. E. Gökşen).

Seçkiler: *Kitaplar Kitabı* (1981), *Seçme Şiirler* (1997), *Kendi Seçtikleriyle İlhan Berk* (2004), *Bir Yeryüzü Tanığı* (G. Turan, 2009).

Yabancı dillere çevrilmiş kitapları: *Estambul / İstanbul*, Madrid, 1988; *Histoire Secrète de la Poésie / Şiirin Gizli Tarihi*, Paris: Arfuyen 1991; *Poemas / Şiirler*, Madrid, 1992; *Rio Hermoso / Güzel Irmak*, Madrid, 1995; *Selected Poems / Seçme Şiirler*, Londra, 2006, *Mar de Galilea / Galile Denizi*, 2006, Madrid; *Selected Poems /Seçme Şiirler*, United Kingdom, 2007; *Um die Gasse biegt deine Stimme / Sokağı Dönüyor Sesin*, Elif Verlag, 2016.

İlhan Berk'in
YKY'deki kitapları:

El Yazılarına Vuruyor Güneş (1992)
İnferno (1994)
Kanatlı At (1994)
Logos (1996)
Asılı Eros (1996)
Uzun Bir Adam (1997)
Poetika (1997)
Kült Kitap (1998)
Eşik (1947-1975) (Toplu Şiirler I, 1999)
Aşk Tahtı (1976-1982) (Toplu Şiirler II, 1999)
Akşama Doğru (1984-1996) (Toplu Şiirler III, 1999)
Galata (2000)
Pera (2000)
Şeyler Kitabı (2002)
Toplu Şiirler (Delta-1, 2003)
Requiem (2004)
Şifalı Otlar Kitabı (2004)
Kuşların Doğum Gününde Olacağım (2005)
Adlandırılmayan Yoktur (2006)
Tümceler Geliyorum (2007)
Çiğnenmiş Gül (Haz.: Gonca Özmen, 2011)
Elin Üstünde Gezsin - İlhan Berk'ten Memet Fuat'a Mektuplar
(Haz.: Sevengül Sönmez, 2012)
Mısırkalyoniğne (Desenler: Selçuk Demirel) (2018)
Galile Denizi (2019)
Bir Limandan Üç Resim (2019)
Şiirin Çizdiği - Edebiyat ve Şiir Üzerine Yazılar
(Haz.: Yalçın Armağan, 2019)
Galata (özel baskı, 2016)
Pera (özel baskı, 2016)

Doğan Kardeş
Bir Yeryüzü Tanığı - Seçme Şiirler (2009)

İLHAN BERK

Pera

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 1335
Şiir - 133

Pera / İlhan Berk

Kitap editörü: Fahri Güllüoğlu - Birhan Keskin
Düzelti: Alev Özgüner

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Kapak resmi: BYZANTIVM NUNC CONSTANTINOPOLIS,
George Braun-Franz Hogenberg, *Civitates Orbis Terrarum*, Köln, 1572-1618

Baskı: Sena Ofset Ambalaj, Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Litros Yolu Sk. 2. Matbaacılar Sitesi B Blok
Kat: 6 No: 4NB 7-9-11 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul
Telefon: (0 212) 613 38 46
Sertifika No: 45030

1., 2. baskı: Adam Yayıncılık, 1990, 1996
YKY'de gözden geçirilmiş 1. baskı: İstanbul, Mayıs 2000
5. baskı: İstanbul, Mart 2021
ISBN 978-975-08-0201-2

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 1999, 2021
Sertifika No: 44719
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

9 • *Öndeyiş*

I. KİTAP
15 • Bir Nirengi Noktası Talimhane Üzerinedir
17 • Cumhuriyet Atlaslarında Bir Dörtyol Ağzı Taksim Üzerinedir
22 • Bir Fotoğrafta Park-Otel Üzerinedir
25 • Abdülhak Hamit, Lamartin, Şehit Muhtar, Recep Paşa Caddeleri Üzerinedir
29 • Caddeler İçinde Bir Cadde Sıraserviler Üzerinedir

II. KİTAP
39 • Bir Gayya Kuyusu
41 • Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir, I
48 • Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir, II
51 • Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir, III
55 • Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir, IV
58 • Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir, V
60 • Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir, VI
64 • Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir, VII
66 • Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir, VIII
68 • Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir, IX
70 • Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir, X

III. KİTAP
78 • Pasajlar ya da Gizemli Dünyalar Üzerinedir, I
89 • Pasajlar ya da Gizemli Dünyalar Üzerinedir, II
91 • Pasajlar ya da Gizemli Dünyalar Üzerinedir, III

IV. KİTAP

101 • Sokaklar İnsanlar Evler Üzerinedir, I
106 • Sokaklar İnsanlar Evler Üzerinedir, II
110 • Sokaklar İnsanlar Evler Üzerinedir, III
114 • Sokaklar İnsanlar Evler Üzerinedir, IV
116 • Sokaklar İnsanlar Evler Üzerinedir, V
120 • Sokaklar İnsanlar Evler Üzerinedir, VI
122 • Sokaklar İnsanlar Evler Üzerinedir, VII
125 • Sokaklar İnsanlar Evler Üzerinedir, VIII
129 • Bir Perabeyi Said N. Duhani'yi Onu Anlatır

V. KİTAP

135 • Caddeler Caddesi Cadde-i Kebir Üzerinedir

VI. KİTAP

159 • Haritada Bir Nokta Meşrutiyet Caddesi Üzerinedir, I
165 • Haritada Bir Nokta Meşrutiyet Caddesi Üzerinedir, II
172 • Haritada Bir Nokta Asmalımescit Üzerinedir
177 • Haritada Bir Nokta Tepebaşı Üzerinedir

SONDEYİŞ

183 • Beyoğlu

*PERA**

"Dublin'in, bu kentin görüntüsü bir gün yeryüzünden silindiğinde, bir rehber kitap gibi, Ulysses*'e bakarak, yeniden, eksiksiz bir biçimde kurulsun istiyorum."*

James Joyce

* İnsanda, tarihte, eşyada.

Tabella v. Post pag. 348.

URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ

DELINEATIO,

Qualis extitit MCCCCXXII. proinde antequam in Turcarum potestatem veniret.

Auctore CHRISTOPHORO DE BONDELMONTIBUS *Florentino* in Opere MS. quod *de Insulis Archipelagi* inscripsit.

Sultanahmet ve Pera

ÖNDEYİŞ

Bir taşbaskısı: Pera alınlıklı.

Alt alta, üst üste çizgiler, oyuklar, çıkmalar, taşmalar. (Bir taşbaskısı Himalayalar'da bir yolculuktur. Yol iz yoktur. Yolunuzu siz bulacaksınız.) Karınca yuvaları gibi insanlar, sokaklar, caddeler. Bir deniz dibi haritasıdır sanki: Burunlar, koylar, körfezler çizecektir: Bir azınlık kalesi için. Bir azınlık kalesi: Özenle çevirdiği bir imparatorluğun (ki haraç ve talanla büyümüştür).

Salipler, putlar, haçlar.

Bir çıkma (Galata kökenli). Coğrafya onu böyle mi görmek istemiştir? Sessiz, duruk bir suyun sardığı. Yabanıl, kırılgan (böyle de denebilir). Adacıklar çıkan Eyüp önlerinde, hızla dönen sonra çarpıp Galata surlarına. Değil mi ki kapalı, yalnız bir iç sudur, dönecektir. (İkonlar, aynalar, küçük haçlar toplayıp, in-

cecik.)

Bir labirent: Sarı bir tarih çiziyordur gizliden gizliye: Akan evler, alanlar, sokaklar. Kuşatılmış Ortodoks şiddet ve şehvet – Sodom-Gomore.

Katafalklar gibi sıralanmış Sainte-Marie, Üç Horan, Aya Triada. Ağzını ağzına almış Yüksekkaldırım. Uzuyor Büyük Cadde. (Kurutulmuş çiçekler, kuşlar, öpülmüş kızlar.)

Haritadaki yerinde Meşrutiyet ve Yeni Çarşı caddeleri. Ve Con-

cordia ve Panaia Kilisesi. Yerinde Eski Çiçekçi, Hava, Alyon sokakları.

Yerinde gök.

Atlaslarda, Pera atlaslarında, geometrinin diliyle konuşur. Bunda haksız da değildir; öyle ya bunca sokağın elinden başka türlü nasıl tutulur? Kendine göre doğrular, zikzaklar, eğriler çıkacak; üçgenler, koniler, piramitler indirecektir. Bütün bunlar için de çizginin (o büyük sihirbaz) egemenliğine girecek, bu çilekeş yolculuğu öyle yapacaktır.

Hem geometri dediğimiz dil çizgiden başka nedir ki? Caddeler Caddesi başka nasıl gösterilir. Tünel'den başlayan yolculuğu için Galatasaray önlerinde, yalnız orda, bir eğri çizmesi yetmeyecek midir? Pera'nın sınırlarını parçalanmaktan, dağılıp gitmekten onu başka kim kurtarabilir? Hem bu birbirinin içine girmiş, birbirini kesen, çeviren küçük alanlar, izbeler, çıkmaz sokaklar, geçitler ancak geometrinin elinde var olabilir. İşte bunun için kendini geometrinin dünyasına bırakacak, onun diliyle konuşacaktır elbet.

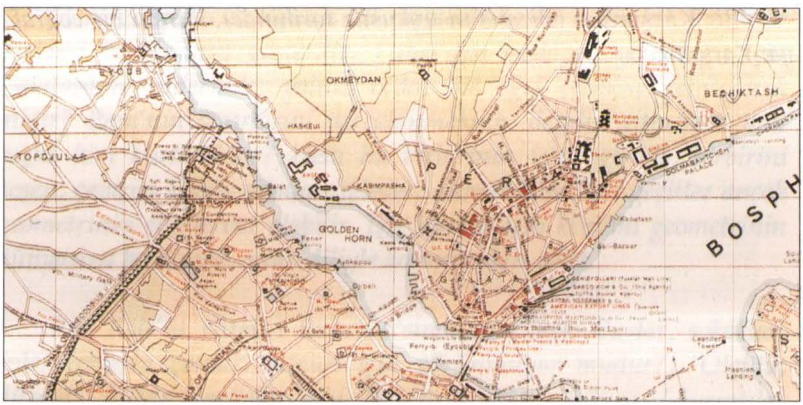
Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye'*sinde, bir tepe. Surlar, sokaklar, evler (evlerin çatıları bunun için görünmüyor mudur?). Ölçülü, düzenli. Bütün haritalar gibi de ayrıntılarla yürüyen. (Ayrıntılar ölçü, düzen ister.) Piri Reis bunu bilirdi. Burunları, koyları, adaları çıplak bırakmayı sevmezdi. Gördüğü yerleri ağaçlarla, hayvanlarla, kuşlarla süslerdi. Boyaları bunun için yanından hiç ayırmadı. Gittiği denizlere onlarla gitti, geldi.*

Bir harita-resim. Hem bir harita-resim ayrıntılardan başka nedir ki? Bu yüzden Pera kunt surlarla ayrılmamış mıdır? Pera, değil mi ki "fethedilmeyen İstanbul" *dur, ayrılacaktır. (En kalın çizgilerle.) Piri Reis de Kâğıthane'yi, Alibey Deresi'ni, Ayvansaray'ı, Pera'dan öyle ayırmıyor mudur? Ama asıl da Karaköy'ü (ki soyca bir Gregoryen'dir), bir daire içine alıp bırakacaktır. Bir haritaya değil de, bir resime çalışıyordur sanki. Üç boyutlu. Zikzaklı. Ve hep üçgenlerle ilerleyen. Yerini bilmelidir her şey. Hem evler, sokaklar, yollar kitabı-*

na ancak öyle sığacaktır. (Hep taşıracak.) Sarayburnu'na, Boğaz surlarına geldiğinde de iskandillerini sarkıtacaktır artık. Son bir kez. Değil mi ki büyük derya yolculuğuna burdan çıkıyordur. Her şey ölçülüp biçilmelidir.

Tophane önlerinde dik ve kat kat. Ve kapılar, kapılar, kapılar. Bir yol Yüksekkaldırım'a (ki denizci yatağıdır ve morfinli hücreler) çarpıp kalıyor. Ve Fındıklı ve Dolmabahçe önlerinde birden kırılıp dağılıyor surlar. Ayaspaşa'ya uzanmak için mi? (Öyle olmalı.) Bir kenar suyu geçip bırakıyor Talimhane'yi. Hızla Dolapdere sırtlarına iniyor sonra da. İnip Kasımpaşa'da kapatıyor kendini.

Bir Karşıyaka *(Bizans'ın uykusuz tarihinde). Hırçın bir coğrafya: Karanlık.*

Bir Karşıyaka *(Bizans'ın uykusuz tarihinde)...*

I. KİTAP

Pera'da yedi sekiz dil konuşulur, öyle ki bir Babil Kulesi'ni andırır.

Dullaway

İstanbul'un 1776'da biçimsel ölçekli ilk planında Pera.
Planı François Kauffer çizmiş. (Marianna Yerasimos koleksiyonu)

BİR NİRENGİ NOKTASI TALİMHANE ÜZERİNEDİR

Bir nirengi noktası: Talimhane.

Bağlar, mezarlıklar, talim eden askerler.

Uzakta bir yapı: Taksim Topçu Kışlası. Üç katlı, iki top küreli. Kemerli pencereli.

Büyük, yalın ve görkemli.

Gökyüzünü kesiyor. Tanıdık gökyüzünü.

Ve bir imparatorluk arması: İki sancaklı, çatılı silahlı ve tuğralı.

Bir ağaç: Çınar.

Bir kuş: Serçe.

Bir kalabalık: 31 Mart Şehitlerini uğurluyor.

Açık gök Gümüşsuyu'na vuruyor ve Ayas Paşa'ya.*

Bir sacayağı kurmak için üç sözcüklü: Talimhane, Ayas Paşa, Gümüşsuyu.

Üç adam Taşkışla'nın önünde durmuş, fesli ve ayakta üçü de.

Uzakta Surp Agop Mezarlığı ve serviler. Uzaklığı yazıyorlar.

Bir Sokak: Bağodaları Sokağı (yeni adı Tarık Zafer Tunaya). Çifte Vav Sokağı'na çarpıyor.**

Ve Ağaçırağı Sokağı'nda bitiyor.

* Ayas Paşa: Kanuni'nin sevgili Veziri. Tıknaz, esmer. Kanguru yürüyüşlü. Viyana Kuşatması'nda imzası vardır. Sessiz yaşadı ve bir dilbilgisi kitabı gibi karıştırdı durdu kendini. Vebadan öldü.

** Bir fi tarihli. Sakinleri yaz kış beyaz elbiseler giyerler.

Kapısının önünü süpürüyor bir kadın.
(tavuklar, kediler, kuşlar)
İki at arabası Talimhane göğüne çıkıyor.
Ve resim gibi Tevfik Paşa Konağı.*
Ve 60 odalı
Boğaz'ı ve Marmara'yı görüyor.
Ve Maksim.** Kefeki taşlı, albenili, köşeli ve kuş evli (Osmanlı kuşları severdi).
Büyük Mezarlık'ta dolaşıyor Edmondo de Amicis.
Ve İtalyanca bir çocuğa adını soruyor.
Ve su içiyor bir sakanın elinden.
Venedik Balyosu Alvario Griti'nin konağından sesler geliyor.
Ve *Körler Ülkesi*'ne bakıyor.
Bir bahçe: Taksim Bahçesi. Mızıka Köşkü'nden çıkıyor Büyük Şarman.
Ve rakısını içiyor Rıdvan Paşa. Yarı açık ağzı.
Akşam piyasasına çıkmış Marki Imperiali ve Baron Dödzel.
Bir leylek*** beyazın beyazı. Uzun yüzlü. Gümüşsuyu'na iniyor. Ve çocuk ruhlu.
Ve sıra sıra toplar.****
Bir adam uzanmış gökyüzünü okuyor.
(iki zaman arasından)
Ve yıldızlara ad veriyor.
Ve iki zamana çıkıyor yüzü.

* Tevfik Paşa'yı biliyoruz: Hariciye Nazırı. Bir sır küpü (ki misyon şeflerini dört duvar arasında kabul eder ve halk arasında "Soba borusu gibi doğru" diye bilinir): Şifreli notalar, kapalı zarflar, ayyıldızlar, mühürler. Hepsi hepsi bir hariciye mutfağı için. Değil mi ki bütün yabancı elçilikler burdadır: Öyleyse dört duvarlı odaları seçecektir.

** Bir nirengi noktası: Suyun tarihine eğilmek için. I. Mahmut suyun hareket halini severdi.

*** Leylek, yazına giren ilk kuşlardandır.

**** Tarihte, insanda, eşyada üç çağı gördük mü diyorlardır?

CUMHURİYET ATLASLARINDA BİR DÖRTYOL AĞZI TAKSİM ÜZERİNEDİR

Cumhuriyet atlaslarında bir dörtyol ağzı Taksim diye. (Cumhuriyet atlaslarını ve Cumhuriyet adlı bir türlü büyümemiş zamane çocuğunu biliyorsunuz.) Bir alan.* Bütün dörtyol ağızları gibi dikkatli ve gözünü dört açan. Yalnız gözünü mü? Kollarını ellerini de öyle açmıyor mudur? Bunun için de pek çok neden vardır: Hem yeni, hem de deneysizdir. Her şey de ondan soruluyordur. Bir atardamar. Bir ileri karakol. Tıkanmaya, kireçlenmeye gelmez. Cumhuriyetin yeni tarihini o yazacaktır. Bir yeniyetme: 1923'te 1 kasaplı, 2 bakkallı, 1 berberli, 1 fırınlı, 1 karakollu, 1 eskicili bir adadır. Kaş üstüne düşürülmüş hünnabi, nar çiçeği fesliler, uzun setreli, uzun pantolonlu, çakşırlı poturlular, yemenililer dolaşıyordur. Harrington Kupası'nda da havada fesler uçuyordur. Arap harfleriyle:

AHALİ**

sigarası içiyordur Cumhuriyet. Eller de sık sık fitilli çakmaklara uzanıyordur. Cumhuriyetin büyükleri de eski Ford'lar, Fiat'larla gidip geliyordur. Hem Kristal Gazinosu'ndan sesler de gelmeye başlamıştır. Ben Amer Kardeşler'in sirki de dolup

* a) Bütün alanlar gibi bir alan. Bir daire de diyebiliriz.
b) Cumhuriyet kökenli. Cumhuriyet gibi çoğulcu, güler yüzlü, açık elli. 1850'lerde kurtlar iniyordur.

** Bir yerde oturanlar, halk. Bir altın çağ içindir.

dolup taşıyordur. Birden redingot, Kemali kalpak, kırmalı etek uç vermiştir. Hilal Kahvesi'nde de papaz uçuruluyordur. Kimi evlerden de Aga, Körting marka radyoların sesleri duyuluyordur. Hangi alan onun gibi Cumhuriyetin yeni tarihini böylesine "sinesine" sığdırmıştır? Hem bir alandan da beklenen budur. Değil mi ki Pera adlı "iffet düşkünü" bir İmparatoriçe'ye ondan geçip giriliyordur, öyleyse kendine bir çekidüzen vermelidir.

Hem artık bütün ünlüler de burda oturmuyor mudur?

Bella Vista'dan geliyordur M. Rallis.

Çoktan evinin yolunu tutmuş Osmanlı Bankası Müdürü, M. Pangris.

Bu Frankfurt Muhabiri M. Weiz. (Bu M. Weiz'in bilmediği yoktur. Hem büyük bir koku alma yeteneği vardır.)

Park-Otel'den çıkıyor İtalyan Büyükelçisi Baron Blanc.

Abdülhak Hamit bu. (Lusiyen Hanım'la Tokatlıyan'a gidiyor.)

Bu Fuat Bey.

Fethi Bey bu da.

Bu ipekliler ve müslinler içindeki Madam Natin Vera.

Ya Abdülhak Şinasi? Her akşam burdan (ki sessiz yaşadı, Gümüşsuyu'nu da kendisi gibi sessiz diye sevdi) Tokatlıyan'ın yolunu tutmayacak mıdır? Beyaz ceketli uşağı kat kapısında, elinde şapkası, bastonu onu bekliyordur. Park Pastanesi önünden geçerken dalgın gözlerle içerisini süzecek, öyle geçecektir. Çayını yudumlarken de bisküvilerle bütün bir geçmiş zamanı yaşayacaktır. Hem son olarak *Ali Nizami Bey ve Alafrangalığı*

İLK OTOMOBİLLER

Otomobilin Türkiye'ye girişi ile birlikte reklam kampanyaları da başladı. Yukarıdaki ilanda Fiat otomobili tanıtılıyor ve temsilci firmanın geniş bakım olanaklarından söz ediliyor.

üstünde bütün gün çalışmış, öyle buraya gelmemiş midir? Biliyoruz çok titizdir. Birkaç satır üstünde günlerce çalışır. Bu akşam saati bunun için bir kurtuluştur. Ama İzzet Melik belirince de bütün düşleri yıkılacaktır.

Ya Yahya Kemal mi* (ki yerinden kımıldamayı sevmez ve dış yolculuklarında yanına Hafız Burhan'ın taş plaklarını almayı unutmazdı)? O şimdi Tokatlıyan'dan dönmüş, Park-Otel'de yemeğini yiyor ve fakir Üsküdar'a bakıyor –İstanbul'a hep uzaktan bakmayı sevmedi mi?– Ve ilk kez yalnız. Ve her halinden belli, yalnızlığı sevmiyor. Kim bilir? Bunu belki de kendisi seçmiştir. Birazdan da odasına çekilecektir, açıp en eski tarihleri, Fatih'e çalışacaktır, çok sevdiği Fatih'e.

Hem elbette çok sevdiği Fatih'e çalışacaktır. Bundan daha doğal ne olabilir? Şiirinin ortadireği İstanbul'u ona borçlu değil midir? Pes İstanbul'suz ne yapardı?

Ama, hayır, masası dolmuştur işte. Ve anlatıyordur. (Anlatmayı çok severdi ve yalnız kendisi anlatırdı. Yine yemek meraklısıydı. Pandeli'yi bunun için "artist" ilan etmiştir. Ayakkabı merakını da biliyoruz; Bali marka ayakkabıları severdi. Bunun için Paris'teki Fatma Sultan'a kâğıtlara ayak ölçülerini çizer gönderirdi. [Sevgili Fatma Sultan da sonraları bu kâğıtları çerçeveletip duvarına asacaktır.] Ve çok şişmandı ve kendi başına yıkanamazdı. Bu yüzden Eyüp'te fakir anacığıyla oturan ve gölge gibi üstadı bırakmayan Asım Sönmez'e keseletirdi kendini.)

Hem 1944'teyiz artık. Ayaspaşa Lokantası'nın önünde Dodge'lar, Ford'lar, Bugatti'ler sıraya girmiştir. Çallı İbrahim, Abidin Dino, Fikret Adil, Madam Judith'in elinden *bœuf strogonof* yemişler, karafaki, karafaki sarı votkaları içmişler, Almanya Sefareti'nin önüne gelmişler ve de Büyük Cadde'nin yolunu tutmuşlardır. Nereye mi gidiyorlar? Nisuaz'a elbet. Çallı'yı da kapıdan Beyaz Ruslar (bu yersiz yurtsuzlar) karşılamıştır, o da onlarla ve de uzun saçları, uzun paltosuyla doğru üst balkona çıkmıştır bile. Abidin ile Fikret Adil de hemen caddenin ağzın-

* Park-Otel'in özel misafiri. 16 yıl, 7 gün. Oda numarası 16.

daki koltuklara oturmuşlar ve de Niko ile Patroniçe oldukları yerden gülücüklerini yağdırıyordur. Hem Asaf Halet Çelebi de koltuğunun altında kitaplar, ağzına giren kara bıyıkları, kara saçlarıyla belirmiştir işte.

Ya Necip Fazıl mı? Yeni bir şiiri heceliyordur o, uyakları da birbiri ardına gökten düşürerek geliyordur.

BİR FOTOĞRAFTA PARK-OTEL ÜZERİNEDİR

Bir fotoğraf, eprimiş, soluk: Park-Otel.
Geniş alnaçlı, dört katlı, balkonlu.*
Gök kapalı.
Ve kimseler yok.
Ama büyük terasta kolalı beyaz örtülü masalar, tabaklar, bardaklar, bıçaklar dizilmiş duruyor.
Sanki biraz önce yağmur yağmış ve herkes içeri kaçmış.
Ve her şey denize bakıyor.
Ve büyük kapıda kitap harfleriyle bir yazı:

PARK-OTEL

Aşağıda evler, elektrik direkleri, sokak lambaları, çocuklar, kadınlar.

Odasının camına vuruyor gölgesi Kral Edward'ın ve Madam Simpson'ın.**

Ve Carmen Pady Orkestrası çalıyor.

Kuşlu Saray'ın bayrağı dalgalanıyor.

* 1931 ortaları mı? Öyleyse II. Abdülhamit'in Tevfik Paşa'ya bir "ihsan-ı şahanesi" konağın yerinde yeller esiyor.
Ve Aram Hıdır sahnededir.

** Bu Simpson su yollarında büyümüştür. Şiir yazar. Bu yüzden de alçakgönüllüdür.

Ve Yahya Kemal Üsküdar'a vermiş yüzünü.

Barda ayakta durmuş Falih Rıfkı.

Bir masada yazısını yazıyor Emir Erkilet.*

Birileriyle konuşuyor Burhan Belge.

Yeşil robu, zümrüt broşuyla oynuyor Tütüncü İhsan'ın refikaları.

Ve merdivenlerden iniyor güzeller güzeli Cahide.

Ve havada döne döne uçuyor bir yaprak.

Ve çocuk yüzlü bir ağaç (belki çınar, belki de atkestanesi).**

İki masayı birden doldurmuş Orient-Express'in (Kralların treni, trenlerin Kralı) yolcuları. (Pera-Palas'ın salonları birden canlarını mı sıkmıştır?)

Boş von Papen'in masası.

Ve boş masa *Sacré-Cœur* Kilisesi'nden gelen çan seslerine vermiş kulağını.

Ve bir yazı (kendi dilinde) kendini yazıyor:

* Bu Emir Erkilet (emekli general) 1942'lerde faşizmin ayak seslerini pek sevecektir. Büyük bir aşkla da Alman Ordularının ilerleyişini çiziktirecektir her gün gazetesine. Kulağını ona ayarlamıştır.

** Bu ağaç, Tevfik Paşa'nın haremleri Afife Hanım'ı (Elizabeth), bir dalı kesildi diye bir gün bir gece ağlatacaktır.
Şimdilerde, yeni yerinde doksan yaşındadır.

PARK-OTEL YEMEK LİSTESİ

Öğle Akşam Yemekleri

Her gün te dansan ve Orkestra
Saat 17.30'dan 1'e Kadar
Cuma sabah matine saat 11'de
Sipariş üzerine hususi ve enfes yemek ihzar olunur.

TABLDOT 1 LİRA

Rus çorbası/Tavuk suyu
Mayonezli istakoz/Kılıç şişte
Salçalı makarna/Pilav/Omlet

~

Sebjeli piliç. Volovan
Biftek. Garnitürlü/Dana kıjartması

~

Kabak dolması. Etli Ayşekadın fasulyesi
Tereyağlı bejelya, zeytinyağlı bamya.

~

Komposto. Dondurma.

ABDÜLHAK HAMİT, LAMARTİN, ŞEHİT MUHTAR, RECEP PAŞA CADDELERİ ÜZERİNEDİR

Taksim, Gümüşsuyu'nu, Ayaspaşa'yı koluna geçirdikten sonra, Abdülhak Hamit, Lamartin, Şehit Muhtar, Recep Paşa caddeleriyle (bu dörtlü azınlık imparatorluğu) tam bir dikdörtgen kurup, hep birlikte Cumhuriyet Caddesi'ne düşerler. Düşer düşmez de Taksim Caddesi ile (ki Yeni Şehir Caddesi'nden gelip bir sokak bile olmadan yiter) Yedi Kuyular Caddesi arasında yuvalanırlar. Bu da onların bir başına bir takımada kurmalarına yarayacaktır. Sonra da gene dördü birden iple çekilmiş gibi koşutlar sıralayıp kapanırlar. Ama nerden geldiği belli olmayan Topçu Caddesi (ki yalnız haritalarda vardır) onları tam belkemiğinden acımasızca vurup çıkar. Ama bu yine de dördüzlerin bir azınlık kalesi (Ortodoksluklar) kurmasına engel olamayacaktır. Pera zaten azınlıklar kalesi değil midir?

Hem artık Taksim yeniyetme halkına da yer açmasını bilecektir: Tamirciler, işportacılar, bakkallar, fırıncılar, manavlar, haytalar yerden biter gibi bitecektir. Asıl da yedekparçacılar (bu Dukalık) kaplayacaktır. Taksim yalnız ünlülerin tapusunda değildir. Elbet sıradan insanlar da onu parselleyecektir: Eskici Rıfat dükkânının önünü süpürüyordur. Bisikletçi Fahri Bey de bisikletlerini sıralamıştır. Triumph marka motosikletlerinin gürültüsü de havada çınlıyordur. Laz Nuri, Hampik Usta, Abes Bey, Rum, Ermeni çocuklarının futbol maçlarına dikmişlerdir gözlerini. Tomris Uyar'ın anneannesi de penceresinden onları seyrediyordur. Çocuk Feyyaz Kayacan da annesine gökyüzünün neden mavi olduğunu soruyordur. Ustalar Ustası Yunus Usta da boy boy anahtarlarıyla baş başadır. Manav Çakır (ki o

Lamartin Caddesi'nde doğmuştur) da elmaları parlatıyordur. Ya Ellia Marvo mu? O zaten Abdülhak Hamit Caddesi'ni dükkânı gibi kullanıyordur. Hem Cumhuriyet başka nasıl kurulacaktır ki?

Ellia Marvo

Ellia Marvo bu dünyaya gelmemiş de, Musa Peygamberin kitabı gibi gökten düşmüştür sanki. Düşer düşmez de yanından hiç ayırmadığı lehim kutusunu, törpülerini, çekiçlerini, kerpetenini, körüğünü, eğelerini sıralamış, Taksim'in göbeğinde çalışmaya başlamıştır. Hem Taksim dedikleri de yeni yeni kurulmuyor mudur? Evler, dükkânlar, kuleler yükseldikçe de, ancak o zaman bir sokağa düştüğünü anlamıştır. Ama yersiz yurtsuz, sürgün, acılı soyu gibi o da bunu yadırgamamış, siftahını da yapınca sokağı dükkânı sanmıştır. Giderek de bu yeryüzünü, bu yeryüzündeki yerini öyle görmüştür. Hem yeryüzü dedikleri de nedir ki?

Bunun için, Ellia Marvo'nun, benim sözlüğümde İstanbul'un dağı taşı gibi bir yeri vardır.

Söylenti

Taksim esnafı (Yedekparçacılar Dukalığı) onun bu dünyada yalnız pazar günleri çalışmadığını söyler.

O gün Ellia Marvo giyinip kuşanıp bütün gün gökte uçurtma uçurur.

Selamımız ona ulaşsın.

Taksim biraz Abdülhak Hamit Cad. demektir. Aslında bu cadde de koşutları Lamartin, Recep Paşa, Şehit Muhtar caddeleri gibi bir caddedir. Uzun, dar, iple çekilmiş gibi de düz. Bütün caddeler gibi de bir yerde başlayıp bir yerde biter (bir cadde böyle bir şeydir hem: başlar ve biter). Planda İstiklal Caddesi'nden gelmişseniz ve yüzünüzü Taksim Anıtı'na çevirip kollarınızı açarsanız, soldaki ilk caddedir. Yine bütün caddeler gibi ilk yapının duvarında küçük bir plaka vardır: çinko, küçük, yatay bir dikdörtgen, kenarları beyaz çizgili, parlak, mavi yüzeyli bir plaka. İçinde yine beyazla yazılmış şu yazılar:

ABDÜLHAK HAMİT CAD.

Bir caddeden çok bir sokaktır aslında. Yandaşları Lamartin, Recep Paşa, Şehit Muhtarbey caddeleri gibi alımlı, bayındır, güzel değildir; bir kıyıya atılmış gibidir. Büyük adına ters düşer, çatışır onunla (çağının en aksoylu adamı değil midir Abdülhak Hamit? Monokllü, bastonlu, ince uzun boylu, cebi mendilli, kolalı yakalı, kravat iğneli ve redingotlu. Tam bir İngiliz). Bir sokak adamı hayatı yaşayan Tarlabaşı Caddesi'yle karşılaştırılır daha çok. Ya da bir:

WC

sokağı olan Taksim Caddesi'yle. Zaten üç kardeş gibidirler: Birbirlerinden ayrılmazlar. Çeşitli katlardan geçmiş bir parya hayatıdır bugün sürdüğü.

İlk sakinleri:

Bizans huysuzları
Yahudiler
Birinci dereceden lodoslar
Sessizlik
Sarı Katolikler
Sular
Erken yatan Ermeniler
Şairler
Faytonlar
Servet-i Fünun
Uzun kaşlı çocuklar
Ağaçlar
Akşamları evine dönen Rumlar
Bulutlar
Doktorlar
Rüzgârlar

Bugünkü sakinleri:

Trafik
Büyük küçük kuşlar
Çerçiler
Otolar
Her çeşit otolar
Lehimciler
Atlar, uzun atlar
Bay gürültü
Tamirciler
Kornalar
Kamyonlar
Emekliler
Ayaksatıcıları
Yedekparçacılar
İhtiyarlar
Kısa sabahlar

Cumhuriyet

Bir sokak adamıdır ama, yerini OTO YEDEKPARÇALARI DUKALIĞI'na bıraktı bırakacaktır. Bunun için de çağdaştır. Bir yenilikçi ve de. Pazarları ve geceleri ölü: Bütün çağdaş toplumlar gibi. Bir tabelalar caddesidir de, yedekparça cumhuriyetinin. Yalnız bir kapı üstü yazısı buna ters düşer:

KÜÇÜK PALAS
32

(Kışları, önünde beyaz kâğıtlar, uzun boylu, zayıf bir şairin oturduğu, çağına hep ters düşen ve gülen).

CADDELER İÇİNDE BİR CADDE SIRASERVİLER ÜZERİNEDİR

İstanbul şehir rehberlerinde Sıraserviler de bütün caddeler gibi bir cadde. Bütün caddeler gibi de bir yerde başlayıp bir yerde bitiyor. Eski bir Peralı: Bağlar, mezarlıklar, serviler. (Osmanlı servileri severdi, ölüleri servilerle özdeşleştirmiştir.) Bir uzun yol yolcusu. Bir yalnız. Bir Yorgun. Cadde-i Kebir'in (Büyük Cad.) bir koşutu olarak doğmuştur. Bunun için, kendini Taksim'e vererek yaşar. Onun dışında bir yaşamı yoktur. Tarih de kancasını (Cumhuriyet adlı tarih) daha ötelere atmaz. Küçük sokaklar, çıkmazlar caddesidir. Dünyanın en güzel çıkmazlarını da o kapmıştır sanki: Baltacı, Mücadele, Lapacı, Maç çıkmazları bunlardan yalnız dördüdür. Bu böyledir ama Sıraserviler sabahtan akşama kadar dur durak bilmediğinden bundan habersizdir. Düşe ayıracak vakti yoktur. (Bir cadde de düş görür, bu onun da hakkıdır.) Çalışmayı, yalnız onu bilir o. Ona dünyanın en çalışkan caddesi de diyebiliriz. Elbet en yoğunu da. Hem nasıl yoğun olmasın ki, bütün gün İstanbul'u bir yerden bir yere taşımıyor mudur? Bunun için de bu güzel çıkmaz sokak adlarını çok görmemeli ona. Böyle kendine gelebiliyordur. Her gün böyle deliler gibi çalıştığına göre, kullarından birinin haytalığına da neden göz yummasın ki? Dahası, belki de hoşlanıyordur da bundan. Neden olmasın? Yine belki bu yüzden Lapacı Çıkmazı'nı gözden uzak bir yere atmıştır. Böylece de karışanı görüşeni olmasın istemiştir. Hem bunu yalnız onun için değil, kimi küçük sokaklar, en başta da, Hocazade, Çukurçeş-

me, Tel, Anadolu (Pera'da Anadolu sözcüğünün ne işi var?) sokakları için de düşünmüştür. Belki de özel bir sevgidir bu.

Hem onları egzoz, yağ, kömür kokularından korumak için nice nice labirentler kurmamış mıdır? Kimilerinin de sokak levhalarını söküvermiştir. Bazıları için de inler kurmuştur. Yeryüzüyle, bu acımasız yeryüzüyle, bütün bütün ilişkileri kesilsin diye... Sonunda da bütün caddeler gibi o da başını alıp gitmiştir. Tek soluk alınacak yerin de Cihangir olduğunu bildiği için, orda adını sanını silip yoklara karışmıştır. Ama Lapacı Çıkmazı'na hepsinden ayrı bir yöntem uygulamasını da unutmamıştır: Adını bütün İstanbul şehir haritalarından çıkarmıştır. Böylece de bu yeryüzünde yokmuş gibi, onu yalnız kendisine saklamıştır. Ama bunu bir sokak kurdu olan benden gizleyememiştir elbet.

Lapacı Çıkmazı Sokağı

Lapacı Çıkmazı'na Turnacıbaşı'ndan kolayca çıkılır ama (çıkılır, çünkü bir Ağrı Dağı tırmanışıdır bu) o zaman da Sıraserviler'in o labirent ruhuna inemeyiz. Taksim'i solumuza alıp yürürsek, ilk Meşelik Sokağı'nın ağzına geliriz. Birden de (neden birden bu belli değil) Billur Sokak'la karşılaşırız (bu sokak, kulunuzun, bir zamanlar elinden çokça tuttuğu bir sokaktır). Billur Sokağı üç adım sonra Hocazade Sokağı'na tosladığında adını hemen değiştirip, Maç Sokağı adını alır ki bu da bize Pera inlerine ayak bastığımızı (Pera bir inler cumhuriyetidir) muştulayacaktır.

Maç Sokağı (işte o büyülü sokak adlarından biri daha) belki de futbol topunu düşünde bile görmemiştir. Dahası, maç sözcüğünü de bilmez. Hele hele maça gitmek diye bir şeyi de aklından hiç mi hiç geçirmemiştir. Geçirmemiştir, çünkü o kolunu bile yerinden oynatamayacak çıkmaz sokaklardandır. Lapacı Çıkmazı, hem Billur Sokağı'nın (o çileli ve asık yüzlü sokağın), hem Mücadele Çıkmazı'nın (dünyada bu sokağa bundan daha güzel bir ad konamaz, öylesine yıpranmış, öylesine dökülmüştür ki...) hem de Hocazade Sokağı'nın (ki elleri ayakları birbirine karışan sokaklardandır) ve de Çukurçeşme'nin

(bu sokağı biliyorsunuz: Büyükparmakkapı Sokağı'nı elinde tutan ve bizi can havliyle İstiklal Caddesi'ne atan sokaktır) bütün ağırlığını yüklendiğinden biraz kör, biraz da kötürümdür. Sonra Lapacı Çıkmazı doğası gereği böyledir: Üç yakasını çeviren sokaklar, evler, insanlar, taşıtlar ona bunu uygun görmemiş midir? O da bunu kabul etmiştir. Lapacı Çıkmazı dediğimiz işte böyle bir kıyıya atılmış sokaklardandır. Sırtını da Balta Çıkmazı'na (ki baltaya benzer) dayamıştır. Hem Lapacı Çıkmazı'nın eti kemiği nedir ki? Eni bir, boyu üç karıştır. Böyle bir sokağın haytalığından, Lapacılığından ne çıkar. Ne yapsın yani? Dünyayı değiştirmek ona mı kaldı? Bırakalım, Lapacılığın tadını çıkarsın.

Bir Aşk

Sıraserviler Fuhuş-u Atik tarihçilerine göre bir aşk yuvasıdır. Bu aşk yuvasının en ünlüsü de Randevucular Kraliçesi Madam Atina'nın evidir. Evin güzelliği de dış kapısından başlar: Mermer merdivenler, süslü bir giriş, büyük geniş bir salon (salonda dolaşan bir kurt köpeği) ve sıra sıra birbirinden güzel loş odalar, komodinler, aynalar... Fiyatlar da 5 liradan başlar, iki Reşat altına değin de çıkar. Buranın güllerinden biri de, ünü cihanı tutan, Zozo Dalmas'tır.

Madam Atina'nın defterinde Zozo Dalmas (buraya geleceğiz) "Misafir Artist" diye geçer. Cumhuriyetin bütün büyükleri burdan nasibini alır. Bu büyükler adına da ev "basılmaz" diye bilinir. Ama bir gün bu ev basılır, Madam Atina da Sıraserviler'den asıl Pera'ya (Pera Cadde-i Kebir demektir), bu antik fuhuş yatağına taşınır (Reşat Paşa Han).

Yuvası

Sıraserviler'in bu evlerinin (ki eski Majik Sineması'ndan başlayıp Romanya ve Belçika konsolosluklarına değin uzanırlar ve Mithat Nermi ile Kara Ailesi evleridir) öyküleri bitmez. Pierre Loti, bu çapkın Eyüplü ruh da bu evlere bulaşmıştır. *Kırık Hayatlar* adlı yapıtının kahramanları olan Zennur ile Nuriye Hanımlar da bu sıra evlerde otururlar. Pierre Loti yalnız Aziyade'yi değil, bu iki güzel kız kardeşi de baştan çıkaracaktır.

Sıraserviler Caddesi böyle ardında –kısa da olsa– bir tarih bıraktıktan sonra, aşağılarda (aşağılar Cihangir'dir) birden yitiverir. Bu yitiş haklı bir yitiştir de. Öyle ya, Pera, Cihangir'e geldiğinde birden ezan sesleriyle (ki Pera ezan sesi duyulmayan da demektir) boğuluverecektir. Yalnız ezan sesleriyle mi? Cihangir kasvet de saçıyordur. Bu kasveti de en iyi duyan Halit Ziya'dır. Bu büyük barok romancımız nasıl olduysa buraya düşmüştür: "Yazın uzun ferah gecelerine karşı şimdi kışın ıslak havası altında, çamurlar içinde sabah akşam bu gidiş gelişler, Cihangir'in bu dar sokağında, geceleri insana garip bir hüzün veren bozacıların, simitçilerin, mısır buğdaycıların ağlar gibi nağmeleriyle uyumaya çalışıp, sabahleyin salepçilerin çocukları kapılara üşüştüren bağrışlarıyla uyanışlar, bende gittikçe artan bir iç sıkıntısı uyandırıyordu" diyecektir ki bu da – Pera'nın Cihangir'i dışlaması gibi– bizi de oraya uzandırmayacaktır. Hem Pera değil mi ki bir adadır, bir ada da sınır nedir bilir.

BİR BEYAZ MELANKOLİ ZOZO DALMAS

Bir Kelt-Rum melezi, bir Afrodit. Gizemli, esrik.

Daha on dördünde bir taverna civanıdır. Salıncaktan inmez.

On dokuzunda kırılgan, uçucu. Hep dekolteli, simli tuvaletli.

Türk İtalyancasıyla güler. Uzun kirpikli, uzun sarı saçlı. (Korkunç mor ağızlı.)

Ayakta iken cariye görünümlü. İnce, güzelim bronz boyunlu. Her akşam köpeğini okşar.

Yirmi birinde bir fotoğrafisi ki değdiği teni ölüme götürür.

1940'larda Halk Opereti'nin bir numaralı yıldızı. Sık sık sevda çıkmazlarına girer.

Her uzun elbiseler ve yüksek topuklu ayakkabılar. (Bir çocukluk düşü mü?)

Bir dişi. Paris yüzlü. Temsillerden önce süt banyosu yapmayı unutmaz. Daha o zamandan "Bir yokuştur aşk!" diyordur.

Adı Madam Atina'nın defterinde "Misafir Artist" diye geçer.

Uzun şemsiyesi, kırmızı şapkasıyla Beyoğlu'ndan geçerken hep sarı güneş gözlükleri takar.

Otuz beşinde saçları duvar gibi bir oğlana âşık olmuştur. Artık iki beyaz fare besliyordur.

35

Madam Atina her sabah çayını büyük endam aynasının önüne kendi eliyle koyardı.

Bir peygamber böceği! Çok sevişti. Pullar biriktirdi. Nemrut Dağı'ndan güneşin batışını seyretmek istedi.

Ölüm döşeğinde çekilmiş bir fotoğrafında dünyaya açık dudaklarla bakıyordur.

36

Bitirme

Bu bölümü bitirirken, geriye dönüp –bu ne denli bir geriye dönüş olursa olsun– Eftalikus Kahvesi'ni (şimdi Şadırvan) anmadan edemeyiz. Eftalikus yalnız Sıraserviler Caddesi'ni başlatmakla kalmaz, ona hem bir tarih, hem de bir anılar elini uzatır. Bir kahveden çok da böyle bir şeydir o.

Eftalikus'a (Eftalipos) İstiklal Caddesi'ne bakan taş merdivenlerden çıkılır. Çıkılır çıkılmaz da birden insan kendini Eyfel Kulesi'nde sanır. Dünya burdan kapılarını ardına kadar açar. Şimdiye değin sanki yeraltında yaşıyordunuz da, sonra birden dünya önünüze serilmiştir. Bir gözlem kulesidir sanki Eftalikus. Pek çok insan da buraya bunun için gelir. Ama Abidin Dino, Arif Kaptan, Sait Faik, Hüsamettin Bozok, Arif Dino, Asaf Halet Çelebi, İlhan Berk kendileri için gelirler. Eftalikus yine de en çok Sait Faik'in yurdudur. Açık hava düşlerinin elini daha çok burda tutmayı sever. Yalnızlığın tadını da yine burda çıkarır. Bazen de bu dünyaya, bu dünya dediğimize, burdan bakacaktır. Neden olmasın?

II. Kitap

BİR GAYYA KUYUSU

Dıştan, bir gayya kuyusu. Göz önce hiçbir şey görmez. Yolumuzu saptamak için de kollarımızı açalım ki böylece de bu dünyanın (bildiğimiz bu dünyanın) neresinde olduğumuzu biraz olsun anlayabilelim. Sonra da ona* Tarlabaşı *diye bir ad verip, öylece kazmaya, oymaya, tepmeye başlayabilelim. Önümüze çıkan büyük küçük sokaklar, caddeler, evler, çarşılar, alanlar, çıkmazlar burasının yine de coğrafyasının pek de dışında bir yer olmadığını gösterecektir. Bu da ne de olsa bir şeydir. Değil mi ki bu bir keşif yolculuğudur, öyleyse, önümüze çıkana razı olalım.*

İçten *(içten ne demekse) köstebek yuvalarına benzer. Yeraltı katafalklarına inmişsiniz de, oralarda yürüyorsunuzdur. Bir çukur cumhuriyetidir hem. Suyu düşünüp: "Suyun tabiatı yukarıdan aşağıya akmaktır!" mı demiştir? Varla yok arası bir yer. Bir kazıbilim adamı gibi de yolunuzu bulmalısınız. Yalnız sesler, kokular, yalnız onlar sizi uyaracaktır. İşte o zaman buranın bir düş ülkesi olduğunu anlayacaksınız. Yine yalnız sesler, kokular sizi yalnız bırakmayacak, sizinle, sizin içinizde gidip gelecektir. Ortaçağ'dasınızdır sanki, falcılar, dilenciler, çalgıcılar, elma şekerciler, niyet çekenler, at arabaları, sokağa çamaşır serenler, ayı oynatanlar, çocuklar, kadınlar, pamuk atanlar, ateş yakanlar... bütün bunlar Ortaçağ'dan kopup gelmiş gibidir. Tam bir düş resmi çizmek için de her şey hazırdır:*

> *Bir ev durduğu yerde ufalıyordur / bir sokak kendini erimeye bırakmıştır / bir su yolu gökyüzüne kayıyordur / bir kadının boynu durmadan uzuyordur / bir pencere başını almış gidiyordur / bir*

* Gayya kuyusu: Cehennemin beşinci katındaki korkunç kuyu, belalı yer, çukur.

çocuğun kaşları bitiyordur / bir saat durduğu yerde akıyordur / kendini suluyordur bir tarla / bir puhu kuşu yumurtluyordur.

Her şey, her şey birbirine karışmış, boyuna da bir kılıktan bir kılığa giriyordur. İnsanlar da masallardaki gibi uçuyorlar, yitiyorlar, sonra da yeniden beliriyorlardır.

Bir in. (dereler, çukurlar, keçiyolları, çıkmazlar, labirentler)

Atlaslarda, eski Pera atlaslarında, uzun bir yol, bir çizgi. Cadde-i Kebir'le (Grand rue de Péra) koşut. Onun bir izdüşümü. Onun gibi de Galata'nın bir koludur. Ama Cadde-i Kebir gibi adını sürgit koruyamaz. Koruyamaz çünkü önce Meşrutiyet Caddesi, sonra da Hamalbaşı, Ömer Hayyam caddeleri gelip çarpacak, bir süre adını unutacaktır. Böylece de haritalara, haritaların koyduğu dünyaya uyacaktır. (Hem harita dediğimiz de böyle bir şeydir: Sağını, solunu, önünü ardını düşünüp öyle yol almalıdır.) İş bununla da bitmeyecektir. Nerelerden geldiği bilinmeyen (ama gittiği yer belli) Kalyoncukulluğu Caddesi gelip belinden ikiye bölecektir. Ama asıl da o zaman işte kendine gelecek, adına sahip çıkacaktır.

İşte bütün bu yolculuğun sonunda da, sokaklarını dizecek, sıraya koyacaktır. İlk ağızda da Balo, Mis, Bekâr, Solakzade, Sakızağacı, İmamadnan, Yeşilçam, Zambak –bu takma dişler gibi sıralanmış– sokaklarının önü kapanmasın diye gerekli her şeyi yapacaktır. Bunun sonunda da Cadde-i Kebir'e uzanacaktır. Bu uzun yol onu ne denli yok sayarsa saysın, o yine de ona sımsıkı sarılmasını bilecektir. Hem bütün Pera sokakları soluk almak için aynı şeyi yapmıyorlar mıdır? (Sokaklar da insanlar gibi soluk alacak yer ararlar.) Sonra da asıl kendine benzeyen Simitçi, Demirbaş, Peşkirci, Tirşe, Çukur, Karakurum, Baş, Kömürcü, Fıçıcı Abdi, Geniş Yokuş, Halepli Bekir, Ak Kiraz, Samancı Ferhat, Doğramacı Şakir (dünyada hangi semt böyle dünyamızı kuranları bir araya getirmiştir?), Cezayirli, Kemer Bostanı, Düğün, Yasemin, Hasan Paşa, daha bunun gibi (bunlara elbette adsızları, çıkmazları, unutulmuşları, bir kıyıya çekilmişleri, yaralıları, yeraltından çıkmayanları, ölü doğanları da katmalıyız) nice nice sokakları alıp artık kendi dünyasına çekilecektir. Haritadaki yeri de böyle çizilecektir.

BİR GAYYA KUYUSU TARLABAŞI ÜZERİNEDİR, I

Tarlabaşı sokakları Pera'nın pek çok sokağı gibi tarihle yıkanmıştır. Hem yalnız tarihle mi? Dünyanın en güzel sokak adları da Tarlabaşı'ndadır:

CAMCI MUSA SOKAĞI / UTARİT SOKAĞI / HACI AHMET SOKAĞI / BASMA TULUMBA SOKAĞI / ZAMBAK SOKAĞI / TURUNÇ SOKAĞI / EKREM TUR SOKAĞI / AŞAĞI BAKKAL SOKAĞI / TOPRAK LÜLE SOKAĞI / BÜYÜK KIRLANGIÇ SOKAĞI / KÖMÜRCÜ ZEYNEL SOKAĞI / BÜYÜK ZİBA SOKAĞI / KARANLIK BAKKAL SOKAĞI / YOĞURTÇU FAİK SOKAĞI / TAKSİM ÇEŞMESİ SOKAĞI / KIMIZ SOKAĞI / ABANOZ SOKAĞI / SAMANCI FERHAT SOKAĞI / DEREOTU SOKAĞI / ESKİ ÇEŞME SOKAĞI / PAŞA BAKKAL SOKAĞI / VİŞNECİ SOKAĞI / TEK KUYULU SOKAĞI / GENİŞ YOKUŞ SOKAĞI / TATLI BADEM SOKAĞI / PEŞKİRCİ SOKAĞI / CEZAYİRLİ SOKAĞI / DÜĞÜN SOKAĞI / AYVA SOKAĞI / SAKIZAĞACI SOKAĞI / ERİK SOKAĞI

Sakızağacı Sokağı

Bu sokaklar içinde Sakızağacı Sokağı (ki Tarlabaşılı olduğu kadar Cadde-i Kebirlidir ve de kösnül, peçeli bir güzeli andırır), yalnız tarihle yıkanmamış, tarihle de doğmuştur. Bu yüzden Sakızağacı Sokağı demek, biraz da Tarlabaşı demektir. Tarlabaşı'nın yüzlerce sokağını sanki o koltuğunun altına almıştır. Tarlabaşı'nı bir baştan bir başa kesen de odur.

Sakızağacı Sokağı'na en kısa yoldan Cadde-i Kebir'den girilir. Çıkmak için de aynı yol izlenmelidir ama, Sakızağacı Sokağı'na girildi mi, bir daha kolay kolay çıkılmaz. Burda sokaklar yalnız birbirini kesmekle kalmaz, üst üste de binerler. Bunun sonucunda da önce adlarını, sonra da kendilerini yitirdiklerinden, tanınmaz hale gelirler. Sakızağacı Sokağı yalnız sokakları bir araya getirmek, toplamakla kalmaz, bütün Tarlabaşı sokaklarının insanlarına da kucağını açar. Böylece de her din ve mezhepten olan bu insanlar (ki Türk, ki Ermeni, Nasturi, Rum, Tatar, Çingene, Yahudi, ki Arap, Süryani, Afganlı'dır) bu birliktelikten yakınmazlar. Bunun için olacak, burda konuşulan diller de bir dünya diline dönüşmüştür.

Mezopotamya'dan

Buna en çok da Sakızağacı Sokağı'nın yoksul Keldanileri sevinmiştir. Kalde'den gelirken, Hakkari'ye uğramayı unutmamışlar, dillerini oranın halkıyla biraz yıkadıktan sonra da, Tarlabaşı'nın Katolik, Ortodoks, Protestan diliyle de pekiştirmesini bilmişlerdir. Bu dili Peralı kardeşlerle de paylaşmak için küçük kiliselerinin kapısına el kadar bir kâğıda:

Her gün Saat 19'da
Keldanice Ayin
(Kudas)

diye bir yazıyı yazıp asıvermişlerdir. Hem bu küçük kilisenin Hakkarili papazı Aziz Yalap, bu dili (artık dünyayı bırakıp gitmekte olan bu dili) hem örgü ören, hem çocuklarını emziren, hem de içinden dua eden kadınlar, adamlar, çocuklarla birlikte bir dünya dili yapmak için didinmiyor mudur?

SAKIZAĞACI SOKAĞI'NDA BİR KELDANİ KİLİSESİNDE BİR AYİNDE

Sakızağacı Sokağı'nda bir Keldani kilisesinde bir ayinde
İnmeli bir çocuk, Hakkarili üç adam ve kocaman gözlü

İki marangoz çırağı ve ben,
İsa'mıza gidiyoruz.

Ve çok fakiriz.

Ve hiçbir şeyimiz eksik değil
Coğrafyada ve tarihte.

Taş ocaklarını, deniz resimlerini ve birbirimizi seviyoruz.
— Rabbin yolunu hazırlayın, patikaları düzeltin! diyor.

Bir ses. Rabbin yolunu ve patikaları düzeltiyoruz.
Terkimizde Vaftizci Yahya'nın deri kuşağı ve çekirge ve yaban balı

Ve yoksul kilisemiz ve yoksul sokağımız ve yalnızlığımız.
Bir ağızdan su gibi Keldanicede kudası söküyoruz.

Kayığımız, iki balığımız, Ürdün ırmağında yürüyoruz
Dağlara taşlara ve gökbilime yazıyoruz adımızı.

Sonunda İsa ile Celile Denizi'nden kol kola dönüyoruz.
Sonunda suda sakallarımızı, Hakkarili yaralarımızı kurutuyoruz.

Soframız hazır. Suya yumurta kırıyoruz bir güzel yiyoruz.
Sonra sokakta asılı çamaşırlarımızı topluyoruz.

Gazımızı, kömürümüzü alıyoruz, suyumuzu çekiyoruz sonra
Sonra uzun uzun sokaktan gelen sesleri dinliyoruz.

Oturduğu sokağı soruyor yeşil bir kadın yeşil bir kadına
Birden hiç duymadığımız bir dilde duyuyoruz.

İç içe iki gömlek gibi iki iç içe baloncu geçiyor
İki iç içe bulutta buluşup yitiyorlar.

Sonra Hakkarili üç adamla kadın evine dönüyor
İki marangoz çırağı hemen tavlanın başına oturuyor.

Böyle birer birer bu şiirden çıkıp dağılıyoruz sonra
Sonra inmeli çocukla ben kendimizce Tarlabaşı'nı tepiyoruz.

İstanbul'a

Keldani dilinin elinden tutan Sakızağacı Sokağı gibi, Süryani dilini bir dünya dili yapmaya çalışan bir sokak da Karakurum Sokağı'dır.

Süryani Kadim Meryem Ana Kilisesi, 1963

Bütün Tarlabaşı sokakları gibi Karakurum Sokağı'nı da bulup çıkarmak zordur. Tarlabaşı sokakları İstanbul haritalarında sanki tarihöncesi sualtı kentleri gibi diplere çekilmiştir. Bulmak için de yalnız yerüstü haritaları değil, deniz dibi haritaları da gerekli. Hem sokakların adları yalnız haritalardadır. (Haritacılara da hak vermeli. Tarlabaşı sokaklarını çizgilerle nasıl göstersinler, onların elinden nasıl tutsunlar?) Karakurum Sokağı'na yine de Halepli Bekir Sokağı'ndan (onu sağımıza alıp) ordan girmelidir. Bu sokak bizi Karanlık Bakkal Sokağı'na çıkaracaktır ki, ona sapmayıp sola dönersek, ilk sokaktır. Birçokları gibi Karakurum Sokağı da öbür dünyalık sokaklardandır. Su çünkü burda durmaz; yukarıdan aşağı akmakla da kalmaz (Ölülerini yalnız bırakmamak için olacak) kendince mezarlar da kazar. Tarlabaşı'nın pek çok sokağı –nedendir bilinmez– Karakurum Sokağı'nın ağzına gelip çöreklenir. Böylece de Süryanilerin (Asur'dan gelip Mardin'de altını ipek gibi işlemeyi öğrenip, sonra da kapağı buraya atan bu yalnız halkın) Ayak Yıkama Töreni'ni hep birlikte izlerler. Bu fakir, bu "tören"de yıkanmış ve de sağ salim çıkmıştır. Benimle birlikte de evler, evlerin balkonları, çiçekler, çamaşırlar, kuşlar, çocuklar, kadınlar, su yolları, dükkânlar, dükkânların ruhu, kelebekler, yeraltı katafalkları, balıklar, fosfat, yağ, tuz gölleri; ölü yıkayıcıların sesleri de buna katılmıştır:

KARAKURUM SOKAĞI'NIN ÖLÜ YIKAYICILARI

(Birağızdan)

"Yüz eli var ölümün ve bir kapısı."
Dünya ki sınırsız korkular öğretti bize
Ve korkunç yalnızlıklar.

Biz ki yaşadıktı
Ölenle öleniz şimdi.
Sanki,
Köyleri dolaşan gezgin körleriz:
Bu bedeni ordan oraya sürüyoruz.

I. Kadın
Eskidi her şeyimiz
Eskidi ellerimiz yüzümüz.

II. Kadın
Bir adımız vardı bizim
Adımızı yitirdik.

III. Kadın
Biz bu dünyayı adıyla çağırmayı unuttuk.
Günlerin ayların bir adı vardı,
Bir adı vardı kuşların, çiçeklerin,
Bir adı ağaçların, rüzgârların, unuttuk!

IV. Kadın
Kapalı bir pencere gibiyiz.

V. Kadın
Günler de
uzun mu uzun.

VI. Kadın
Bir ölü hayatı...
(Irmaklar, ağaçlar, otlar, kuşlar.)

I. Kadın
Bir yalnızlığı eğiren.

II. Kadın
Uzun bir yalnızlığı.

III. Kadın
Yazılan bir yalnızlığı.

IV. Kadın
Elli ayaklı bir yalnızlığı.

V. Kadın
Dağ parçası bir yalnızlığı.

VI. Kadın
Yurtsuz bir yalnızlığı.

VII. Kadın
Bin yıllık bir yalnızlığı!

(Bir ağızdan)

Dünya yaşlanıyor mu ne?
Düşümüzde bizi yıkıyorlar.
Üşüyoruz korkunç!

Ölümün döşeğinde
Kocayoruz.

Kendi kendimize konuşuyoruz
Gittikçe ölüme benziyoruz.

BİR GAYYA KUYUSU TARLABAŞI ÜZERİNEDİR, II

Tarlabaşı sokaklarının, insanlarının gözüne uyku girmez. Bütün gün bütün gece ordan oraya gidip gelirler. Hem sokaklarla insanların ayrı gayrıları da yoktur. Bu, Tarlabaşı'nın küçük büyük bütün sokakları için böyledir. Sokaklar insanlarını, insanlar da sokaklarını düşünmeden edemez: Birlikte yaşarlar, birlikte yatıp kalkarlar. Bir yazgı. (Böyle de diyebiliriz buna.)

Sokaklar sokağı küçük, sessiz Halepli Bekir Sokak, Salih Tozan'ın dönüşünü bekleyecek, bu güzel insanın geçişini seyredecek, öyle yatacaktır. At arabacısı Pandelli Muskari'nin öksürüklerine de kulak kabartacaktır. "Çok öksürüyor" diye de içinden geçirecektir. Darbukacı Hasanaki'nin soluğunu da bir yana atayım demeyecektir. Değil mi ki o bu sokağın tek darbukacısıdır ve de buranın en eskisidir, onu da düşünmelidir öyleyse. Sonra da derinden derinden gelen Madam Sofiya'nın şarkısını da dinleyecektir elbet.

Tatlı Badem, Halepli Bekir, Çukur Zerdali, Solak Kadın Çıkmazı, Tirşe, Ayva, Erik Sokakları

Ya Çukur Zerdali (dünyada bu kadar güzel başka bir sokak adı var mıdır?) Sokağı? O, 1 numaradaki Refika Suna'nın matematik ödevini bitirmesini bekleyip öyle dünyasına çekilecektir. Onun düşlerini süslemek için de gökten balonlar, dön-

medolaplar, kâğıt kuşlar indirecek, havai fişekler atacak, bayraklar sallayacaktır. Sonra da Ziya Metin'in lambasının ışığının sönmesini gözleyip (bu gece kuşunun) öyle dalacaktır uykusuna (değil mi ki o bu sokağın en yalnızıdır).

Ama Tarlabaşı'nın asıl gözüne uyku girmeyen sokakları Solak Kadın Çıkmazı, Tirşe, Fıçıcı Abdi, Erik (işte dünya güzeli bir sokak adı daha), Kurdele (Tarlabaşı sokakları saymakla bitmez, hem buraya yine geleceğiz) sokaklarıdır. Büyük, Küçük Ziba sokaklarından boşanan sarhoşlar, serseriler, çulsuzlar, yerdenbitmeler, çapulcular, uçkursuzlar, bücürler, şizofrenler, bobstiller, haytalar bu sokaklara uyku dirlik tanımazlar.

Ya Avya (teşekkür Ayva), Tatlı Badem (sana da teşekkür, Tatlı Badem), Cezayirli Hasan sokakları mı? Onlar zaten dünyaya ayakta gelmişlerdir. Gece gündüz dönüp dururlar. Bir uyur-gezerdir sanki onlar. Ama bu sokakların yine de asıl uykusuzu Şair Adam Mickiewicz'dir. Bu sürgün şairin hayaleti hâlâ her akşam evinin odalarını arşınlamaktan geri kalmaz. Hem sürgünlüğün ne menem şey olduğunu ondan iyi kim bilebilir? (Şairlik biraz da böyle bir şey midir?)

Tatlı Badem Sokağı'nın (No. 25) bu ünlü Polonyalı uykusuz şairi gibi, Tarlabaşı sokaklarının iki şairi daha vardır: Cahit Sıtkı ve Cahit Irgat. Cahit Sıtkı'nın gençliği biraz da Tarlabaşı'dır. Bu büyük uykusuz her şeyi, yaşamın, aşkın, ölümün üstüne gide gide öğrenecektir. Bekâr odasının penceresi de sabahlara kadar bunun için açıktır. Tarancı gibi büyük uykusuzlardan biri de Cahit Irgat'tır. Tarlabaşı sokaklarının bu üç uykusuzuna Erik Sokaklı Dul Madam Thedosia'yı da katmalıyız. Onu uyutmayan ise gençliği, kral sofraları gibi olan gençliğidir: Her gece bir kitap gibi okuduğu gençliği! Ya yine bu sokağın diş hekimi Kriton Vasiliadis? Vasiliadis sanki bu dünyaya kedisiyle gelmiştir, onun ölümüyle de dünyası kapanmıştır. Bu insanlara ilk cazcımız, klarnetçi Hrant Lusikyan'ı da eklemeliyiz. (Şimdi nerde midir? Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi'nde.)

Ya Tarlabaşı'nın asıl büyük uykusuzu mu?

O bu sokakların gece bekçisi elbet.

50

TARLABAŞI SOKAKLARININ GECE BEKÇİSİ

Ben Basma Tulumba Sokağı'nın bekçisi
Uyuyanların uyumayanların bekçisi
Geçen günlerin geçmeyen günlerin bekçisi
Ben Basma Tulumba Sokağı'nın bekçisi

Ben Sakızağacı Sokağı'nın bekçisi
Bir anam vardır seçme kömür gibi
Bir oğlum vardır su yolları gibi
Ben Sakızağacı Sokağı'nın bekçisi

Ben Karanlık Bakkal Sokağı'nın bekçisi
Bir karım vardır pamuklar gibi
Bir kızım vardır Buldan bezleri gibi
Ben Karanlık Bakkal Sokağı'nın bekçisi

BİR GAYYA KUYUSU TARLABAŞI ÜZERİNEDİR, III

Tarlabaşı bir labirenttir. Bu labirentin başını her ne kadar sokaklar çekerse de, caddeler de ondan aşağı kalmaz. Hem Tarlabaşı'nda cadde ile sokağın hangisinin sokak, hangisinin cadde olduğunu bize ancak haritalar, yalnız onlar söyler. İş bu kadarla da bitmez. Pek çok caddenin, sokağın nerde başlayıp nerde bittiğini de saptamak olanaksızdır. Samancı Ferhat Caddesi de bunlardan yalnız biridir. Yüzlerce sokağın içinde kaybolduğundan, herhangi bir yerinden tutmak usdışıdır. Öte yandan, Samancı Ferhat Caddesi dört yüz yıllık bir caddedir de. Bu yüzden de Pera'nın o görmüş geçirmiş caddelerinden (ki bunlar bir elin parmaklarını geçmez) biridir. Hem Samancı Ferhat Caddesi yalnız dört yüz yıllık tarihin değil, bir yüzyıllık bir baronesin, onun gizli tarihinin de elinden tutar.

Samancı Ferhat Caddesi

Buraya nasıl mı gireceğiz? Bunun için Hamalbaşı Caddesi'nin (ki uçurumu seyreden bir caddedir) herhangi bir ucundan tutmak gerekir. Bundan ötesini ne türlü söylemeye çalışırsak çalışalım, söyleyemeyiz. Bundan ötesi önümüze çıkan sokaklardan birine sapmak en doğrusudur. Belki böyle bulursunuz onu. Hem yalnız bilmece meraklıları böyle bir yolculuğa kalkmalı. Ya da ayakta düş görenler. İşte böyle giderken birden dünyanın en uzun bir caddesine rastlarsınız. Bu Samancı Ferhat Caddesi'dir. Bir de, bir kuyuya iner gibi tepiyorsanız bu

yolculuğu, işte asıl o zaman Samancı Ferhat'ta olduğunuzu anlayacaksınız. Bundan sonra da gözlerinizi açın, 33 numarayı arayın.

Buraya ille de sokakları aşa aşa, haritalara baka baka gitmek isterseniz, o zaman Balıkpazarı'na çıkıp Kalyoncukulluğu Caddesi'nin eline yapışmalısınız. Bunun için de önce Balık Sokağı'nı geçip, Eczacıbaşı Sokağı'na (ki bir hurdacı dükkânına benzer), sonra da koşutları Zeynu (burda çocuklar, sokağı ve gökyüzünü sabahtan akşama kadar süpürürler), Turnacı, Nilgün, Camcı Musa sokaklarını (ki üçü de birbirlerine dolanmışlardır) arşınlayıp, Ömer Hayyam Caddesi'nin buyruğunda olmalısınız. İşte tam burda yoldan geçen birine:

Gümüş Küre Sokağı nerde? diye sorun. Eliyle de sizi oraya götürmesini isteyin. Bundan sonrası kolaydır: Sokağın sonuna geldiğinizde, sola sapın ve önünüze çıkan Emin Camii Sokağı'na girin. Samancı Ferhat Caddesi'ni buldunuz demektir.

Peki bunca yolculuğu niçin mi yaptık diyorsunuz? Önce böyle tarih artığı bir caddeyi bulmak, sonra da Barones Valantin Taskin için elbet.

BİR YUSUFÇUK KUŞU VALANTİN TASKİN

Valantin Taskin 1902'de Kafkasya'da bir malikânede doğdu.

Üç yaşına kadar taş bebeklerle ve de pek sevdiği babasının sakallarıyla oynadı.

Altı yaşında bütün kuşları ve seslerini tanıdı.

Yedisinde piyano dersleri almaya başladı. Dünyalar onun oldu.

On yaşında Çar ailesi önünde Chopin çaldı.

Diller öğrendi. "Ne kadar dil varsa o kadar dünya vardır" demişti babası. Bunu hiç unutmadı.

On yedisine kadar resimli kitapları, dünya haritalarını elinden düşürmedi.

Kendisini hep Ormanda Uyuyan Güzel'*e benzetti.*

On sekizinde Konstantin von Clodt Jurgenzburg'la evlendi. Bir yıl sonra ayrıldı.

Yirmisinde böceklere merak sardı. Böceklerin yapısında büyük bir güzellik buldu.

Pul koleksiyonu yaptı. Dünyaya bir yusufçuk kuşu olarak geldiğine inandı.

Devrimden yalnız elmas broşunu, altın küpelerini kurtardı. İstanbul'da çok ağladı.

54

Birden piyano bildiği aklına geldi. Lüks Hayat, La Bohème operalarında orkestraya eşlik etti.

Tavernalarda mazurka çaldı. Todori'yi tanıdı.

Artık kırk yedi yıldır Todori söylüyor o çalıyor.

Şimdi bütün fotoğraflarda uzaklara bakıyor ve nasıl yaşadığına şaşıyor.

BİR GAYYA KUYUSU TARLABAŞI ÜZERİNEDİR, IV

Tarlabaşı sokakları hep içine kapanıp kalmazlar. Cadde-i Kebir'e de çıkarlar. Hem caddeler de bu işe yarar: Sokakların elinden tutarlar.

Pirimiz Said Naim Duhani (Duhani tütüncü demektir) Mis, Bekâr sokaklarını anlata anlata bitiremez. Bu iki sokak ile yandaşları Balo, Solakzade, İmamadnan, Zambak sokakları da Cadde-i Kebir'e uzanırlar. Asıl da işte o zaman yaşamaya başlarlar.

Mis, Bekâr sokakları, Pera'nın kalburüstü sokaklarındandır. Bir zamanlar Doktor Zartaryan –garip huyları olan biri– ile Doktor Tatas'ın Mis Sokağı'nda oturduğu biliniyor. M. Zartaryan, akşamları arabayla dolaşmayı severmiş. Bir yarasa gibi sessiz ve gececi olduğu da söylenir. "Mis, Bekâr sokakları arasında eskiden Yunan Konsolosluğu vardı. Bu yapı sonradan yıkılarak yerine kocaman bir apartman yapıldı. Alt katına da Florya Bar açıldı. Sahibi buraya "parizyen" bir hava verdiği için kısa sürede tanınıp sevildi. Böylece Peralılar için burası bulunmaz bir yer oldu.

Hüsamettin Bozok –Peralı bu altın çağlı– Mis Sokak'ta dolu dolu on üç yıl yaşadı. Burası onun yalnız yaşadıklarının değil, düşlerinin de (o düşleri biliyor muyuz?) sokağıdır.

Mis ve Bekâr Sokakları

Bekâr Sokağı da ünlüler yönünden Mis Sokağı'ndan aşağı kalmaz. Yalnız Nafiyan Efendi'yi (ki kendini bir içdeniz gibi görürdü) saymak yeter.

Nafiyan Efendi, İmparatoriçe Eugénie'nin Abdülaziz'i ziyareti sırasında Beylerbeyi ve Tuileries sarayları arasında "teati" edilen telsiz iletişimini büyük bir sıkılıkla sağladığı için, İmparatoriçe ona bir boyunbağı iğnesi hediye eder ki Nafiyan Efendi de onu ölünceye kadar takacaktır.

1960'larda ise Bekâr Sokağı'nda Çağlayan Saz, Şen Bar, Pavyon Şehir gibi herkese açık eğlence yerleri açılacak, böylece de Bekâr Sokağı yavaş yavaş bugünkü halini alacaktır.

İstiklal Caddesi ile Tarlabaşı sokakları arasında kaybolan Kurabiye Sokağı ile Mis Sokağı'nın kavşağında bir zamanlar araba yapımcısı M. Martin otururdu. Söylendiğine göre II. Abdülhamit'in kardeşi Veliaht Reşat Efendi ona büyük değer verirmiş. M. Martin sonradan Saray'ın ve Babıali'nin en iyi müşterilerini kendisine çekmesini bilecektir. Arkasında da uzun bir öykü bırakacaktır.

Mis, Bekâr sokakları yandaşları gibi (buna Sakızağacı'nı katmazsak) kısa boylu sokaklardandır. Yüz adım sonra Tarlabaşı'nda yitip giderler. Bu böyledir ama Cadde-i Kebir'in varlığı da onlara yeter.

Süslü Saksı Sokağı

Balo Sokağı ile Abanoz Sokağı'nın uzantısında güzeller güzeli Süslü Saksı Sokağı vardır. Bu sokak Sakızağacı Sokağı ile birleştiğinde, küçük, güzel bir alan oluşturur. Karşılıklı evlerle de bir tiyatro dekoru kurar ki, Pera'da bunun bir benzeri yoktur. Bu küçük alan bugün yalnızlığın, bırakılmışlığın o acı burukluğunu yaşar. Bu burukluk giderek bu sokağın bir parçası da olmuştur. Hem belki de bugün Süslü Saksı Sokağı'nı asıl süsleyen de bu burukluktur. Kim bilir?

Süslü Saksı Sokağı alanını biraz da Pire Mehmet Çıkmazı süsler. On adımlık bu çıkmaz, ününü Pire Mehmet'ten (bu sokakların astığı astık, kestiği kestik "şehir eşkıyası") alır. Denildiğine göre, bu ele avuca sığmayan azılı, aylarca Pera'nın

altını üstüne getirdikten sonra, bir gün, bu çıkmazda kıstırılıp kurşun yağmuruna tutulur. Böylece bu avuç içi kadarki güzel çıkmaz da (hem çıkmazların güzelliğini bilmeyen var mıdır?) adını ondan alır. Pera'nın bütün çıkmazları biraz da hep böyle öykülerle örülmemiş midir? Öyleyse yaşasın öyküler!

BİR GAYYA KUYUSU TARLABAŞI ÜZERİNEDİR, V

1986 Yılı Üç Eylül Cuma Günü Öğleden Sonra Zambak Sokağı

Bu satırların yazarı Zambak Sokağı'nın ağzına (ki yandaşları Sakızağacı, Mis, Bekâr, Balo sokakları gibi bir ucuyla İstiklal Caddeli, bir ucuyla da Tarlabaşılıdır ve de dünyada hiçbir sokak Zambak adına bu denli ters düşmez) gelip durduğunda, elindeki eski Pera haritalarının hiçbirinde bu adda bir sokak olmadığını gördü ama, o değil mi ki bir sokakla karşılaşmıştı, öyleyse duracaktı:

Bir çerçi cep aynalarının tozlarını alıyor, taş bebekleri, renk renk tarakları yan yana sıralıyor; iki ağızlı bir çakının ağzını açıp kapıyor; sonra da bir tütün tabakasının yerini değiştiriyordu;

Bir kuş (kuşlar bilmeden Zambak Sokağı'nı severler) Zuhal İşkembecisi'nin camına çarpıyor, çok güzel gülüyordu (kuşun güldüğünü gören bir çocuk annesine gösterdi);

Üsküdar çatması başörtülü bir kadın, bir adamın elini eline almış fal bakıyordu;

Bir delikanlı çakmağına benzin doldurtuyordu;

Bir tansiyoncu kadın bir kadının tansiyonuna bakıyor, durup dururken kadını öpüyordu;

Bir deli sırtını Surp Artuyum Kilisesi'ne vermiş kendi kendine konuşuyor, kendine: "Kaç saat var ölüme?" diye soruyordu;

Bir kedi güneşleniyordu;

Bir ayıcı ayısıyla Karanlık Bakkal Sokağı'nı soruyordu (ayı bunu biliyormuş gibi yapıyor, ters yöne yöneliyordu);

Sokağın kendisi bütün bunları görüyormuş, duyuyormuş gibi oralı değildi; her şeyden habersiz, dünyanın bir ucunda yitip gitmek istiyordu.

Gök?

Gök yerinde değildi.

Yerinde olmayan göğe kör bir adam başını dikmiş bakıyordu.

BİR GAYYA KUYUSU TARLABAŞI ÜZERİNEDİR, VI

Tarlabaşı sokaklarını nasıl anlatmalı? Böyle diyoruz, çünkü dünyada ele avuca sığmayan sokaklar belki de yalnız Tarlabaşı'ndadır. Tarlabaşı'nda hemen hiçbir sokağın başı sonu belli değildir. Bu yalnız üst üste, alt alta gelmelerinden de değildir, asıl birbirleri içinde yitmelerinden, böylece her seferinde yeni bir kılıkta ortaya çıkmalarındandır. Yalnız Abanoz Sokağı'nı yalnız onu bunun dışında düşünebiliriz.

Abanoz Sokağı

Abanoz Sokağı'nı bilmeyen var mıdır?

Ama Abanoz Sokağı'nın (şimdi Halas Sokağı) bir zamanlar –Beyoğlu Pera iken– Pera'nın en varsıl, en güzel sokaklarından biri olduğunu da biliyor muydunuz? Hem onun yandaşları olan ve de Sakızağacı Caddesi ile Balo Sokağı arasında sıkışıp kalmış olan Toprak Lüle, Nane, Kilit, Küçük Yazıcı sokakları için de bu böyledir. Eski sokak kurtları pek çok ünlünün Abanoz Sokağı'nda oturduğunu söylerler. Ünlü kimyager M. Bossy (bu M. Bossy ölüleri yakmak parolasını ilk olarak ortaya atandır) yıllarca bu sokakta oturmuştur. Yine Pera'nın zenginlerinden Nurettin Mansi de –ki kitaplarının tozunu almaya bayılırmış, bunun için de kendinden başka kimseye el sürdürmezmiş– bu sokakta doğup büyümüştür. Bunlara özellikle de Galata bankerlerini, sarraflarını, tüccarlarını da katmalıyız. Ya

Dumas Kardeşler ile Vasilakiler? Onların ölüleri de Abanoz Sokağı'ndan çıkmıştır.

Abanoz Sokağı haritalarda yatık bir dikdörtgeni andırır. Nane Sokağı ile Süslü Saksı sokaklarını yanına aldığında da, birden içine gömülüverir. Ama Kilit Sokağı yine de Büyük Bayram ve Tarlabaşı Caddesi arasında sıyrılıp denize uzanmayı bilir.

Abanoz Sokağı'na girmek için Sakızağacı Sokağı'nın eteğine yapışmalıdır. Ama bu da yetmez, ille de Nane Sokağı'nı bulmamız gerekir. Nane Sokağı bugün de güzel bir sokaktır. Hem bu sokak Ece Ayhan'ın da (bu sarışın cin [bir zamanlar sarışındı]) çocukluğudur. Öte yandan bu sokağın güzelliğinin ayrımına ilk varan da Cihat Burak, bu sevgili çocuktur. Burak, Abanoz'a gitmek için önce bu sokağın elini tutacak, sonra da burdan –o dillere destan– Abanoz Sokağı'na uzanacaktır ki, doğrusu da budur. Böylece pek sevdiği 1 numaradaki Gülizar'ına kavuşmak için ayaklarına dolanan sokaklara sapmaktan kurtulacaktır. Gerçi asıl bağlandığı –yeşil gözlü, güzelim siyah saçlı– 2 numaradaki Afrodit'tir ama, onu yakalamak öyle herkesin harcı değildir.

Abanoz Sokağı ve de yandaşları (biraz da uzak komşuları), sonraları Yeni Çarşı'nın sokaklarına taşınacaklardır. Böylece de Abanoz Sokağı ilk yersarsıntısını geçirecektir.

Bu sokak anlatmakla bitmez ama, onun kadın yüzünden – yoksa aşk yüzünden mi demeli– işlenen cinayetlerin ağababası olduğunu da söylemeliyiz. Bunlar arasında Kumarbaz Kör Emin ile Bahriyeli Hulusi'nin arasında geçen dalaşmaların ünü cihanı tutar. Ama yine de en ünlüsü Abanoz Sokağı'nın yandaşı Lale Sokağı'nda geçer (No. 5/9).

Benzersiz R. E. Koçu, adını vermediği bir harp zenginin bu evin kızlarını soyup, havuza da altınlar atıp, sonra da onları seyretmeye doyamadığını yazacaktır ki, bunu da ancak ondan okumalıdır. Nikoladis'in Lale Sokağı'ndaki bu evi, bu evin öyküleri anlatılmakla bitmez.

Pera'nın eşsiz piri S. N. Duhani bu sokakları, en başta da Abanoz Sokağı'nı, ağzına almak istemez. "*Yoz*" sözcüğüyle zengin uyaklı bir sokak adı diye alaya alır onu. Abanoz'u da

ancak bastonunun ucuyla gösterir. Monoklünü de kımıldatmaz. Ama biz Abanoz'un ününü yine de böyle bir tarih yüküne borçluyuz. Yoksa 1 numaranın Palatina'sını, 3 numaranın (ki 1'den 36'ya kadar numaralanmıştır) Tayyare Melahat'ını, 2 numaranın Afro'sunu, 10 numaranın Necla'sını (güzel Magripli çocuk), 7 numaranın Tasula'sını (ki Fransız sabunu kokar), sonra da Neriman'ı, Semiha'yı, daha nicelerini

(Ey bu yazıyı okuyanlar! Kulaklarımızın çınladığını duyuyor musunuz?)

Welcome Missouri

başka türlü su yüzüne nasıl çıkarırdık?

Abanoz (bu yalınayak, solgun yüzlü, dişi yeryüzü çocuğu) ve komşuları son parlak günlerini ise 6 Nisan 1946'da Missouri Zırhlısı'nın (ki bordasında Büyük Elçi Münir Ertegün'ün cesedi ile "İkili Anlaşmaları, Askeri Üsleri, Marshall Planı'nı getirecektir") İstanbul'a gelmesi ile yaşayacaktır. O gün Tarlabaşı'nın bütün sokakları sarıya boyanacak, Abanoz'un ünlü evleri yenilenecek, daha bir meydana çıkarılacak, eli yüzü yıkanıp, allanıp pullanıp, kapılara da:

I LOVE YOU America

yazılacak; o zamana kadar da yalnız filmlerde gördüğü Amerikalıları sevgili "Hayat kadınları" bu kez onları yanı başlarına düşmüş göreceklerdir. Burda E. Hemingway'in burası için: "Her ulustan insanların ve bütün Müttefiklerin askerleri burada kurulu tuzağa düşürülüyor" dediğini ekleyelim. Hemingway'in bu dediğinden de biz onun burasını San Francisco batakhanelerinden Barbary Coast'a –Barbarlık Kıyısı– benzetti-

ğini çıkaracağız elbet; sonra da gerisinde solgun mu solgun bir tarih bırakıp (bu solgun tarih Galata'da sürecektir artık) bu yeryüzünden silinip gidecektir. Bu silinip gitmeden de en çok bütün zamanların Genelevler Patroniçesi Madam Manukyan (ki yaşayan bir efsanedir ve iki yüz kızlıdır ve de dişi bir Karun'dur) üzülecektir.

BİR GAYYA KUYUSU TARLABAŞI ÜZERİNEDİR, VII

Sokaklar da insanlar gibi hırçın, iyi huylu, kötü huyludur. Bir zamanların iyi huylu Balo Sokağı'nı nasıl anlatmalı bilmem. Bugün ona olsa olsa tekin olmayan bir sokak denebilir. Özellikle, geceleri cinler, periler yatağıdır sanki. Bugünkü Beyoğlu'nun hayaleti burasını mesken tutmuştur; burdan kımıldamaz. Gündüzleri bütün hayaletler gibi ortalıkta dolaşmaz ama, bu sokağa "gündüz" de pek uğramaz. Sakinlerine gelince, onlar kovuklarına çekilmiş yaşar. Ayakta bir sokaktır o. Öyle vardır: Gidip gelmek içindir. Bütün gizli işler de burda döner. Gizli işler de hep ayakta döndüğünden, buranın kulları ele avuca sığmaz. Atilla Dorsay (ki o da benim gibi eski evler tutkunudur), bu sokakta oturan seksen altılık Liana Suskova'dan söz eder ki, görünen, bilinen de bir odur.

Balo, Solakzade Sokakları

Liana Beyaz Ruslardandır. (Pera tarihi biraz da Beyaz Rusların ["bu gülleri gölgede bırakanlar"] tarihidir.) Liana 1919'da pek çok soydaşı gibi Devrim'den kaçarak İstanbul'a gelir. Korkunç yıllardır onlar. Tünel'de gazete kâğıtları üstünde yatar. Bu korkulu günlerden sonra (bu korkuyu anlamak gerekir), Türkçeyi küfürlerden başlayarak öğrenir. O zamanlar yirmisindedir ve de pamuklar gibidir. Bu konuda da yalnız: "Çok şeyler yaptım" diyecektir ki, o zamanlar soydaşları da böyle diyordur. Bugün Liana Balo Sokağı'nda 41 numarada oturuyor –otu-

ruyorsa–: "Hepsi gitti. Hepsi gitti" diyerek de her şeyi iki tümceye sığdırıverecektir. Sonra da önündeki renk renk kırpıntı bez parçalarını eliyle dikmeye başlayacaktır. Hem bu kırpıntılar Liana Suskova'nın yaşamı gibi, Pera'nın hem yükselişinin, hem de çöküşünün bir simgesi değil de nedir?

Çıkma

Balo Sokağı'nı böyle bitirip kapatırken, Solakzade Sokağı'nı anmamak olmaz; olmaz çünkü ikisi de tek bir sokak iken, İstiklal Caddesi'ne geldiklerinde birden ikiye ayrılırlar. Böylece de Balo Sokağı'nın bir yandaşı olarak Solakzade Sokağı çıkar ortaya. Bu ben değersiz, bu sokağın dünü üstüne hiçbir şey bulamamıştır. Bu yüzden de bugünü ile yetinmiştir. Ama Solakzade'nin bugünkü tarihi de karanlık mı karanlıktır. Nedendir bilinmez, cinayetler sokağı olarak bilinir Solakzade. Oysa Pera'nın bütün öbür sokakları gibi bir sokaktır o da. Dahası, kuzu gibidir kimi sokakların yanında. Bize kalsa sessiz, kendi halinde bir sokaktır. Bu ününü –cinayetler sokağı ününü– *Can Can*'dan (ki kan gövdeyi götürür denir) aldığını söylemek de kolay değildir. *Can Can* çünkü nice berduş yatakları gibi durgun, sessiz –sessizlik fırtınalara gebe midir– varla yok arası, avuç içi kadar yerdir. Geceleri kapısını da kapadığından dış dünya ile ilgisini keserek yaşar. Hem dışardaki dünya onu ilgilendirmez. Varsa yoksa içine çekildiği o dünyadır: O kurşunların vınladığı, havada bıçakların döndüğü, sandalyelerin, bardakların, tabakların, şişelerin uçtuğu dünya! Bunun için burası yeter ona. Ama bir bunun için de horlanmamalı o. Öte yandan, Yıldız Kırtasiye'nin, Foto Gör Çek'in, Çiçek Izgara'nın, Berber Salonu'nun ise başını kaşıyacak vakti yoktur. Ya Royal, İlya Güldersan, Herman Şapcıyan, N. Sabuncuyan mı? Cinayet onların nesine? Öyleyse, bu kara çalma neyin nesi?

Solakzade Sokağı'nın yarınını bilemeyiz. Bugünkü tarihi böyle.

Bizden söylemesi.

BİR GAYYA KUYUSU TARLABAŞI ÜZERİNEDİR, VIII

Yalnızlık ne denli insanoğluna özgüymüş gibi görünürse görünsün, asıl sokaklarındır. İnsanoğlu için yalnızlık sürgit sürmez. Sonsuz yalnızlık yoktur. Hem sokaklar yalnızlığı bir kuşanmayagörsün, bir daha onu üstlerinden atamazlar. Dünyada buna en iyi örnek de Balık Sokağı'dır.

Balık Sokağı yalnızlığı seçmekle kalmamış, onu yaratmıştır da. Giderek de bütün bütün sahip çıkmıştır ona. Böylece de yalnızlığın ta kendisi olmuştur. Bunu anlamak için de ona şöyle bir bakmak yeter.

Balık Sokağı'na nerden mi gireceğiz? Kalyoncukulluğu Caddesi'nden. Onun elini tutup geldinizse, hemen orda adıyla karşılaşacaksınız:

BALIK SOKAĞI

Daha ilk adımda da yalnızlıkla sarılıverirsiniz. Sanki dünyada veba kol geziyordur da ondandır bu ıssızlık, bu yalnızlık. Elli ayaklı bu karabasan da bundandır. Budur işte ilk vuran. Oysa Balık Sokağı'nda sabahsa 1 numaradaki Madam Marika çoktan uyanmış, kör ışıkta ocaktan hiç inmeyen çayını koymuş, galetasını da çıtırdatmaya başlamıştır. Gece ise Sidiri Lokantası'ndadır aklı.

Ya Zerzevatçı Yorgo mu? O çoktan evinin beşinci katına çıkmış, hemen de yatağa atmıştır kendini.

Seyyar çiçekçi Mustafa Acar da çiçeklerle son konuşmasını yapmış, radyosunu açmıştır.

Eskici Madam'ın ışığı ise hâlâ yanıyordur. Sokağı bir kırlangıç da hızla geçmiştir (nasılsa kendini buraya atmış bir kırlangıç).

Ya oduncu Bekir mi? O hâlâ sokakları arşınlıyordur.

Balık Sokağı'nın sanki bütün bu insanlardan haberi yoktur; ve de yalnızlığı, yalnız onu almış çekilmiştir. Sanki yalnızlığı insanoğluna armağan etmek için burdadır. Bunu böyle düşünmeliyiz.

Öyleyse, Balık Sokağı'nın bu armağanı için girin ona.

Girin de bu dünyaya bir de ordan bakın.

Hem bir Bizans düşü için de gelin buraya.

Balık Sokağı Bizans'tır çünkü.

Bizans da düş demektir!

BİR GAYYA KUYUSU TARLABAŞI ÜZERİNEDİR, IX

Kalyoncukulluğu Caddesi büyük bir cadde değildir ama, dünyayı bu dünya dediğimiz kara parçasını içine alır. Kamyonlar, el arabaları, taksiler, dünyayı sırtlamış hamallar, berduşlar, haytalar, Pera Yahudileri, ayaksatıcıları, macuncular, Sahne Sokağı'nın Üç Horan Kilisesi (ki ininden hiç mi hiç çıkmaz, kapısını bulup içeri girebilmek için de Gregoryen ruhlarla gidip gelmek gerek), kuşlar, kediler, balıklar (Peralı balıkları biliyor musunuz? Uzun gözlü, uzun yüzlü, zebra huyludur) baldırıçıplaklar, pezevenkler, çıraklar, serseriler, kafalarını kazıtmış çocuklar, göbek taşında uyumuş soluk kızlar, cennetin yarısını görmüş adamlar, kadınlar hep bu caddede cirit atarlar.

Ya sesler? (Sesleri anlatmak için yeni bir sözlük gerek. Onun için buna kalkışmayacağız.)

Hem:

Meşhur Karaköy Katmercisi ve Panayot

her gün böyle bir kalabalığa hizmet için vardır. İncecik oklavalarıyla açtığı katmerlerini kızgın saca burda atıp, yine burdan caddenin buyruğuna sunar. Böylece de onunla özdeşleşir. Ben burdan ne zaman geçsem, bu küçük dükkânın katmerlerini mideme indirmeden yapamam. Hem onun üç adım ötesindeki (Hamalcıbaşı Cad.) Koltuk Meyhanesi kırk yıllık Panayot'a da (ki çok çalışkandır, kafasını ağlarından pek seyrek çıkaran bir örümcek gibidir) uğramadan edemem. Edemem çünkü bugü-

nün Beyoğlu'sunun –bu lağım çukurunun– insan manzaraları için burası eşsizdir. İnsanoğlunun atlası bu inde (insanoğlunun ilk yurdu değil midir in?) kaleme alınmıştır sanki. Buraya önce bunun için, sonra da birden nasıl değiştiğinizi, çoğulun bir parçası oluverdiğinizi, burdan öyle çıktığınızı anlamak için gelmeli. Bu uçurum insanlarından alınan böyle bir dersi düşünün!

Hem:

Panayot'tan atılan "bitmiş" demektir

BİR GAYYA KUYUSU TARLABAŞI ÜZERİNEDİR, X

(1975 Yılı 10 Aralık Pazar Günü DOLAPDERE)

Dolapdere'yi biliyor musunuz?

Kalyoncukulluğu Caddesi'nin elinden tutarsanız Dolapdere'de bulursunuz kendinizi. İşte o zaman da birden yerküreden koptuğunuzu, eski mi yoksa yeni zamanlara mı çıktığınızı anlamayacak, bu dünyadaki denizleri, karaları, ormanları, daha nice şeyi, en başta da göğü (o gök diye bildiğimiz şeyi) bulamayacak (eski gökbilimciler de size yardım etmeyeceklerine göre) bir an

NERDEYİM?

diye soracak, sonra da kendinizi bırakıvereceksiniz. Ama yine de sular, çöpler, rüzgârlar, güneş artıkları arasından geçerken ayağınıza takılan bir

kutusundan, bir dişfırçasıyla bir kuş ölüsünden ve de Yeni Karamürsel yazılı bir naylon torbadan (naylon biliyorsunuz çağdaşımızdır) bu dünyada, bu dünyadaki yerlerden birinde, dahası İstanbul'da olduğunuzu çıkarıvereceksiniz (öyle ya insa-

nın hem tarih hem şimdiki zaman içinde olduğu başka neresi vardır?). Demek ki yeryüzündeki yerlerden birindesinizdir, adına da Dolapdere diyorlardır, ama burası bir yer, toprak kaymasında halkı, yerküredeki yerini altıyla değişmiş, orada yaşaya yaşaya da orasını sevmiş, oralı olmuş, yeryüzüne de (dışarsı dediğimiz yeryüzü) ancak çok kanı çektiği zamanlar çıkmış, kimi kokuları, kimi sesleri dinlemiş, biraz sağına soluna baktıktan sonra da "Bir değişiklik yok" deyip o polissiz, elektriksiz, terkossuz, trafiksiz, egzozsuz, gazsız dünyasına çekilmiştir.

Yeraltı dünyasını sürdürmek için de (çamurayaklı dediği) sarı devleti bir kalem silip, sevgili çetesini kurup salıvermiştir (değil mi ki o çamurayaklıdev onu tanımamış, bu dünyada yok saymıştır), o da elbet başının çaresine bakacaktır. Öyle de olmuştur, zamanla o terörcü, savurgan devin artıklarıyla büyümesini semirmesini bilmiş, büyük yeraltı depolarını tütün, gaz, demir, tuz, kahve, şeker, buzla doldurmuş, kentin damarlarının tam kuruduğunda, elindekilerini (giydirip kuşattığı) kendi kolluk kuvvetleriyle kentin dört bir yanına sürmüştür.

O günden beri de Dolapdere bu dünyaya, bu dünyadakilere bıyık altından güler olmuştur.

KISSA

Dolapdere'den her geçişimde onun bu gülüşünü hep duymuşumdur. Hem yolunu şaşırıp da kimler geçmemiştir ki buradan? Yetişemediği için büyük gezginimiz Evliya Çelebi bir yana, yakın zamanlarda Tatavla'ya en kısa yoldan gitmek için biraz Ahmet Rasim, biraz Osman Cemal (en çok da elbet o), biraz Sait Faik (ki kuyuları, dolap beygirlerini düşündürdüğü için adını sever), sonra da *Kuşlar da Gitti*'de Yaşar Kemal... onunla da el, at arabaları, gözü çıkmış bir çocuk, hurda demir, girip çıkan bir güneş, davul, zurna, bir otomobilin kaportası, asılı çamaşırlar, (elbet) Çingeneler, duvarcı ustaları, dülgerler

VE

AFİYET OLSUNLU
BİR ÇAY BARDAĞI SONRA OTO ŞARK
KARADENİZ LOKANTASI
HOTEL HASTÜRK OTO TİCARET
GENÇ SU SAATİ MARLBORO
SONRA
İHTİYAR BERBER DİNÇ ELEKTRİK ZİYA USTA
HOŞ GÖR EMLAK HUZUR APARTMANI
GÜNGÖR SU KANLICA YOĞURDU
SONRA BİR SAP FESLEĞEN
SONRA LARK
KENT
(sonra)
ÇOCUK VE ALLAH

Bitirme

Tarlabaşı'nı, Tarlabaşı'nın sokaklarını (bu sabırlı Eyüpler) kapatırken, elinden tuttuğumuz Kalyoncukulluğu Caddesi'nin –bu insan, kurt, it kopuk yatağı– yeryüzünün belki de en bencil bir caddesi olduğunu da söylemeliyiz. Kendisinden başka kimseye yaşama hakkı tanımayan bu cadde, yalnız Balık Sokağı'nı karanlıklara boğmakla kalmaz, iki küçük sokağı (bize göre küçük) Daracık Sokağı ile Topçekenler (ki el arabalarını bile zor çeker) Sokağı'nı da belleklerden siler. Ama yine de Topçekenler Sokağı haritaları boşlamasını bilmiş ve de Balo Sokağı ile Solakzade Sokağı'na kapağı atarak, onun hışmından kurtulmuştur.

Ya Daracık Sokağı mı? O ancak benim sözlüğümdedir.

Kalyoncukulluğu Caddesi böyle olmasına böyledir ama, Tarlabaşı'na da onsuz ne girilir ne çıkılır. Aslında Tarlabaşı'nda yalnız yitilir. Yitilir, çünkü Tarlabaşı'nın sokaklarının elinden tutulmaz; tutulsa bile bir yere çıkılmaz, varılmaz. Yüzlerce sokak böyle bir bilinmezlik, bir yitiş içindir sanki. Orda her şey rastlantılara, rastlantıların o uçsuz bucaksızlığına bırakılmıştır. Tarlabaşı'nda yitenler kendini Dolapdere'de bulur. Böylece de Pera'nın sınır taşlarından birinin elini tutmuş oluruz. Bu hele Pazar günüyse (ki kulunuz bunu öğütler) Tarlabaşı'nın, Dolapdere'nin pazarının içinden de geçmiş olursunuz. Bunun için de Dolapdere'nin ağzında olmanız yeter. Burdan Tarlabaşı'na çıkan (Tarlabaşı'na ancak çıkılır çünkü) herhangi bir sokağa saparsanız, kendinizi birden karpuzların, kavunların, kap kacağın, kumaşların, ayakkabıların, terliklerin, limon ve portakalların, biberlerin, gaz lambalarının, gaz lambası şişelerinin, yağın, sirkenin, elma şekerlerinin, domates, dereotu, havuç, pırasa, lahanaların arasında bulursunuz. Daha ne istenir? Ama yine de bütün bütün yitmemek için Dereotu Sokağı'nın (bu sokağa bu adı verene selamımız olsun) koluna girin. Bu sokak çünkü yalnız başınızın dönmesinden kurtarmayacak, yolunuzu az çok bulmaya da yardım edecektir. Öyleyse onun kılavuzluğunda Vişneci, Kurtuldu, Akis, Paşa Bakkal, Büyük Kırlangıç, Küçük Kırlangıç, Tavla, Eski Çeşme sokaklarının eline yapışın. Bu

sokaklar sizi Sakızağacı Caddesi'ne çıkarmasını bilecektir. Sakızağacı Caddesi'nde olmak demek de, hem Kalyoncukulluğu, hem de Cadde-i Kebir'de olmak demektir. Böylece de hem Tarlabaşı'na girmeyi hem de ordan çıkmayı başarmış olursunuz. Ama ille de Kalyoncukulluğu Caddesi'ne çıkmak isterseniz, o zaman da Narçıl, Tek Kuyulu, Geniş Yokuş, Düğün, Cezayirli, Demirbaş, Peşkirci, Çukur sokaklarıyla, Ortodoksluğun kemik bekçisi Aya Konstantin'i de kolunuza takmanız gerekecektir ki, bu da değer. Değer çünkü böylece Tarlabaşı insan manzaralarıyla da boca olursunuz. Tarlabaşı çünkü insan manzaralarının tahtıdır. Tahtıdır, çünkü burdan her sabah binlerce insan, duvarcı, badanacı, sıvacı, sucu, aşçı yamağı, boyacı, marangoz, kahveci, bakkal, bakkal çırağı, kapıcı, yol amelesi, ayaksatıcısı, piyangocu, tansiyoncu, macuncu, elektrikçi, serseri, pezevenk, orospu, yani kadınlar, adamlar, çocuklar, bütün bir halk İstanbul'un dört yanına dağılır. Böylece de dünyamızın bir ucundan tutarlar. Dünyamız da onlar sayesinde çalışmaya başlar. Tarlabaşı bir dünyadır!

III. Kitap

Pera yangınlarla büyümüştür. Ama hiçbiri 1870 yılı 5 Haziran akşamı çıkan yangına benzemez. Feridiye Sokağı'nda küçük bir evde başlayan bu yangın Pera'nın üçte ikisini küle çevirir. Ateş kısa sürede Mis Sokağı'na sıçrar. Ordan da Ağacamii mahallesiyle Kalyoncukulluğu Caddesi'ne geçer. Böylece de "Yangın Var!" sesleri bütün Pera'yı sarar. Halk sokaklara dökülür: Beti benzi atmış, saçı başı karmakarışık, dehşetten bitmiş, oraya buraya saklanmaya çalışan insanlar, kan içinde kalmış çocuklar, ölmüş veya kör olmuş bebeklerini bağırlarına basmış, üstü başı parça parça, saçları yanmış kadınlar, can çekişme ıspazmozları içinde yerlerde yuvarlanan, yüzleri, kolları yara bere içindeki erkekler, çocuk gibi hıçkıran, ağlayan ihtiyarlar, kafasını duvardan duvara vuran zenginler, sayıklama halinde gençler, kararmış cesetleri taşıyan aileler, korkudan deli olmuş bahtsızlar sokaklarda ölüm terleri dökerler.

Beyaz atının üstünde Sultan Abdülaziz de –ne zaman atının üstünde değil ki?– şimdi belki Atlas Han'daki haremine gidiyordu. Ağacamii mahallesinin yanmış bir sokağının ağzında kımıldamadan duruyordur. Etrafındaki "bendegânı"nın gözleri de dışarı fırlamıştır. Üsküdar tepelerinin üzerinde, çınarların gölgesinde oturan ihtiyar Türkler de: "Sultanlar şehrinin son saati çaldı! Allah'ın hükmü yerine geldi" diyorlardır.

Pera'da ateşin geçtiği her yerde artık sadece bir çöl kalmıştır.

Yangın altı saat sürer. Dokuz bin ev kül olur. İki bin ölü de yerde kalır.

PASAJLAR YA DA GİZEMLİ DÜNYALAR ÜZERİNEDİR, I

Pasajlar gazla aydınlanmanın ilk uygulandığı yerlerdir.
Walter Benjamin

BALIKPAZARI

Ruhbilim henüz atlasların ruhuna inmediğine göre, Balıkpazarı'nın ruhunu (buna Pera'nın ruhu da diyebiliriz, onsuz Pera ellerini, ayaklarını nereye koyacağını bilemez çünkü) boşuna arayacağız. Oysa Balıkpazarı İstanbul'da ruhu olan yerlerin başında gelir. Bu hele Pera ise ruha daha bir gerek vardır. Pera bir ruhtur çünkü. (Ruhu nasıl anlatmalı? Değil mi ki ele avuca sığan bir şey değildir ve de hem var hem yoktur, öyleyse kendi başına bırakalım onu, dolaşsın!) Levanten bir ruhtan çok da, Ortodoks bir ruhtur. İstanbul atlasları burda işe yaramayacağına göre, kapatalım onları daha iyi.

(Tarihler –bu "mühürlenmiş zamanlar"– Balıkpazarı'nın ruhunun XVIII. yüzyılın sonlarına doğru kıpırdadığını yazarlar. Ama bu kıpırdama korkaktır, bir türlü dirilmez. Bunun için önce sevgili "uyanık istibdatçı" Padişahımız Abdülmecit'in [ki halk ağzında "kız gibi" diye anılır ve de dilber bir yüze sahipti], sonra da Abdülaziz'in gelmesini bekleyecektir. Elbet Naum Paşa'yı da. Ama Hristaki Pasajı'nın [Cité de Péra] kurulması için, II. Abdülhamit'in Sütçübaşısı Hristaki Efendi, asıl o dünyaya gelmelidir. Hem yalnız o mu? Balıkpazarı'nın dört dörtlük olması için bir Ermeni'ye de gerek vardır: Aynalı Pasaj da –

Avrupa Pasajı– onu bekliyordur. Balıkpazarı böyle tamamlanacaktır ancak. Bir gün bütün bunlar gerçekleşecektir de. Ama önce 1853 sonra da 1870'te çıkan yangınlar burasını küle çevirecektir. Ama biz tarihi bir yana bırakıp, Balıkpazarı'na dönelim.)

Balıkpazarı'na, Balıkpazarı'nın pasajlar ruhuna nerden mi gireceğiz? Buna her yerden de diyebiliriz ama asıl da Cadde-i Kebir'den (bu sevgili kökü dışarda ruh) elbet. Bunun için de Sahne Sokağı'nın elini tutacağız. Hem bu kez yukardan, Sahne Sokağı'nın ağzını tutup ordan ineceğiz. Bu yüzden de geçmiş zamanın elini elimize almalıyız. Bu da az şey değildir. Geçmiş zamanın ellerinden biri de Sıvacıoğlu Konağı'dır (şimdi PTT). Birçok "hemcinsi" gibi bu konak da tarihe bol bol göndermeler yapar. Nasıl yapmasın ki Allah'ın günü tarih aksıra tıksıra hep önünden geçmiştir. En başta da Abdülmecit'i atıyla sık sık Opera Naum'a girerken görmüştür.

Hem atının ayakları incinmesin diye de bütün Pera sokakları halıyla döşenmiştir. Ya Galler Prensi VII. Edward? Sevgili Galler Prensi İstanbul'u "ziyaretinde" Opera Naum temsillerinde iki kez hazır bulunmuştur. Yanlarında da Abdülaziz vardır.

Bugün Sıvacıoğlu Konağı, bütün bunlardan sonra Silvo, Sander Kitabevi, Sembol Konfeksiyon, Dore Kundura, ve de en çok sokağın hemen ağzındaki Martino Mağazası ile yan yana olmaktan sıkılmış olmalı ki, yüzü hep asıktır. Öteki geçmiş zaman eli de Hristaki Pasajı'nın hemen ağzındaki İtalyan Lokantası Degüstasyon'dur (bugün yerinde yeller esiyor). Hem Degüstasyon, Sahne Sokağı'nın elini sımsıkı tutuyordur. Balıkpazarı'nın ruhuna da işte burdan girilir asıl. Girer girmez de sizi ilkin çiçekler, çoraplar, donlar, gömlekler, midyeler, erikler, hıyarlar, domatesler, bin yıllık çirozlar, horozbinalar, pisibalıkları, Gregoryen kokular (Gregoryen kokuları biliyor musunuz? Deniz mağaralarını düşünün, biraz da tuzu ve sirkeyi), Ortodoks, Katolik yüzler ve naylon ve plastik ve baharat ve çamaşır ipi, çay bardağı, kokoreç ve Vaftizci Yahya'nın yaban balı, kudretnarı, ve kıl çadırı ve adaçayı ve sinekler ve Galata fareleri (ki kedi köpek büyüklüğündedir ve korkunç güzel bakarlar) karşılar. Burda her şey de ayaktadır: Giden, gelen, uçan, konuşan,

susan, duran her şey; sonra da yine her şey gökten (evet gökten) birdenbire buraya inmiş ve bir anda da yine geldiği yere ağacakmış, yok olacakmış gibidir. Asıl da sesler, asıl onlar her dilde yarışa çıkmıştır sanki ve de dur durak bilmezler.

Sahne Sokağı

Sahne Sokak, işte burda, bu ses dünyasında birden kollarını sağa sola atarak önce Hristaki Pasajı'na –eskilerin Kraliçe dedikleri, ki bir Kraliçe de böyle bir şey olmalı–; sonra da Aynalı Pasaj ile Krepen Pasajı'na takılır. Hem Balıkpazarı dedikleri de bu üçlüdür. Bu gizemli dünyalardır. Sahne Sokağı'nın elini de onlar için tuttuk.

Hristaki Pasajı (yeni adı Çiçek Pasajı) bugün iki ayak üstünde duran, yıkıldı yıkılacak, öbür dünyalı yapılara benzer. Yatık bir dikdörtgen içindeki yazı da bunu gösteriyordur:

Çiçek Pasajı Onarımı
1 Haziran 1986

Sahibi: Niyazi Erol
Ruhsat Tarihi: 26.5.1986

Oysa bir zamanlar Madam İfijeni Epentos Padişah haremlerini burda giydiriyordur. Modayı da Paris'ten izler. Dünya güzeli mağazalar da bu pasajdadır. Japon Nakamura da (ki kısa boyluydu, çipil çipil bakardı ve de hiç oturduğu görülmemiştir) Japon işi ürünlerini burda sergiliyordur. Saraylı bütün çocuklar da onun dükkânından çıkmak bilmezlerdi. Sonra Fransız, İngiliz modasını günü gününe izleyen M. Perret! O cin! Bianci, Décugis ailelerini (ki ayna önünden ayrılmaz diye bilinirler) o giydiriyordur. M. Paluka da (ki Pera'nın en şık

erkeği olarak bilinir) burdan çıkmaz. Yalnız o mu? Bütün Pera'nın kalburüstü ailelerinin sıraya girdiği yer gene burasıdır. Hristaki Pasajı sanki bütün bunları yaşamamış gibidir bugün. Dört katlı bu güzelim Neo-Barok yapının pırıl pırıl dünyası da bu dünya değildir sanki. Bugün bütün bunları düşünüp: "Bütün ölümleri öldüm ben!" diyordur. Belki de: "Cennetin yarısını gördüm!" diye de içinden geçiriyordur. Böylece de anılara, bir onlara sarılıyordur. Hem anısızlığın ölüm olduğunu ondan iyi kim bilir? Sonra da gözünü donmuş zamanlara dikip, Seviç'i (ki Osman Nihat, Selahattin Pınar, Ahmet Rasim burasını evleri bilmişlerdir), yani M. Haçik'i (ki av meraklısıydı, ama sevgili Padişahımız IV. Mehmet gibi yatağında değil, avda ölmüştür), Nektar'ı, Degüstasyon'u, Palmiye'yi, Ankara Birahanesi'ni düşünüyordur. Bırakalım düşünsün. Hem tarih dedikleri de *"ölüyü sorguya çekmek"* değil midir?

Ya peki, bu dört dörtlük, sarmal yapının düne kadarki sakinleri? Burda koca bir ömür sürmemişler midir? Üçüncü katın Sara'ları, Diran'ları; dördüncü katın İfijeni'leri, Vartuhi'leri; birinci katın Nikoli'leri, Luisa'ları, Maria'ları? Ya bu sesler? Bu sesler onların sesleri değil midir?

HRİSTAKİ PASAJI SAKİNLERİ

Akşamları sevmiyorum artık, dedi Diran, bir zamanlar akşamları ne kadar severdim.

Hiçbir şey de anımsamak istemiyorum. Niçin anımsamalı?

Her şey değişti, her şey yerini büyük bir sessizliğe bıraktı.

Mari daha dönmedi, dedi İfijeni, Paluka dükkânını çoktan kapamıştır.

Bu Alba'nın memeleri neden bu kadar büyük, dedi Vartuhi, daha on dördünde bile değil.

Annesine çekmiş dedi, Marta, bir zamanlar Pera'da onun memelerinin bir benzeri daha yoktu.

Sana şu saçlarını İzidor'a kestir diye kaç kere söyledim, sinirime gidiyor artık, dedi Armenak.

Her şeyin sinirime dokunuyor, her şeyin.

Papillon Tuhafiye ne kadar kalabalık öyle, dedi Glavani, şu kadınların işine akıl ermiyor.

Beni anılar şişmanlattı böyle, dedi Diran, artık hiçbir şeye el sürmek istemiyorum.

Pencereden bakmak bana yetiyor. İşte Eleni de dönüyor, elinde mavi çantasıyla.

Hep yüksek ökçeli ayakkabılar giyer, hep yalnız gider gelir.

Pigmalion Mağazası vitrinlerini yine değiştirmiş, dedi Sara, mağazalar da ne yapacağını bilmiyor.

Derdin ne senin, dedi Marta, bütün gün böyle söylenip duruyorsun?

Ne olacak? Duymuyor musun, her gece üstümüzde sevişip duruyorlar, onu soruyorum, dedi Sara.

Sonra da akşamlara kadar Çin çayı içerler, durmadan göğe bakarlar, anlamıyorum bir türlü.

Gök ki kurdeleler, taş bebekler, resimli kitaplar, Çin'den gelmiş portakallardır.

Şu Luisa altmışına geldi, dedi Diran, başını hâlâ pencereden ayırmıyor.

Her gece Lebon, Alkazar, Degüstasyon! Dünyaya bir türlü doyamadı gitti.

Her gece, her gece taş bir plakta Hafız Burhan, Osman Nihat, Hafız Cemal.

Lulu çok unutkan oldu, dedi Germaine, pilava ne kadar su katacağını soruyor yine.

Dün Şütte'ye gidiyorum diye evden çıkmış, Terre-Sainte Kilisesi'nde bulmuş kendini.

Kocadık hem, kocadık, şurdan iki odun alıp atamıyorum sobaya.

Yani'ye bana kuru odun getir diye kaç kere söyledim anlamıyor.

Ne zamandır her yanım yanıyor, titriyorum, dedi Eleni, hiçbir şeyin yok diyor doktor.

Yalnız erken yatıp erken kalkmalıymışım, üşütmemeliymişim, sağlığıma dikkat etmeliymişim.

Bazı sabahlar kelebek olarak uyandığımı da anlattım, olurmuş öyle şeyler.

İşte Sara pencerelerini kapadı, dedi Marta, muz şilebiyle denize açılan kocasını düşünmekten kurtulamadı gitti.

Matmazel Suzan'ın boynu ne kadar uzunmuş öyle dedi Lulu, kime benzemiş ki?

Bir zamanlar dünya umrunda değildi, sarı çoraplar giyer, yatardı istediğiyle.

Ulla üçüncü kattan Markiz'e gidiyorum diye bağırıyor yine, dedi Diran.

Markiz'e mi gidiyormuş dedi Madam Tilla, ben reçine kokusunu oldum bittim sevmem.

Dün Royal Otel'den dönerken doktor Violi'yi gördüm dedi Eleni, beni tanımadı.

Marta'nın penceresinden bana el sallardı, ne çok gülerdim.

Evi hep karanfil, yağ kokardı; karanfil, yağ kokusunda gider gelirdim.

Aylar var dedi Armenak, burnumun dibindeki Nektar'a gitmek istemiyor canım, bana ne oldu böyle?

Beyoğlu bir kefene benziyor artık, hayır bir sirke!

İşte gece indi, dedi Diran, pencereleri kapamalı, gece indi.

Gece artık her şey gece, yüz ya da iki yüz yıl oldu, her şey gece.

Dünya yalnızlıklarla dolu, dedi Lulu, durup dururken sardunyaları suluyorum, üstümü değişiyorum durup dururken.

Ah bir türlü bitmiyor, dedi Armenak, aşağısının pis gürültüsü, bu darbuka, bu zurna sesleri.

Margarita'nın bu şapkasına, bu şemsiyesine, dedi Marko, bakmaya dayanamıyorum.

Şu karşıma oturur Toskana dilinden baladları ne güzel söylerdi.

Zaman artık geçmek bilmiyor: Çocuklar, ağaçlar, suda su ölüleri.

Matilda'nın derisinin kokusunu, dedi Vartuhi, en çok o kokusunu unutamıyorum.

İpek çoraplarını, uzun bacaklarını bir de, bir de bütün gece ağzında bir gülle uyuyuşunu.

Ve işte şimdi saat dört, yatakta durmadan dönüp duruyorum, boyuna dönüp duruyorum.

Bu dünya boğuyor beni, bu ev, bu pencere, bu perdeler, bu diş fırçası.

Madam Anahit'in akordeonu bu, dedi Matilda, bu akordeonla büyüdüm ben.

O güzelim komparsitaları, tangoları şimdi bu pis kalabalığa çalıyor.

Ah onun bu kasap havalarını, soğan kokan akordeonunu dinleyemem artık.

Bu kent, bu çanlar, bu radyo sesleri çıldırtıyor beni.

Ne kadar haklısın, dedi Suzan, ben artık bu Uzun Yolu, bu ağaçları, bu insanları görmek istemiyorum.

HEPSİ BİRDEN

Bağışlayın bizi, hepiniz bağışlayın evler, sokaklar, insanlar, bağışlayın bizi

Bağışla bizi kocamışlık, bağışla.

HRİSTAKİ PASAJI'NIN AKORDEONCUSU MADAM ANAHİT TERZİYAN

Madam Anahit akordeonu, Balıkpazarı'nı, dört kocasını, dört kedisini sevdi.

Dünya daha o zaman kısır değildi, kırk yapraklı bir güldü.

Akordeonu Büyükada'da daha dondurmasını yiye yiye giden bir çocukken gördü.

İçinden bir günbatımı geçmiş gibi duydu.

On birinde akordeonu eline aldığında hemen Saint-Antoine'a gitti, adak yaptı.

Saint-Antoine güzel evliyadır.

Her sabah uyandığında onu yanında buldu.

İlk derslerini kısa gülüşlü kısa kirpikli M. Artepenon'dan aldı.

Daha on yedisinde Hristaki Pasajı'na düştüğünde uzun akordeonunu, uzun kirpiklerini düşürmesini bildi.

Göğsünün ilk düğmesini o gün açtı, bir daha da kapamadı.

Bir süre ağaç kokan Yorgo ile gitti geldi.

Artık sık sık âşık oluyordu, hepsini de akordeonundan buluyordu.

Memelerini ilkin çok sinirli çok uçucu çok kırılgan ilk kocasına dokundurdu.

Adını yavaş yavaş her yere yazdı: La vie en Rose.

Cüneyt Arkın ile ilk dekolteli "Babanın Suçu" ve "Kadın ve Şarap"ı çevirdi.

Ama en çok Ayhan Işık'ı sevdi. O da onu sevdi.

Dünya değişmeye başladığında hep ıslık çala çala dolaşan Solak Hüseyin'i gördü. Bir türlü unutamadı.

Hüseyin'i kar altındaki Uludağ'a benzetiyordu.

Kırk beşinde daha teni şeker ırmak kokuyordur.

Saçlarında her zaman firketeler, çifte topuzlar ve dur durak bilmeyen iki perçemi bıraktı.

Üçüncü kez evlendiğinde komodinin üstündeki dalyanın suyunu her gün değiştirdi.

Uzun zaman İsa'ya benzeyen bir çocuğu olsun diye düşündü.

Dördüncü kocasının ellerini sevdi. Doğal kendi halinde bir yumruğu olduğunu gördü.

Kedileri sevmeye o zaman başladı. Artık gazetelere hep kedilerle poz verdi.

Şimdi?

Şimdi en çok sevdiği çiçek: Filbahri. En çok sevdiği şarkı: "Mani oluyor halimi takrire hicabım."

PASAJLAR YA DA GİZEMLİ DÜNYALAR ÜZERİNEDİR, II

Aynalı Pasajı
Geçerken aynalara baktım
her günkü gibi sağlısollu
Edip Cansever

Hristaki Pasajı, Krepen Pasajı, Aynalı Pasaj, Sahne Sokağı demektir. Bundan da hiç kuşkusuz Sahne Sokağı'nın ne denli bir albeni sokağı olduğu anlaşılır. Sahne Sokağı gibi bunca güzelliğe ağababalık yapan başka bir sokak var mıdır, bilmem. Pera pasajları (bu güneş görmeyen afsunlu güzeller) levanten ruhun kapalı kutularıdır. Levanten ruh Aynalı Pasaj'da artık uluslararasıdır. Türlü kılıklara girer, öyle dolaşır. Burasını da başkent diye bilmiştir. Nasıl bilmesin ki, bir zamanlar dünyanın bir ucundan gelen özel düğme, takı, şapka katalogları bu mücevher kutusunun günlük el kitabıdır. Burda küçük bir dükkândan gelen bir kanarya sesi, bir New York'luya (New York'ta kuş sesi duyulmaz) kim bilir ne anımsatır? Pasajın tepe camlarına vuran yağmur, bir Meksikalıya birden Meksika'ya hiç yağmur yağmadığını düşündürür. Bütün dillerdeki düğmelerin, takıların, şapkaların, gelinliklerin adları da burda bir senfoniye dönüşür. Hem Avrupa Pasajı (Aynalı Pasaj) kendisiyle birlikte tarihi de buraya kapamıştır: Aynalar, heykeller, camlar tarihi kat kat kıvırmış, soldurmuş, havasız bırakmış, soluk aldırmamıştır. Bir kutu hayatı. Renkler, kokular, sesler burda kendileri için yaşarlar. Her şey de öyledir: Gün ışığı burda başı-

na buyruktur, istediği ile konuşur, istediğini dışlamasını bilir. Ama asıl da geceleri Avrupa Pasajı her şeyden uzak yaşar. İçine, iyice kapanır. Hem eşyaların ruhu yalnız geceleri sevmez mi? Bir elmas iğne, bir altın yüzük, bir gümüş düğme renklerini o zaman açarlar. Bir korse geceleyin daha bir korse, bir sutyen geceleyin daha bir sutyen, bir gecelik geceleyin daha bir geceliktir. Bir saç tokası, bir tarak, bir firkete, bir allık daha kendisidir. Eşyanın kokusu da öyle: Geceleyin daha kendisidir. Yüz yıllık kokular burda yalnız geceleyin kendi adlarına yaşarlar. Sesler de burda daha sestir. Bir gün buraya uğrayan Galler Prensesi'nin *"Bu düğmeler ne güzel!"* dediği havaya çakılı kalmıştır. Tarih burda sesler için ayrı defterler, ayrı kütükler, çeteleler tutmuştur. Abdülmecit'in harem kadınlarının o buğulu sesleri hâlâ yaşamaz mı? Bunun için küçük bir işaret yeter. Von Papen'in, General Harrington'ın, Liszt'in sesleri hep böyle bir işaret bekler. Hepsi, hepsi seslerini buraya bırakıp gitmediler mi?

Avrupa Pasajı böyle kapalı bir kutudur. Hem bunun için değil midir ki bugünkü dünya ile kendini yalıtlamasıru bilmiştir. Bu da az şey değildir elbet.

Kısa

Avrupa Pasajı bir mücevher kutusudur. Küçük heykeller, küçük güzelim pencereler, aynalar, camlar burasını bir alışveriş yerinden çok, bir müzeye çevirmiştir. Hem buraya böyle bir yer diye gelmeli. Gelince de dünya ile ilginizi kesmelisiniz. Ancak o zaman böyle bir yerde olduğunuzu anlarsınız. Buraya bu kez Sahne Sokağı'ndan değil de, Meşrutiyet Caddesi kapısından, ordan içeri süzülmelisiniz. Kapıya, kapı üstlerine, pencerelere, asıl da küçük heykellere bakmayı unutmamalısınız. Dahası, burda bir başka çağda, Barok bir çağda olduğunuzu düşünün.

Barok, böyle bir şeydir: Yalıtım ister!

PASAJLAR YA DA GİZEMLİ DÜNYALAR ÜZERİNEDİR, III

Sahne Sokağı (ki küçük rüzgârların, biraz da "Uçurum insanları"nın sokağıdır) Pera Sitesi'nin (Cité de Péra) Krepen Pasajı'na geldiğinde (şimdi Aslı Han ve yeraltı mezarlarına benzer) biraz soluk alır; çünkü burası Bizans'ın, Bizans ruhunun son durağıdır. Burda birden eski günlerini anar; bir sokak olarak geçmişi anımsamaya kendisinin de hakkı olduğunu anlayıverir.

Krepen Pasajı bir havradır (havralar, havralılar beni bağışlasın). Böyle diyoruz, çünkü sesler burda ancak *havra* sözcüğüyle daha bir ses, koku, renk, biçimdir. Yalnız, sesler bir sıra izlemez, türlerini de unuturlar ve yalnız bir dil olarak vardırlar. Hem yalnız sesler mi? Ruhlar da. Birçok ölü ruhla yeni doğmuş ruh burda yan yana diz dize oturur. Gündüz gece de bilmezler. Birlikte oturup birlikte kalkarlar. *Krepen* diye de büyük bir sözlük oluştururlar. Öznesiz, yüklemsiz, fiilsiz, sıfatsız bir dilbilim sözlüğü. Bir Babil Kulesi! Yeni bir alfabe. Ama her yönden okunan bir alfabe. Ünlü ünsüz sesler, kalın ince sesler, hepsi de tek bir ad altında toplanmıştır. Bir işaret dizgesi olan dil, burda işaretleri yok bilip, yalnız kalın bir sese indirgenmiştir. Kendine özgü özerk bir dil bu. Hem Krepen'in "özerk" bir yer olması bu dilden, bu dilin özgünlüğünden gelir. Bir jargon. (Kendine göre bir jargon.) Krepen Pasajı buna "Ameli" dil adını takmıştır. Konuşan, konuştuğunun anlaşılıp anlaşılmadığına bakmadan konuşur. Bir topluluk dili. Bu da kimi bölümlere ayrılmıştır: Hırsız argosu, umumhane argosu, artist argosu, vb. Konuşulan, kitaplara girmeyen bir dil olduğu için Devlet dili burda yalnız

kalır, geçmez. Tombalacının, tansiyoncunun, piyangocunun, karamelacının, niyetçinin, pavuryacının, ciğercinin, lahmacuncunun sesi hep bu Krepen alfabesinin türettiği sestir, harftir, sözcüktür, dildir. Bütün bu sesler, kokular tek, büyük, oylumlu bir sözlüğü oluşturmak içindir: Meyhaneler Cumhuriyeti Sözlüğü. Zaten seslerin, kokuların anlamları da yoktur, bunun için de bir sözlüğe kolayca dönüşürler.

Tarih (buraya kadar sokulan tarih), burasını eskiden *sessizlik ülkesi* ilan etmiştir. Zaten, *crépins*, Fransızcada kunduracı avadanlığı demektir ki bu da sessizlikle eşdeğerdir. Kunduracılar, kundura gereçleri satanlar kadar yeryüzünde az konuşan başka insanlar var mıdır? Yeryüzünün başları önünde sessiz mi sessiz çalışan ilk insanlarıdır onlar. Bir çivi, bir falçete, bir çekiç, bir iğne, bir iplik (bu sevgili, sessiz eşyalar) niçin konuşmak istesin? Bunlar yalnız yaşamı değil, ölümü de öyle karşılamamışlar mıdır? Aziz Krepen'in ve de Krepencilerin çömezi Dimitri Deçoz (bu içine kapanık) Sezar'ın: "Geldim, gördüm, gittim!" sözünü de böyle bir sessizlik içinde söyleyip, beynine kurşunu sıkmamış mıdır? Bu dünyayı da öyle bırakmamış mıdır?

Krepen'de yedi sekiz dil birden konuşulur. Bin yıllık yeşil soğan, domates, hıyar, radika, beyaz peynir, kavun aynı seslerde Rumca, Arnavutça, Hırvatça, Türkçe, Ermenice, Yahudice, Arapçadır. Ama bütün bu dillere yine de Ortodoks dil öncülük eder.

Krepen, biraz Pera, biraz Beyoğlu (yani Hristaki, Rejans, yani Bohem, Cumhuriyet, yani Yeşil Horoz, Vlado, Nil, yani Lefter, Lambo, Kulis, yani Kör Agop, Nektar, Tokatlıyan, Park Otel, vb.) iken, kunduracı avadanlığının ve de kunduracıların sessizliğini biraz daha sürdürecek, havra çağının doruğunda da bu dünyadan çekip gidecektir.

Pera pasajları burada bitmez, bunlara Tünel Pasajı, Şark Pasajı, Suriye Pasajı, Narmanlı Pasajı, Karlman Pasajı, sonra da Frederici, Nil, Fresko, Andria, Fransız pasajlarını da katmalıyız. Ama asıl da Rumeli Pasajı'nı. Bugün ölümün elinde ne denli çırpınırsa çırpınsın, sihirli bir el onu kendine getirmekte hiç gecikmeyecektir. Bundan kimsenin de kuşkusu olmamalı. Anı-

ların dev belleğidir çünkü o! Pasajlar yalnız iççarşılar da değildir. Sokaklara, dahası caddelere atlamak için gizli yollardır da. Cadde-i Kebir onlarla atlaya atlaya, bu tekdüzelikten kurtulma yollarıdır da. Yalnız bu da değildir: Karanlık saraylardır. İçlerinde yitip gitmek, düşte dolaşmaktır da. Kendi içlerine hem kapanan, hem de açılan büyü odaklarıdır da. Türlü kokular, sesler, iklimler yuvalarıdır. Zaten başka ülkeler, iklimler, diller yaşama yerleri olarak kurulmuşlardır. Paris, Londra, Roma'dan kesitler gibidir. Gaz lambaları pasajlar için yanar, söner, piyasaya, alışverişe pasajlar için çıkılır. Asıl da keşif yollarıdır: Yalnızlıklar, düşler, aşklar için biçilmiş kaftanlardır.

Sahne Sokağı –bu tarih kazıntısı– pasajlardan kurtulup kendini can havliyle dışarıya attığında, irili ufaklı, iç içe girmiş, nerde başlayıp nerde biteceği belli olmayan sokaklarla karşılaşır. Elini de onlara kaptırır. Ama asıl da Nevizade Sokağı'na.

Nevizade Sokağı, sokaklar içinde bir sokaktır ama (gelmiş, geçmiş dediğimiz dünyada), Cumhuriyet yazın tarihinde bu denli ağır basmış başka bir sokak var mıdır, bilmem.

Lambo'nun Meyhanesi

M. Lambo'nun meyhanesi belki de dünyanın en küçük meyhanesidir: Bir tramvay büyüklüğündedir.

Bu dünyada, Rimbaud (şiirin bu delifişeği) gibi, yaşadığına inanmayan Sait Faik, yalnız burda varlığından kuşku duymaz. Dünyada sanki ilk güzel günü burda olmuştur; cıgarası ilk burda yanıyordur; ocağı ilk burda tütüyor, çorbası pişiyor ve de ilk burda keyfi tamdır. Her şeyin de ilk burda ayrımındadır. Yine yalnız burda, yüzüne, ayağına, ellerine, saçlarına Azrail'in eli uzanamayacaktır. Bu bir "oda kokusu" dünya, burda cennete –nasıl bir yerse cennet– dönmüştür. Ya da burda Barba Yakamoz ile balığa çıkıyordur! Ve dünya kadar balık tutmuşlardır.

Tarancı ile Diranas (bu büyük yalnızlar) için de burası en sevdikleri yer olmamış mıdır?

Ya Abidin Dino için burası nedir?

Yalnız Sait'tir.

Abidin, Sait'in ancak burda Sait olduğunu bilir çünkü.

Bu kendisi için de böyle değil midir? Hem Bedri Rahmi de görünmüştür işte; arkasına da çiçeği burnunda Orhan Peker ile Turan Erol'u da takmıştır. Ama Abidin ile Sait burda yalnız ikisi iken kendileridir. Bu böyledir ama, Bedri Rahmi'nin gelişiyle de dünya daha bir onların olmuştur. M. Lambo da bunu anlamıştır. Her zaman kendi dünyasında olan M. Lambo, böyle anlarda daha bir içine kapanmasını bilir.

Bütün dünya dillerindeki sessizlik neyse, M. Lambo da odur. İşini öyle görür. M. Lambo'nun bu dünyada konuştuğu sözcükler hem belki de yüzü geçmez. O ayrı bir dilbilgisi, ayrı bir alfabe, ayrı bir dil bulmuştur. İmbilimdir bu. Bunu da kimseye karşı kullanmaz. Yalnız kendisi içindir. Kafasından geçen her şey bu dile bürünür, orda kalır. Bu dünyayı konuşan bir dünya değil de, cansız bir nesneler dünyası olarak görmemiş midir? Eli de şarap, rakı, bira şişelerinin, bardakların, tabakların, küçük çinko tezgâhın ötesine de gitmemiştir sanki. Onların diliyle kendi dili arasında hem bir ayrım da yoktur. O bu dünyada insanların melekleri görmediğini, yalnız adlarını duyduklarını bilirmiş gibi, gökyüzünden onlar için, melek neymiş görsünler diye inmiştir.

M. Lambo konuşan bu üç ipek sesi duymaz bile. Hem bu üç ipek sesin arasına giren bir ses daha vardır.

Orhan Veli'dir bu da.

Orhan Veli de şiirlerinden çıkmış gelmiş gibidir. Ya Oktay Rifat, Melih Cevdet mi? Eşikte göründü, görüneceklerdir.

Sait de dünyanın en güzel dinleyen insanlarını bulmuştur; elbette konuşacaktır. Konuşmasını da hep küfürlerle süsleyecektir. Başka türlü nasıl olur? Konuşmak, Sait için biraz da bu değil midir?

Ya Cahit Irgat mı? O zaten Mücap Oflu ile burdan çıkmıyordur.

Berk'e gelince, o Abidin'le –Abidin onun elini hiç bırakmamıştır ki– gelmiştir; üstü başı da asker kokuyordur. Sonra da bu avuç içi kadar yerde herkes ayaktadır. Burda dünyaya ayakta gelinmiştir. Bütün bunlara da sokağın yerden bitme bir çocuğu bakmaktadır: Ferruh Doğan.

Kimi sokaklar güzellikleriyle, kimi sokaklar da sakinleriyle vardır. Nevizade Sokağı ise yalnız M. Lambo demektir. Onunla da kapanır. Bu sokağın sakinleri onu bir sabah dükkânında asılı bulurlar. Gerçi hemen karşısındaki Lefter, bu geleneği biraz da olsa sürdürecektir. Ama Nevizade Sokağı'nın asıl ölümü (yakın zamanlardaki ölümü) de Dilek Lokantası'nın yok olmasıyla tamamlanacaktır. Dilek Lokantası Cihat Burak'ı (resmimizin bu koca çocuğunu [ki cebinde pastırmalar, otlarla dolaşır]) ve bu ben zayıfı ve de İstanbul'da deli danalar gibi dolaşan, sevgili Orhan Peker'i, kısa bir süre de olsa barındıracaktır; sonra o da kepenklerini kapatacaktır.

Soru

— Lambo'nun meyhanesi nerde? midir?

Karşılık

— 13 numarada. Hâlâ da ordadır. Ama Şen Büfe'dir artık o!

NEVİZADE SOKAĞI MANAVI
AHMET ASLANOĞLU

Ahmet Aslanoğlu otuz beş yıl Nevizade Sokağı'nı açtı kapadı
Yeşili sevdi, yeşilden başka renk bilmedi.

Çocukluğunda uzun süre kuşların uçuşunu seyretti
Kuşları bir türlü anlamadı

İhtiyarlığında (ihtiyarlığı olmuş mudur?)
Şarabın tuzun tadını hiçbir şeye değişmedi.

İşleri iyi gittiğinde –nedense–
Tanrı'nın birden gökyüzünde oturduğuna inandı.

Akşamları Sait'le Orhan'ı Lambo'dan çıkarken gördü
Onlar geçerken arkalarından hep bir gülüş sarkıttı.

Ahmet Aslanoğlu otuz beş yıl ayakta manavlık yaptı
Otuz beş yıl Nevizade Sokağı'nı yeşile boyadı.

Cumhuriyet Meyhanesi

Dünyanın boşlukları sevmediğini hep biliyoruz: M. Lambo'nun boşluğunu da kadim Cumhuriyet Lokantası dolduracaktır, elbet. Cumhuriyet Meyhanesi'ne de Sahne Sokak'tan girilir. Girilir girilmez de sokakla sarılıverirsiniz. Yalnız sokak da değil, gök de sizi bırakmaz, sarıverir. (Dışardaki gök.) Hem yalnız gök mü? Balıklar, kuşlar, portakallar, sinekler, narlar, kediler, et, peynir, tarak, çiroz, yaralı bir fino, bir demet maydanoz, bir el ilanı arkanızı bırakmaz. Cumhuriyet Meyhanesi'ne –şimdi lokanta– böyle hep birlikte girersiniz. Değil mi ki burası bağıran, çağıran, oturan, kalkan, küfreden, düşünen, içen, dolaşan, duran insanların bir yeraltı inidir; öyleyse onlar niçin dışarda kalsınlar? Madem Fatih'le (gül koklayan Fatih), Safiye Ayla, Fevzi Çakmak (burada ne işi var demeyin), Yavuz'un denize ilk indirilişi, Atatürk (Mustafa Kemal'ken) batık gemiler, Abdülaziz çağı arabalar, sivil İnönü'ler, Fethi Beyler duvarlarda sizi ayakta karşılıyorlardır, yerlerde de izmaritler, karınca ölüleri, zeytin, kürk, iğne, sarmısak, firkete, çinko, düğme, güherçile, Gregoryen yüzük, Ortodoks sakal, ikon, havuç sizinle gelenlere yer açıyordur.

Ya kaşları ağzına inmiş oğlanlar
eski elbiseciler
muhabbet tellalları
kuşbazlar
sevgili serseriler?
Ya ölü yıkayıcılar, Peralı mezarcılar mı?
Onlar oturmuş bekliyorlardır.
Bir cumhuriyet anlayacağınız!
Bir cumhuriyet de böyle bir şey değil midir hem?

Bir Pera ini (altı katlı). Ama ancak iki katını sabah akşam içen insanlar doldurabilmiştir işte. Öbür katlarsa cinlere, yarasalara, Pera yılanlarına, böceklerine, Afrika farelerine, puhulara, kedilere, çıyanlara verilmiştir. Böylece de yeryüzünün bu sevgili canları burda akşamlara kadar durup dinlenmeden:

— ÇARŞAMBADIR ÇARŞAMBA!

diye hora teperler. Geceleri de yorgunluktan yataklara düştüklerinden, yalnız cinleri dolaşsın diye bırakmışlardır, onlar da (askere alınan, sevk gününü bekler gibi ayakta bekleyen) aşağı katın insanları arasında dönüp dururlar. Hem ayakta duranlar yalnız onlar mıdır? Rüzgârlar, geceyle gündüzler, sesler, kokular da oturmazlar. Yalnız avuç kadar bir güneş, duvardaki bir deniz parçası, lodoslar, bir çatal, tuz, leblebi, havuç, rakı dolu bir bardak, bir şişe, bir tüy masaların bir kıyısına gelip ilişmiştir.

Ya yukardakiler mi?

Yukarısı bir Ortodoksluktur. Ortodoksluğun daha sakal, daha bıyık bırakmadığı, daha papyon kravat mı takmak, yoksa açık yaka mı dolaşmak daha iyidir diye karar veremediği ve yüksek sesle açık oya dayanan o ilk zamanlarına benzer. Bir mumyalar müzesi. Yalnız hizmetliler ayaktadır ve siyah bir mum gibi ortada dururlar ve gözleriyle konuşurlar (bir Bizans geleneği mi? Öyle ya hem burası böyle bir yer değil midir?).

Şu Theodosios'u resimlerde olsun gördüğü için sağ yanına yaslanıp durmuyor mu?

Şu da İstanbul Patriği Nestorios gibi saçlarını ensesinde toplamamış mı?

Ya şu I. Leon gibi bırakmamış mı bıyıklarını?

Bunun için:

— Rakı, radika, fava!

diye bir ses, radikayla favaya dönüşüp gelmiştir. Hem burada sesler de kimlik değiştirmez mi? Bu Ortodoks akşamına gelmişseniz, siz de değişmişsinizdir. Ama bütün bütün kendinizle kalmak istiyorsanız, bir öğleüstü gelin buraya, ve o büyük pencerelerden birinin önüne oturun (şimdi ben kulunuzun yaptığı gibi) ve önünüzden geçen Kalyoncukulluğu Sokağı'na dikin gözlerinizi, ya da küçük Balık Sokağı'na, sonra da içinize, sevgili içinize dönün! Büyük içedönüğümüz Sait Faik de buraya bunun için gelmez miydi? Burası için bulunmaz bir saattir bu, son Bizans Barba Mihal'ın yüzüne şöyle bir bakıp bütün Bizans'ı (barbar, korsan, haydut, şehvet adamı, vahşi, ince denen Bizans'ı) düşleyebilirsiniz.

Hem buraya ancak böyle bir düş için gelinmeli!

IV. KİTAP

Sefarethanemiz Pera'da.
Westminster nasıl Londra'nın 'kibar semti' ise
burası da İstanbul'un kibar semti.
Bütün sefirler burda, birbirlerine yakın oturuyorlar.
Sefarethanemizden şehir, Topkapı Sarayı, Anadolu'nun
uzak dağları hep görülüyor, dünyanın en güzel
manzarasını oluşturuyor.

Lady Montagu

SOKAKLAR İNSANLAR EVLER ÜZERİNEDİR, I

Küçük, dolambaçlı arka sokakların şiiri hiçbir şeye değişilmez. Şiirin ta kendisidir çünkü. Pera da küçük, dolambaçlı sokakların ağababasıdır. Bunun için Büyük Cadde'nin (Grand Rue de Péra) sağlı sollu sokaklarından birine girmek yeter. Böyle sokakları, insanları, evleri bulmak için uzun boylu dolaşmaya da gerek yoktur. Bunlar kendiliğinden önünüze çıkıverir. Pera çünkü biraz da –bu biraz da'ları çok kullanmamız hoş görülsün– bu küçük sokaklar, onların insanları, evleridir. Bu sokaklara hiçbir şey düşünmeden dalınmalı. (Hem şiirin eli ancak böyle tutulur.) Öyle dalmalı ki, böylece de nerde olduğumuz bilinmemeli. Bilinmemenin o büyüsü, tansıklığı yaşanmalı. Yalnız gitmek, gitmek... Bir bu düşünülmeli. Başkaca da hiçbir şey. Usun –o canavarın– zincirlerinden kurtulmak. (Us, canavardır.)

Pera'nın bütün küçük arka sokakları böyle bir yolculuk için yaratılmıştır hem. Nedir ki bütün bu sokaklar bunca açıkyürekliliklerine karşın, yine de kendilerini gizlemeyi severler. Her sokak kendine inler, labirentler kurmuştur. Ama bunu da onlara çok görmemeliyiz. Yaşamak için hepimiz aynı şeyi yapmıyor muyuz? Öyleyse, bu sokaklar, insanlar, evler (bu yeryüzü kiracıları) için kolları sıvayalım.

Meşelik Sokağı

Pera'nın başına buyruk bütün küçük arka sokakları ne yapıp yapıp Cadde-i Kebir'e (Uzun Yol, Büyük Cad.) çıkarlar. Bu sokaklar içinde kendini hemen de orda bulan Meşelik Sokağı'dır.

Taksim'i kolumuza takarsak, ilk sokağıdır Sıraserviler'in. Dünyadaki birçok sokak gibi de, düz, küçük bir sokaktır. Bu böyledir ama, karşılıklı Rum ve Ermeni okullarının sokağı baştan başa kaplayan yüksek, kara duvarları, koca kapıları, hep kapalı duran pencereleri sokağı her zaman yalnız karartmakla kalmaz, ona koyu bir kasvet de biçer. Ama asıl kasvet de yine sokağın kendisinden gelir. Yalnız İstiklal Caddesi ağzına geldiğinde, Meşelik Sokağı birden değişir, canlanır, ışır. Buna elbet sesler de (Büyük Cad.'nin bu seslerini biliyorsunuz) katkıda bulunur. Hem Pera dedikleri de ses demektir. Meşelik Sokağı'nın kendine gelmesinde, bu seslerin payı büyüktür ama, asıl da Aya Triada Kilisesi ile bulur kendini. Bu kilise bu sokağın boğuntusunu dağıtmaya yine de yetmez. Öyle doğmuştur o. Yalnız insanlar değil, yazgıdan sokaklar da nasibini alır. Bir sokak delisi olan kulunuz, hemen hemen her sokakta bir güzellik bulur. Ama Meşelik Sokağı'na gelince iş değişir; onu dünyanın en karanlık, en boğucu, bir karabasan sokağı olarak görmekten kendini alamaz. Pek az sokak çünkü onun insanoğluna yaptığını yapar: *İnsanoğlu*'nu ölümle yüz yüze getirir. Böyle bir sokağı belki de yalnız Giorgio Chirico, yalnız o (Chirico'nun, o karabasancının resimlerini gördünüz mü?) sevebilir. Değil mi ki o yalnız karabasanın, kasvetin, gizemin, ölümün kol gezdiği sokakların resmini yapmıştır, öyleyse burası onun arayıp da bulamadığı bir sokaktır.

Meşelik Sokağı *içten* böyle bir sokaktır, *dıştan* bütün sokaklar gibi bir sokaktır (sokakların da bir içleri, bir dışları vardır).

Kıssa

Ben ne zaman ölümle tanışmak, onunla yunup yıkanmak istesem (ölümle tanışmalı, saçlarını ona taratmalı, soluğunu duymalı, taşımalı onu) Meşelik Sokağı'na vurur, bir baştan bir başa giderim onu. Hem sokaklar değil mi ki kemiklerin bekçisidir –bu sessiz mezar kazıcılar– şimdiden alışmalı buna.

Bu *kıssa'yı* da bunun için düşmedik mi?

Aya Triada Kilisesi

Aya Triada Kilisesi'ne dünya güzeli bir Ortodoks avlusundan girilir. (Ortodoks avlusu ne demek?)
Girer girmez de sokaktan gelen seslere bırakın kendinizi:

"Yarım kilo ıspanak, yarım limon" diye bağırdı bir çocuk.

"Hoşça kal, yolum uzun" dedi bir kuş, üç yıldır uçan.

"Pamuk atarım!" diye geçti bir gün birlikte oturup içtiğimiz beyaz bir adam.

Sonra da yoldan geçen bir kızın yüzünü alıp içeri girin (herhangi bir kızın); gümüş bir İsa'yı ya da, kopuk bir kolu, suya düşmüş bir haçı (kendi halinde bir haçı); ya da büyük hüzünler saçan gözlerini Meryem Ana'mızın (gebelik sancıları içinde ve korkunç kokan ve de yapış yapış oraları) ve de dikenli tacı ve üç çiviyi ve o çok ağır çarmıhını Nasıralı gencin.
— Bu marangoz Yusuf'un oğlu değil mi? diyen alaycı sesini sonra da bir kadının, İsa'nın anasıyla kapıştıkları (bir zamanlar).

Ya da benim yaptığım gibi hemen oradaki sıralardan birine oturun (incecik bir ispermeçet mumunu yaktıktan ve uykusuz İsa'mızın kanlı ayaklarında elinizi gezdirdikten sonra) ve iki sıra sütunlu, üç sofalı dikdörtgene (ki İstanbul'un suları gibi Ortodoksluk da Taksim'den yayılmaz mı?) bakın ve de yine benim gibi sonra da altın suyuna batırılıp çıkarılmış gibi duran papaza dikin gözlerinizi; her Pazar korkunç sıkılan (bir gözü şehla) çocuğa çevirin ya da; duvardaki ikonlara isterseniz:
— Aşağı Galile'deki Nasıra kenti mi bu?
— Ya şu ağlarını yamayan Petrüslü Andreas değil mi?
— Ayakta duran da İsa olacak.
— Şunlar da Ürdün içlerinden gelen Onikiler, ayakları tozlu.
— Şu da ihtiyar Hillel, göğe bakıyor – başka nereye baksın?

Ya da benim önümde oturan kadına dikin gözlerinizi siz de, durmadan saçlarıyla oynayan
ve korkunç güzel benli
ve kendine vermiş kendini.

Sonra da kalkın artık, dışarıda yine birbirine karışıyor sesler:

"Çok sıkıldım, canım şöyle deniz kıyılarını istiyor" diyor bir kadın.

"Anladım" diye karşılık veriyor bir evin zeytinyağı kokuları içinden bir adam.

"Ben size gösteririm sıkılmak neymiş bakalım" diyor Sıraservili bir sokak.

Sonra soğan, sonra tuzlanmış et, sonra geçmişteki rahibelerin, kızların, gelecekteki kadınların, sonra Tünel'in, Beşiktaş'taki Gürel Sineması'nın,
bebeklerin
içyağların
atların sesi

sıraya giriyor.

SOKAKLAR İNSANLAR EVLER ÜZERİNEDİR, II

Meşelik Sokağı'nın koşutu Küçükparmakkapı ile Büyükparmakkapı yan yana geldikleri bu dünyayı bir gün yine böyle bırakırlar mı bilmem? Ama onların bu bitişik yaşamdan yüksündüklerini sanmam. Hem Küçükparmakkapı küçüklüğünü bilir, bunun için de büyüklükte gözü yoktur. Keşiş ruhlu bir sokaktır o. *"Küçük güzeldir"* der. Sonra da Abdullah Sokağı ile adı gibi güzel İpek Sokağı'nın durup dururken gelip yolunu kesmelerine de ses çıkarmaz. Büyükparmakkapı'yla olan içli dışlılığı yetmiştir ona. Bu dostluğun gelişmesinde Afrika-Han'ın payı büyüktür elbet. Kapısının birini ona açması az şey midir? Sabahtan akşama kadar düş gören bu dünya güzeli han (Afrika dedikleri de böyle bir şey olmalı) ona bu dünyadan beklediklerinden fazlasını vermiştir.

Büyük, Küçükparmakkapı Sokakları

Büyükparmakkapı'ya gelince: Sıraserviler ile Pera'nın arka sokakları arasında başı döndüğünden, yalnız geçmişle yaşar. Hem Büyükparmakkapı'dan kimler kimler geçmemiştir ki? En başta da Ragıp Paşa. Afrika-Han'ın sahibi Ragıp Paşa idi. II. Abdülhamit'in bu sevgili paşası han koleksiyoncusuydu. Afrika-Han'dan başka, Anadolu, Rumeli-Han'ları da onundu. Anakara adlarına meraklıydı. Afrika, Anadolu (Asya), Rumeli (Avrupa) adlarında kaldı. Amerika ile Avustralya'ya yetişemedi. Büyükparmakkapı, Tramvay İşletmesi Müdürlüğü'nden

emekli Hoci Efendi'nin de sokağıydı. Bu Hoci Efendi Cadde-i Kebir'e açılan penceresine dışarıdan görülecek biçimde küçük bir tramvay vagonu oturtmuştu. Bu yolun yolcuları geçerken ona bakmadan edemezlermiş. Sürmeliyan Efendi'nin de burda oturduğu biliniyor. Evinden pek çıkmadığı için Büyükparmakkapı'yı dünya diye bilmiştir. Asıl da Naum Paşa ailesinin sokağıdır Büyükparmakkapı. Bu sokak kapısında mermere kazılmış bir levhayı hâlâ da taşır:

Appartements de Naoum Pacha

Pirimiz Said Naim Duhani Avrupa'da nice nice altın çağlar yaşadıktan sonra, son otuz yılını bu evin çatı katında, bir başına geçirecektir. Çanakkaleli Melahat'ın da sokağıdır o. Fuhuş-u Atik'in bu anaç mamasının evine iki kapıdan girilirdi ama, birinden giren aynı kapıdan çıkamazdı. Çıkış, giriş gibi kısa değildir: Uzun mu uzun bir yoldur. Fuhuş, bu uzun yolları seçmiştir hep. Bunu hem Çanakkaleli Melahat'ın fuhuş anlayışı diye de düşünmeliyiz. Bir gün o bu dünyadan giderken de, gerisinde yüklüce ardıllar bırakmasını da bilmiştir. Sonra da bu ardıllar hep bir ağızdan :

— Bizi bu hale Çanakkaleli Melahat düşürdü, demeyi de unutmayacaktır.

Büyükparmakkapı ile Küçükparmakkapı sokaklarının (bu ikiz kardeşlerin [belki de bitişik kardeşler demeli]) fuhuş öyküleri bitecek gibi değildir.

Öykü

Edirnekapılı pamuklar gibi Hafize'yi kocası, Parmakkapı Bakkalı Maksimo'yla basar. Mahalle halkı çapkın bakkalla Hafize'yi salla sırt evden uçururlar. Ama Serasker arkasını bırakmaz. Serasker'in buyruğu buyruktur: Derhal bulunup Hafize kadın ferace kıyafeti ile, Bakkal Maksimo da önlüğüyle Balıkpazarı'nda asılacaktır. Asılırlar da. Sonra da "ibret-i âlem" için cesetleri üç gün asılı kalır.

Büyükparmakkapı –bu dipsiz kuyu– daha pek çok ünlünün de sokağıdır. Semavi Eyice, Sermet Muhtar Alus'un –bu anılar saraycısı paşa çocuğu– bir zamanlar burda oturduğunu yazar. Alus, son günlerini buranın üç beş kişilik çinko tezgâhlı ayak meyhanelerinin gizli (gizli diyoruz, çünkü o da Pera'nın çöküşü gibi kendi çöküşünü yaşıyordur) "müdavimi" olacaktır. Hem yazarımız "İstanbul kazan ben kepçe" demiyor mudur? Öyleyse, gökten buralarını da kolaçan etmek ona düşecektir.

Büyük ve Küçükparmakkapı elbet bugünlere de uzanacak, bugünlerin (bugün her yer Beyoğlu'dur) sakinlerine de kucağını açacaktır. Bunlar da Çukurçeşme (ki yedi yaş çocuklarının sokağıdır), Anadolu, Kuyu, Çalı, Tel sokaklarının elinde mutfak bıçağıyla dolaşan ipsiz sapsızları, inmeli ağızlıları, sarhoşları, mezar kazıcıları, kör gemi aşçıları, özel dedektifleri, işportacıları, haytaları, kaknemleri, eli maşalıları olacaktır. Böylece de Büyük ve Küçükparmakkapı sokaklarının altını üstüne getireceklerdir.

Büyük ve Küçükparmakkapı sokakları Ahmet Hamdi'ye göre, Pera'nın en Müslüman sokaklarıdır da. Sultan Aziz çağında Ramazan aylarında Hayalî Salim –son büyük Karagözcülerimizdendir– buranın kahvelerinde Karagöz oynatacaktır. Meddah Aşıkî de dinlenecektir. (Kulunuzun Büyükparmakkapı sevgisi bitmez. Bitmez çünkü o çok sevdiği futbol maçlarını da buranın avuç içi kadar birahanelerinde seyrettiğini söylemelidir. Sonra da bin yıllık Lâle İşkembecisi de [ki Babil'e burdan gidileceğine inanırım ben] burdadır.)

LÂLE
İŞKEMBE ÇORBA SALONU

Lâle İşkembecisi dünya güzeli bir yerdir. Bu dünyada güzelim dört köşe, küçük mermer masaları koruyan bir burası kalmıştır. Hem Berk, burda, bir kış gecesi (lodosla poyrazın "muharebe" ettiği) benzersiz Sevim Burak, Leylâ Erbil, Ömer

Uluç'la (bir odun sobasının etrafında) sabahlamıştır. Yolu ne zaman bu sokağa düşse yine Lâle İşkembecisi'nin eşiğini aşındırmaktan kendini alamaz. Duvarlara göz atmayı da hiç unutmaz. Özellikle de:

Çalışanı, Başaranı Koruyunuz.

yazısını her okuyuşunda bıyık altından güler. Sonra da özenle masada hazır duran listeyi eline alır, açar, önce tuzlamasını, ardından da koyun başını (beyinli) söyler. (Aşureyi ise hiç unutmayacaktır.) Büyükparmakkapı onun için biraz da Lâle İşkembecisi'dir.

Kıssa

Benim Büyük ve Küçükparmakkapı sokaklarını bir türlü bitiremeyişim bağışlansın. Bunun nedeni de bu iki sokağın insan manzaralarının zenginliğidir; sonra da Afrika-Han'ın sevgili delisidir. (Bize göre o deli, ya ona göre?..) Hem bu güzel kirpikli, güzel yüzlü deli için Afrika-Han her şeydir. Dünya diye burasını bildiğinden de, dönüp dolaşıp yine buraya gelir. Elinde de hep bir şarap şişesi vardır. Afrika-Han dedikleri onun için karıncalar, kuşlar, kedilerdir. Bütün gün de onu karıncaların, kuşların, kedilerin peşinde ordan oraya koşarken görürsünüz. Bu handa sanki yalnız onlar oturur. Böylece de o karıncaları, kuşları, kedileri Afrika-Han'ın asıl sakinleri diye bilir. Hem, kim bilir, belki de o haklıdır.

Uyarı

Ey yolları Büyükparmakkapı'ya düşenler! Afrika-Han'ın bu sevgili kulunu görmeden geçmeyin. Selamımız üzerine olsun.

SOKAKLAR İNSANLAR EVLER ÜZERİNEDİR, III

Cadde-i Kebir'in arka sokakları Tel, Kuyu, Ahududu, Çukurçeşme, Kuloğlu, Turnacıbaşı, Başağa, Anadolu, vb. yollarını Pera'nın içlerine doğru uzattıklarında bir bilmeceye dönüşürler. Bu yüzden bu arka sokakları bulmak deveyi hendekten atlatmaktır. Eski-yeni haritalarda bunların bazılarının adları da yoktur. Adları olanların da kendileri yoktur. Bu sokaklara girmek için de Ahududu Sokağı ile Kuloğlu Sokağı'nın elini tutmalıdır. Ancak o zaman bu sokakların nerde başlayıp nerde bittiğini biraz olsun anlarız. O da bir ölçüde. Öte yandan, bu ben değersiz, yine de Anadolu Sokağı'nın başlayıp bittiği yeri bir türlü bulamamıştır. Yalnız o mu? Tel Sokağı'nın da başını kıçını bulamamıştır. Başlamasıyla bitmesi bir olduğundan da ona bir sokak demek de zordur. Kuşkulu bir varlıktır onunkisi. (Oysa bir sokağın küçük ya da büyük olması, onu sokak olmaktan çıkarmaz.)

TEL, KUYU, KULOĞLU, ÇUKURÇEŞME, AHUDUDU BAŞAĞA, ANADOLU SOKAKLARI

Tel Sokağı için böyle diyoruz ama büyük hünerler ustası sevgili Fuat İzer'in işyeri de burdadır. Bu sessiz güzel insan her gün burasını tepmeden yapamaz. Bir tüy hafifliğinde olduğu için de gelip gittiği görülmez. Hem Tel Sokağı da güneşi, gökyüzünü pek bilmez. Bu yüzden de sakinleri ayırt edilmez.

Kuyu Sokağı ile Çukurçeşme sokaklarına gelince :

Onlar öyle her haritada önümüze çıkmaz. Görülmemek de sanki pek umurlarında değildir. Küçükparmakkapı Sokağı'na tutunarak gidersek, önümüze Kuyu Sokağı çıkıverir: *Eski İnsanlar, Eski Evler* yazarına göre, eskiden burda Jean Baptiste Okulu varmış. Şimdi Taksim Lisesi. Bu iki sokağın kavşağında da bir marangoz atölyesinin olduğu biliniyor. Bu atölyeden Reftakis adında bir Rum delikanlısı Yıldız Sarayı'nda II. Abdülhamit'in (ki biliyoruz ince, usta bir marangozdu Padişahımız) çömezliğini yapacaktır. II. Abdülhamit baston yapmayı, sonra da yaptığı bu bastonları hediye etmeyi pek severdi.

Çukurçeşme Sokağı nedendir bilinmez Ortodoks kokar. Yalnız o kokar. Bu, bugün de böyledir. Kokular sokaklara bir yapışmayagörsünler, onları üstlerinden bir daha kolay kolay atamazlar. Hem bu koku yalnız burda oturanlardan gelmez, sokağın kendisinden gelir. Büyük "Mecid" nişanı sahibi Torkmayan Efendi burda otururmuş. Ortodoks koku onun nesine? Başağa, Anadolu sokaklarına gelince, ikisi de özveri sokaklarındandır. Özellikle de Başağa Sokağı. İçine, iyice içine çekilip yaşar. Böylelikle pek çok arka sokağın soluk almasını sağlar. Özveri dediğimiz de bu değil midir?

Pera'nın bütün bu arka sokaklarını bulmak için Ahududu, Kuloğlu sokaklarının elini tutmak gerekir dedik. Gerçekten de bu iki sokak bütün bu küçük arka sokakların ağababasıdır. Hem Ahududu (eski Bursa Sokağı) artık koca bir caddedir. Sağından solundan Hasnun Galip Sokağı ile Alyon, Turnacıbaşı sokaklarını alarak Pera'yı hallaç pamuğu gibi atar. Ünlü Bursa Lokantası da burdadır. Yalnız o mu? Picadilly de bu caddenin başını tutar. Hayat Film ile Huzur Banyo ise burda doğmuş gibidir.

Kuloğlu Sokağı da çoktan sokak olmayı aşmış koca bir caddedir. *Yeşilçam* adı belki de ona daha bir yakışır. Böyle diyoruz büyük küçük film yapımcıları karargâhlarını buraya kurmuşlardır çünkü. Turnacıbaşı ile de birleşip ancak o zaman kendini yitirir. Ama arkasında anlı şanlı öyküler de bırakır. Geçelim.

Öykü

Pera'nın arka sokakları öykü yüklüdür. Ama bunlar içinde bir karış boyundaki Tel Sokağı'nın öyküsünü anlatmadan geçmek olmaz.

Tel Sokağı'nın bin yıllık sakinlerinden David Gorelli ve sevgili eşleri Silka Gorelli kendi hallerinde yaşayıp giderlerken, nerden ellerine düşmüşse düşmüş Dostoyevski'nin *Kumarbaz* romanını gece gündüz okuya okuya sonunda kumarbaz olmuşlar. Bu da yetmiyormuş gibi bu kumar illeti onların başını da yemiş (edebiyat da ocak söndürür).

(Kulunuz bu öyküyü yine bu sokağın sakini Erol Ersan'dan duymuştur. Tel Sokağı Orhon Murat Arıburnu'nun da sokağıdır. Bu Yeşilçamlı şairimiz büyük yolculuğuna burdan çıkacaktır. Ama bu sokaklar hep fötrlü, hep uzun boylu, uzun yüzlü, kelebek boyunbağlı bu sevgili insanı unutmayacağa benziyor.)

Çıkma

YEŞİLÇAM YA DA KARANLIK SARAYLAR BÜYÜCÜLERİ

Yeşilçam Türk Sineması'nın Hollywood'udur. Hiçbir sözcük bu sokağı bu denli güzel anlatamaz. Beyazperdenin başında, ortasında, kıyısında yer alanlar bu sokakların (Yeşilçam bir sokağa sığmaz) üç kahvesinde: Yeğenler Kıraathanesi (figüranlar); Azmi'nin Kahvesi (yapımcılar, oyuncular, yönetmenler); Reşit'in Kahvesi (ışıkçılar, setçiler) toplanırlar. Hayal perdelerini de "karanlık saraylarda" öyle kurarlar. Hem her yaştan, her meslekten seyircileri de hazırdır: Yani çocuklar, kadınlar, kabadayılar, oğlancıklar, külhanlar, kaşsızlar, fırlamalar, kopiller, yani sakalı cebinde dolaşanlar, hırbolar, aynasızlar, bıçkınlar, tulumbacılar, sünepeler, çöpçatanlar, kansızlar, hafiyeler, haramiler, yani üflesen düşecekler, teneşir kargaları, tiritler, avurdu çökmüşler, jigololar, zimmetliler, kaçakçılar, hırsızlar, sarhoşlar, yiyiciler, süzülmüşler, cebi delikler, serseriler, çakırkeyifler, badigardlar, yani tezgâhtar kızlar, örücüler, sekreterler, çerçiler, bakkal çırakları perükârlar, hayat kadınları, çilingirler, sobacılar, yani kibarlar, seviciler, zamparalar, mamalar, yani pezevenkler, godoşlar, romantikler, kaşları dolananlar, yani cızıktırıcılar, yani eli kalem tutanlar, Rum, Ermeni, Yahudi kızları, çizerler yani, vb.

Ya dekorlar mı? Yeşilçam'ın kendisinden iyi dekor olur mu? Her türlü film için biçilmiş kaftandır o. Ama asıl da cinayet, mafya, güldürü, dram filmleri için onun üstüne yoktur. Pera'nın bütün arka sokakları yani Alyon, Anadolu, Ahududu, Hava, Hasnun Galip, Başağa sokakları Türk Sineması için doğmuş gibidir. Karanlık sarayların büyücüleri daha ne isterler.

Peki ya oyuncular, figüranlar mı? Onlar zaten bu sokakları doldurmuşlardır. Bunun için de küçük bir işaret yetecektir. Burdan daha iyi insan manzaraları nerde bulunur.

SOKAKLAR İNSANLAR EVLER ÜZERİNEDİR, IV

Pera'nın arka sokakları (yalnız arka sokaklar mı?) küçük sokaklar müzesidir. Hava, Alyon, Tel, Anadolu sokakları bunlardan yalnız dördüdür.

Hava Sokağı

Büyük Cadde'ye (İstiklal Cad.) dikey o küçük sokaklardandır. Bu güzelim küçük sokağı bilmeyen yoktur ama, buranın bir zamanlar salatalık tarlası olduğunu bilen kaç kişi vardır? Pera ve salatalık! Büyük bir aile olan Hava ailesi (sokak adını bu aileden alıyor) günün birinde Marsilya'ya göç etmiştir ama, adları kalmıştır. Hem yalnız bu aile değil, Pera'nın bütün kibar takımı bu sokakta oturmuştur. *Beyoğlu Pera İken*'in yazarı bu aileyi yakından tanıdığı için anlata anlata bitiremez. Hava ailesinden sonra bu sokakta oturanların en ünlüsü Dr. Viladikas'tır. Bu doktorun "göğüs dinleme aygıtını keman yayı gibi ustalıkla" kullandığı anlatılır. Yine Pera'nın kaymak tabağından M. Dimitri Belis de burda oturur. Hokkabazlık ve de ispritizma meraklısı olduğu biliniyor. *Moniteur Orient* gazetesinin de sahibiydi. Rus Büyükelçisi M. Nelidov ile Osmanlı ileri gelenlerinden pek çok aile de burda oturmuştur. Bu küçük sokakta oturanlar saymakla bitmez.

Hava Sokağı konumu gereği daha nice sokakları da kendine bağlayıp, Anadolu Geçidi ile Alyon Sokağı'nı da elinin altında tutar. Alyon Sokağı zaten Hava Sokağı'ndan ayrılmaz. Biti-

şik kardeşlerdir. Anadolu Geçidi de öyle. Ta aşağılardan gelen Başağa Sokağı'na (bu aşağılar Turnacıbaşı Caddesi'dir) elini kaptırdığından Hava Sokağı'na gelip çarpar. Alyon Sokağı bugün ayakaltı bir sokaktır ve hep de ayakaltlarında dolaşır. Hem Anadolu Sokağı ile Kuloğlu Sokağı onu olduğu yere mıhladıklarından, ancak başını Anadolu Geçidi'ne uzatarak soluk alır. Anadolu Geçidi de dört yandan gelen bu üst üste, alt alta sokaklar hava alsın diyedir.

Alyon Sokağı Abdülhamit çağının ünlü bankeri Alion Antoine'ın sokağıdır. Alion adı sonradan halk ağzında Alyon'a dönmüştür. Dahası, "Alyon kadar zengin!" sözü de ondan kalır. Alyon Sokağı daha pek çok ünlünün de sokağıdır. Perpigonani, Vuccino aileleri de burda oturmuşlardır.

Alyon Pasajı

Bugün yerlerde sürünen Alyon Sokağı neden sonra birden üç kollu, üç ağızlı bir labirente atar kendini: Alyon Pasajı. Tekin olmayan bu sokakların irili ufaklı kulları (çünkü cinler, periler, hayaletler yatağıdır [bu kulları da biliyorsunuz, dünyamızı onlar doldurur, onlar boşaltır], bu pasajın gediklileridir.

Berk, 1989 yılı 8 Nisan Cuma gecesi burasını sürterken, dört katlı bir evin (No. 10) ikinci katının balkonu altından ayrılmayacaktır. Ayrılmayacaktır çünkü benzersizler benzersizi Cahide Sonku son günlerini burada noktalayacaktır. Koca bir efsane de böyle son bulacaktır. (Efsaneler neden hep böyle bir yumak örer, böyle kendi olur?)

SOKAKLAR İNSANLAR EVLER ÜZERİNEDİR, V

Hava Sokağı'nın yandaşı Turnacıbaşı Sokağı (şimdi cadde) Kartal Sokağı'nı koşutlayıp, Başağa, Anadolu, Alyon, Kuloğlu, Kocaağa, Ahududu sokaklarını çevirdikten sonra, Hayriye Sokağı'na gelip dayanır. Bir caddeden çok (bir caddenin, bir sokağın da yaşamı vardır) Pera'nın bütün bu sokaklarını sarmak, çevirmek için yaratılmıştır sanki. Bu her halinden de bellidir: Başkaları için yaşıyordur. Yolunun üstünde nice nice güzel sokaklar, evler vardır ama, o onları görmez. Yalnız Çapanoğlu Sokağı'na gelince, yalnız orda, biraz eğlenir; sonra da kendini hızla aşağılara atar. Bir de Hayriye Sokağı'na geldiğinde, birden önüne çıkan Cezayir Sokağı'nda (bir sokak bu kadar güzel olabilir, ben burasını görmediğim Cezayir'e benzetirim) durur. Kendi payına bütün lüksü de budur.

Turnacıbaşı, Hasnun Galip, Pembe, Kartal Sokakları

Turnacıbaşı Sokağı bütün bunlardan sonra haritalara pek vurmayan Hasnun Galip Sokağı'nı koltuğunun altına alır. Kulunuz, haritalara vurmayan daha nice sokakları kolaçan ederken, bu sokak önüne çıktığı zaman dünyalar kadar sevinmiştir. Artık ne zaman Pera'nın arka sokaklarını dolaşmaya çıksa, sonunda buraya gelip demir atacaktır. Burda çünkü Maça Kızı Kıraathanesi vardır. Hem yalnız bu kıraathane için de buraya gelinmelidir. Sonra da Maça Kızı'nın duvarlarına,

duvardaki resimlere bakmak için. Ama kulları resimleri değil de, Doğulu okeycileri, onların oyunlarını seyretmeyi yeğleyecektir. Buraya bir de Körfez Meyhanesi'ni, asıl onu görmek için de gelmelidir. Bugünkü Beyoğlu'nun ne menem şey olduğunu anlamak için buraya şöyle bir girip çıkmak yeter. Körfez bir dünyadır çünkü. Körfez'e hem gece gelinmeli. Üst katına da geceyarısından sonra çıkılmalıdır. Meyhane o zaman içerden kapısını da kapar. Sabahlara kadar kasap havalarıyla çınlar. Burası sonra da "Ölümsüz Cahide"nin de meyhanesidir. O, bu benzersiz, o denli de masum efsaneyi sanki burda kapamak istemiştir.

Bütün bunlardan sonra da yine bu sokağın Pembe Çıkmazı'nı da unutmamalı. Bugünkü Beyoğlu'ndan kendini sıyırmış belki de tek çıkmazdır o. Sonra da Pera burda hâlâ da yaşıyor gibidir.

Hem bu çıkmazın Zarifi Apt. (No. 4) güzelliği, gizemi de bunu göstermiyor mu? Ya bu evin bir zamanların güzeller güzeli Luiza Karakasyan'ı? O nasıl unutulur? Ya Madam Aleksandra? Madam Aleksandra'nın (o neşeli masum çıplak) ölümü gazetelerin de konusu olmamış mıdır? Bulmaca merakı yüzünden her gün üç gazete birden aldığı ve de bir bulmacayı tamamlayamayıp yarım bıraktığı da gazetelere geçmemiş midir?

Pembe Çıkmazı bir tarihtir.

Kartal Sokağı'na gelince: Bütün haritalarda ona ayrılan yere şaşmamak elde değildir. Yalnız haritalar mı? Kitaplar da en kabarık yeri ona ayırmamışlar mıdır? Oysa bir W.C.'dir o. O kadar.

Geçelim: *"Mer'iyül hatır!"*

BULMACA

SOLDAN SAĞA: 1 — Ay ve güneşin yeryuvarı üzerindeki çekim güçleri nedeniyle deniz yüzünde, özellikle anadenizlerde su düzeyinin akşamları, kabarması olayı. 2 — Etrafı su ile çevrili kara parçası - Gözlem. 3 — Bir yerdeki nemlilik derecesini durağan durumda bulunduran aygıt. 4 — Gemilerin barınarak yük alıp, verdikleri yer - Kimyada baryumun simgesi. 5 — Namaz çağrısı - Katışıksız. 6 — Lezzet - Modern., 7 — Aşıl, esas, doğru - Gemicilik. 8 — Sepilenmiş koyun derisi - Göğüs. 9 — Hayvanlara vurulan damga - Cinsi, pinti. 10 — Doğadaki örneklerine benzetilerek insan eliyle yapılmış, suni - Müzikte bir nota 11 — Gerçek - Bahkşı kayıklarının balıkları çevirmek için denize fırdolayı ağ salmaları. 12 — Gök varlıklarının tümü, kainat ; Mektup.

YUKARIDAN AŞAĞIYA: 1 — Manyetik momentleri ve manyetik alanların momentlerini biçmeye, karşılaştırmaya yarayan aygıt. 2 — Büyük erkek kardeş, ağabey - Doğrusu, asında, esasen - Yalnız bir silenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı. 3 — Sarkıt - Mahal, mekân. 4 — İnsanların Tanrı'ya inanış ve bağlanış yollarından her biri - Sofrada kullanılan sahan altlığı. 5 — Faiz - Edebiyatta sözü boş yere uzatma. 6 — Candan sevilen, gönül verilmiş olan kadın - İddia, tez. 7 — Sağlıklı, sıhhatli, sağlam - Ticarette pay senedi. 8 — Kimse, kişi - Nazi polis örgütü - Dumanın değdiği yerde bıraktığı kara leke - Müzikte bir nota. 9 — -den başlayarak,-den sonra - Gümüş. 10 — Arıtmevi, tasfiyehane.

DÜNKÜ BULMACANIN ÇÖZÜMÜ:

SOLDAN SAĞA: 1 — Marte etmek. 2 — Ayak, Ele, Ta. 3 — Yafta, Ruam. 4 — Mr, Abis, La. 5 — Animato. 6 — Nalur, Nine. 7 — Brik, Seo. 8 — Ast, Te, Si. 9 — La. Arnavut. 10 — Az, Ar. 11 — Çevre. 12 — İsraa, Tur.

YUKARIDAN AŞAĞIYA: 1 — Maymunbeğ. 2 — Ayar, Azm. 3 — Raf, Abli, Apt. 4 — Tanrı. Astar. 5 — Ekabir, Tr, Ve. 6 — Ili, İm, Seosen. 7 — Tersane, 8 — Tin, Vast. 9 — Etalon, Ser. 10 — Kama, Elk. Er.

ÇIKMA

Bu çıkmayı Anadolu Sokağı ile Çalı Sokağı'nın komşusu Telgraf Sokağı için açtığımızı söylemeliyiz.

TELGRAF SOKAĞI

İşte dünya güzeli bir sokak adı daha, dünyada yalnız *Eski İnsanlar, Eski Evler* yazarınca (bu Pera kazıbilimcisi) biliniyor. Böyle diyoruz, çünkü İstanbul rehberlerinde buna rastlanmıyor. Rehberlerin unutkanlığına alışık olan ben, rehberleri bir yana bırakıp yollara düştüğümde de bu sokağa hiçbir yerde rastlayamamışımdır. Daha 1947'de sarı saman kâğıtlarına (sarı saman kâğıtlarını, onların güzelliğini biliyor musunuz?) basılan, Fransızca bir kitaptaki bu sokağın ortadan kalkmasına kimin yüreği dayanır? Bu hele Pera'nın kaymak tabağının bir sokağı ise... Telgraf Sokağı II. Abdülhamit'in bir "Hariciye sokağıdır" sanki. Burda, her şeyden önce Hariciye Nezareti Müsteşarı Naum Paşa oturuyordur. Ayrıca aynı nezarette müsteşarlık yapmış olan eski Lübnan Valisi Ohannes Kuyumcuyan Paşa da oturmuştur. İspanyol Hükümeti'nin eski bakanlarından M. Camposagrado da buranın sakinlerindendir. Ama semtin "diplomatik evi" Keçecioğulları'nın barınağıdır asıl. Telgraf Sokağı'nın özel evlerinden biri de: Düz Evi'dir. Buranın sürekli iki ünlü konuğu da Pierre Loti ile Claude Farrère'dir. M. Alfred Caporal'in görkemli evi de buradadır. Bu güzel evin salonlarında saraylardaki gibi üstünde rom gezdirilmiş ekmek kadayıfı yenir.

Bütün bunlardan sonra Naum Paşa'nın evinde oda müziği konserleri verildiğini de söylemeliyiz. Kısaca, Telgraf Sokağı bir saray parçasıdır.

Bir Soru

Sokaklardan, sokak adlarından ne isterler? Niçin değiştirirler sokak adlarını? Kentlerin, atardamarları değil midir onlar? Bir kent onlarsız nasıl soluk alır, ayakta kalır? Sorulmalı bu.

SOKAKLAR İNSANLAR EVLER ÜZERİNEDİR, VI

Kitaplar –bu ölü yaşamlar– eski Pera'yı Galatasaray'da kapatıverir. Elçilikler (Pera biraz da elçilikler demektir) çünkü Galatasaray'ı sınır taşı bilmiştir: Eski Çiçekçi Sokağı'ndan öteye geçmezler.

Eski Çiçekçi Sokağı

Eski Çiçekçi Sokağı, Yeni Çarşı Caddesi'ni (ki yeniliği çok su götürür) izleyen, Acara, Akarsu, Kaymakam Reşat Bey sokaklarını saymazsak –değil mi ki görünmezler ve haritalarda da yokturlar– ilk sokaktır. Pera sokakları her zaman kendilerini hemen ele vermezler. Ellerinden geldiğince de kendilerini gizlemeyi severler. Gizlilikte bir güzellik bulurlar. Hakları da vardır bunda. Niçin hemen açılıp dökülsünler? Ama Eski Çiçekçi Sokağı bunlardan değildir. İlk anda bütün varını yoğunu ortaya döker: "Ben buyum" der. Bunda bir erdem bile bulur. Belki bunun için olacak (erdemin gücü nasıl unutulur?) o dünya güzeli sokaklardan biridir. Bu büyüsünü de hiç yitirmez. Sait Naim Duhani onu: "Evlerinin bütün kapalı pencereleri baştan başa aşk çiçekleriyle donanmış bir sokaktır" diye anlatır. Bundan da anlıyoruz aşklar için yaratılmıştır o. Yine ona göre, tarihten de nasibini almıştır: Kahramanlar kahramanı Garibaldi çünkü bir zamanlar bu sokakta oturan Madam Sauvaigo'nun evinde kalmış ve Madam Sauvaigo da okulunda ondan Fransızca öğretmeni olarak yararlanmıştır. Demek ki Eski Çiçekçi

Sokağı Garibaldi'nin gençliğini de gördü. Ne mutlu ona! Sonra da bu sokak yine Pera'nın bütün güzellerini çatısı altında toplamıştır. Böylece bir altın çağ tanığıdır. Aslında Pera'nın bütün sokakları gibi bir sokaktır o. Uzunyol'dan başlayan yolculuğu (ki sokak meraklılarına bu yolculuğu önermek isteriz) bir süre sonra Yeni Çarşı Caddesi'nin bir koluna çarparak son bulur. Ama bu sokağın asıl karizması sakinleriyle olan içli dışlılığındadır. Eski Çiçekçi Sokağı onlarla özdeşleşmiştir sanki. Kendini onlara sunmasını bilmiştir. Bu da her sokağa nasip olmaz elbet.

Berk, bu sokağı asıl niyetçisi için sever. Burdan her geçişinde ona laf atmadan edemez:

— Kuşlar ne âlemde?

— İyiler, içerdeler!

Kuşların iyi ve de içerde (odalarında) olmaları onu sonsuz gönendirdiğinden, kendini birden bir sokaktan değil de, sanki cennetten (değil mi ki cennet diye bir şey yoktur, ama dünyalara değişilmeyecek bir imgelemi vardır) geçiyormuş sanır.

Bütün bunlardan sonra Eski Çiçekçi Sokağı'nın bir özelliği daha vardır ki, onu (asıl da onu) anlatmadan geçemeyiz. Geçemeyiz, çünkü bütün Pera sokakları içinde en çok düş gören (Pera sokaklarına bugün düşten başka ne kalmıştır ki) bir sokaktır o. Dahası, düşün kendisidir de. Bunun için de beyaz bir hayalettir Eski Çiçekçi Sokağı. Yine bütün hayaletler gibi de yalnız zaman zaman görülür.

Böyle de bakılmalı Eski Çiçekçi Sokağı'na.

SOKAKLAR İNSANLAR EVLER ÜZERİNEDİR, VII

Nuruziya Sokağı'nı kulunuz arşınlamadan önce, *İstanbul Kitaplığı*'na gitmiş, kendi boyunu da geçen sokak kütükleri defterlerinde onu aramıştır. Hemen de bulmuştur. Bir zamanların dünya güzeli sokaklarından biri olduğunu da nice nice kitaplarda okuduğundan, tepmeye de iyice hazırlanarak gitmiştir. Ama gelin görün ki onu Postacılar Sokağı ile Eski Çiçekçi Sokağı arasında varla yok arası bulmuştur. (Sokaklar da varla yok arası sorunsalını yaşarlar.) Kanuni çağında elçilikler –bu kökü dışardalar– Galata'dan Pera'ya (Pera Karşı Yaka demektir) akın etmeye başladığında, buraya ilk Fransız Elçiliği yerleşecektir (1555). Buna Tomtom Kaptan Sokağı'nı da katarsak, buraları elçilikler kartelidir artık.

Nuruziya Sokağı

Fransız Elçiliği nice yangınlar, yer sarsıntıları geçire geçire bugünlere gelmiştir. Bugün Nuruziya Sokağı'nı, Tomtom Kaptan Sokağı gibi –bu iki kardeş sokağı– haritalarda bulmak kolay değildir. Bu iki sokağı her şey içine sımsıkı kapamıştır. İlkin caddeler bir uçtan bir uca kesmiş, ardından da nice uzak yakın yandaşları sokaklar onları kuşa çevirmiştir. Yeni Çarşı Caddesi (ki bütün yeni çağlı caddeler gibi başına buyruktur) ile Boğazkesen Caddesi üzerlerinden silindir gibi geçerek de onları yerle bir etmiştir. Nuruziya Sokağı, özellikle de o, bugün kazıbilimindir artık. Yalnız Cadde-i Kebir ağzında, yalnız orda

birazcık olsun başını çıkardığını, sonra da hemen yittiğini görürsünüz. High School (şimdi Anadolu Lisesi) öğrencilerinin sesleri de olmasa bir sokak olduğunu bile unutacaktır. Bugün Nuruziya Sokağı tarih dediğimiz o donmuş zamandır. Oysa bir zamanlar havagazı lambalarının pırıl pırıl yandığı bu sokağı, bu sokağın güzelim elçilik evlerini, küçük albenili alanını, insanlarını bilenler, bu sokağı anlata anlata bitiremezler. Hele bu sokağın 19 numaradaki evi başlı başına bir tarihtir.

Franz Liszt ("İnsanın keşiflerinden biri de zamandır" diyen bu uzun saçlı, uzun burunlu Liszt) İstanbul'a geldiğinde, ünlü piyano yapımcısı H. Alexandre Commendiger ailesinin konuğu olarak bu evde kalır. Az kalsın o büyük aşklarından birini de burda noktalayacaktır. Ama Alphonsine Plessis (yolculuklarında yanına kurşunkalem almayı unutmayan bu güzelimiz) Paris'te bir çikolatacı dükkânında (A la Marquise de Sévigné) ölümle yüz yüze gelince, bu aşk da burda kapanır. Ama Liszt, Sultan'a, Saray'da kendisini dinletme olanağını bulacaktır (1847). Ünlü Castelli ve Sümer aileleri de bu sokağın sakinlerindendir. Güzel Matmazel McCarthy'nin de bu sokakta 43 numarada oturduğu da biliniyor. Bu güzel matmazel 97 yaşına kadar da yaşayacaktır. Dişlerine de pek meraklı olduğu ve yalnız Pertev Diş Macunu kullandığı da söylenir. Yaşlanıp, paçalı bir tavuğa dönüp sokağa çıkamaz olunca da, yanından hiç eksik etmediği Pertev Diş Macunu kesiğini kapıcının eline verip ona aldıracaktır artık.

SALLE FRANCHINI.

VENDREDI, 18 JUIN 1847,

MATINÉE MUSICALE PAR

F. LISZT.

PROGRAMME.

1. Andante de Lucie de Lammermoor.
2. Fantaisie sur des motifs de la Norma.
3. Mazurka de Chopin.
4. Le roi des Aulues, mélodie de Schubert.
5. Hexameron, variations sur un thême des Puritains.
6. Mélodies hongroises.

On commencera à 2 heures précises après midi.

Prix des Places : 100 Piastres.

On trouve les Billets à l'Hôtel de l'Europe; et le jour du Concert, à l'entrée.

F. Liszt'in 18 Haziran 1847'de İstanbul Büyükdere'de Franchini Köşkü'nde verdiği konserin programı

SOKAKLAR İNSANLAR EVLER ÜZERİNEDİR, VIII

Eski Pera atlaslarında Tomtom Kaptan Sokağı gizli tutulmuş gibidir. Böylece de haritalarda adlı adsız sokaklar arasında yitmiştir. Oysa Tomtom Kaptan Sokağı, Pera kadar, dahası, ondan da eskidir. Bu sokak yalnız Venedik Cumhuriyeti Sarayı'nı (bu dört dörtlük XVI. yüzyıl yapısı) barındırmakla kalmaz, koca bir tarihi de koltuğunun altına kıstırmıştır. Venedik Sarayı (İtalyan Başkonsolosluğu) Fransa, Avusturya, İtalya arasında el değiştire değiştire bugünlere gelmiştir.

Tomtom Kaptan Sokağı

Tomtom Kaptan Sokağı için 1934 Belediye Şehir Rehberi'ni benim gibi elinize alıp yola çıkmalısınız. Bir kentin sokaklarını şehir rehberlerinden, haritalardan daha iyi hiçbir şey anlatamaz. Haritalar yalınlığın, tokluğun, açıklığın ta kendisidir. Ayrı bir dildir. Hem çizginin dili hiçbir şeye benzemez. Bunun için de, önce haritamızdaki Postacılar Sokağı'nın eline sımsıkı sarılmalıyız. Postacılar Sokağı [ki uzun favorili, uzun yüzlü İtalyanlara benzer] karşıdan güzeller güzeli bir sokaktır. Ama daha on adım sonra o büyüsünü birden yitiriverir. Cetvelle çizilmiş gibi de dümdüz giderken, birden kıvrılıp adını sanını da unutup, elini Tomtom Kaptan Sokağı'na kaptırır. Ama daha önce de Saint-Louis (Bu Saint-Louis Kilisesi uzun dar yolları sever ve rutubetle yaşar) Kilisesi'ne çarpar. Bol bol da Latince ile yıkanır; sonra da:

Capella Et Hospitium Ferae Sanctae Y 37

diye bir duvar yazısını yanına alıp, işte o zaman, Tomtom Kaptan Sokağı'na bırakır kendini.

Tomtom Kaptan Sokağı'na iki taş duvardan girilir. Birden de yalnızlıkla sarılı bulursunuz kendinizi. Ama bu uzun sürmez. Yeşil bir dal, Peralı bir gece feneri yalnızlığınızı unuttturur. Bu taş duvarlı, arnavutkaldırımlı yol yüz adım sonra bir alana dönüşüverir. Ama önünüze çıkan bu alan yokuş aşağı bir inişi de ardınızdan sürümüştür. Bu inişi de İspanya Kançilaryası'nı, bu kançilaryanın güzelim avlusunu kolunuza takarak yapın. Yalnız onu mu? Bir mücevher kutusuna benzeyen küçük kiliseyi de unutmayın. Katolik kokular ve seslerle sarılmak için gerekir bu. Hem Tomtom Kaptan Sokağı Katolik kokular müzesidir. Yanına Nuruziya Sokağı'nı (ki o da bir tarih artığıdır) da alarak, bu Katolik kokuları daha bir pekiştirir. Hem bu iki sokak Pera alfabesinin temelini atmıştır.

Küçük bir alandır Tomtom Kaptan Sokağı'nın alanı. Caddelerin kurduğu o alanlarla karşılaştırılamaz. Yalnız İtalyan Başkonsolosluğu önünde biraz genişler, sonra Venedik Sarayı'na geldiğinde, yine daralıp büzülür. Venedik Sarayı her ne kadar yerinde duruyorsa da, asıl gravürlerdedir. Gravürlerde ağaçlar arasına gömülmüş durur. Bütün eski saraylar gibi de bol pencereli, görkemli, dört dörtlüktür. Her yanından da şövalyelik akar. Venedik Sarayı hem bir öykü yumağıdır. En eski öykü de 23 Ağustos 1745'te Giacomo Casanova'nın (aşkın bu sarı fırtınası) bu sarayda kaldığıdır. Ama buradaki yaşamı üstüne bir şey bilinmiyor. Yazık! Yazık ki yazık!

Tomtom Kaptan Sokağı bu küçük alanda birden de yitiverir. Bunun için yığınla neden vardır. Birçok sokağa çanak tutan bir alandır çünkü bu. Hem bu sokaklar hepsi de ağzını ona vererek yaşar. Nuruziya Sokağı'ndan başka, Seferbostanı, Babaocağı sokakları da ellerini, kollarını buraya atmadan yapamazlar. Yalnız o mu? Gül Baba, asıl o, bu küçük alanla yapışık yaşar. Ama Tomtom Kaptan Sokağı bütün bunları görmez. Bunun için, yalnız yaşar. Ama bu bizim yakıştırdığımız bir yalnızlıktır ona. Bir İtalyan sokağının yalnız yaşadığı hiç olur mu?

Boğazkesen Caddesi balonlarını, elma şekerlerini, sandviççilerini, gökgözlü kedilerini, kokoreççilerini, lahmacuncularını, hıyarcılarını ağzına kadar getirip yığmıştır. Yalnızlığın sözü mü olur hiç!

Yine haritalara dönersek, Tomtom Kaptan Sokağı haritalarda yalnız gizli tutulmakla kalmamış, yok gibidir de. Değil mi ki bir Cadde-i Kebir artığıdır, ne hali varsa görsün, denmiştir. Hem o bunu istemiş gibidir. Tarih hep sığınacak bir çatı altı arar. Eski Pera haritacıları da Tomtom Kaptan Sokağı'nın bu huyunu bildikleri için olacak, ona şöyle bir göz ucuyla bakıp geçmekle yetinmişlerdir. Onlara göre, Pera demek Cadde-i Kebir demektir. Sokaklar bir virgül bile değildir. Yalnız dipyazılardır, çıkmalardır. Küçük sokak kurtlarının işidir bu.

Çağrı

(Siz ey küçük sokak kurtları! Pera'yı bu aksoylu, anamalcı, *virüsü* yazmak için soyunan bu satırların yazarını, bu kıyı bucak adamını hor görmeyin, elinden tutun onun; haritalardan adı silinmiş, kendi halindeki küçük sokakları bulmak için sizden değil mi ki "mağfiret" diliyor, öyleyse yalnız bırakmayın onu; bu 1987 yılı kışında [ki yüzyılın kışı diye geçmiştir tarihe] nice kitaplar, haritalarla sokakların kütüğünü çıkarmak için, düşe kalka ilerlediği bu yolda yalnızlık çekmesin, gülümseyin ona; gülümseyin ki kadrinin bilindiğini anlasın, yüreğine su serpilsin, kalemine ışık vursun, şenlensin!)

(Pera'nın bütün bu sokakları [dün] Lutraki'siz, Bi-Ba-Bo'suz, [bugün de] Körfez'siz, Can Can'sız, Panayot'suz düşünülemez. Onlar bu sokakların yalnız kimlikleri olarak kalmazlar, ruhlarıdır da. Bir zamanların küçük bir yeraltı meyhanesi olan Bi-Ba-Bo bugün yoktur ama, Fransızca ile Yahudiceye çalan o labirent dil, bugün de Körfez'de, Can Can'da, Panayot'ta yaşar. Taş bir plakta çalan bir ses bugün de yine duyulur. Lutraki'de Katolik bir kız, Körfez'deki gibi, ne içeceğini sorar. Bir gözü kapalı, korsan kılıklı biri, gözünüzün içine yine bakar. Böylece kokain satıcısı Salemenof'un yeri yine boş kalmamıştır. Hem bir zamanların meyhanelerini sırtında taşıyan ayak meyhanecilerinin yeri de doldurulmuştur. Yalnız bu kez, Büyük ve Küçükparmakkapı, Bursa, Alyon, Hava sokaklarını berduşlar, pezevenkler, kaçkınlar, küçük kızlar, ipsiz sapsızlar, sarı oğlanlar, tezgâhtar kızlar, dört kaşlı madamalar kapmıştır. Pikadilliy'nin, Monako'nun, Çağlayan Saz'ın, Lili Marlen'li Şopen'li noktürnlerin yerini de kasap havaları almıştır. Dünkü Anadolu Sokağı'nın delisinin yerini de bugün ordan oraya koşan, Tel Sokağı'nın sevgili cücesi tutmuştur. Hem sokaklar da sucu, kalaycı, eskici sesleriyle çın çın çınlıyordur.)

BİR PERABEYİ SAİD N. DUHANİ'Yİ ONU ANLATIR

Beyrut'ta Beytettin Sarayı'nda doğdu. Babası Lübnan mutasarrıfıydı.

Eski İnsanlar Eski Evler ve de *Beyoğlu'nun Adı Pera İken* kitaplarını yazdı.

Bir tatlısu Levanteni: Bereli, monokllü, siyah elbiseli, kırma kolalı yakalı.

Çelik Gülersoy ondan, "Paris'in altın çağında, altın parayla yaşadı" diye söz eder.

Gece kulüplerini, antikacıları, kitapçıları, dans salonlarını, operaları, tiyatroları, buz patenlerini sevdi.

Bir Cadde-i Kebir insanıydı. Karaköy'e pek az indi.

Yüksekkaldırım'ın eski kitapçıları onu hep ayakta selamladılar.

Yalnız bir kez Galata Kulesi'ne çıktığı biliniyor.

İşi Turing Klöb'de direktörlük. Her gün Fransızca bir mektup dikte etmek.

Akşamları ya Tokatlıyan ya da Lebon'da çay içerdi.

Önce oğlu, sonra da karısı bırakıp gittiklerinde birden dünyasının yıkıldığını gördü.

Bir tavan odasına çekildi.

Artık sabahları 10'a kadar yatakta kalacak, ancak 11'de giyinip sokağa çıkacaktır.

Ama her gün gömleği yıkanarak takır takır kolalanacaktır. 12'de biraz et, biraz ıspanak yiyecektir.

Akşamları Tünel'e doğru yürüdüğünde elinden *Figaro* ile pek sevdiği *Canard Enchainé* hiç eksik olmayacaktır.

Artık otuz yıl bir hücre hayatı: Saman bir kâğıda düşen: *Eski İnsanlar Eski Evler!*

1970'lerde saati durduğunda gümüş kalemi de hemen yanına düşecektir.

Şimdilerde Feriköy Latin Mezarlığı'nda yatıyor.

SUCU TÜRKÜSÜ

Sucuyum ben su satarım
Bütün güzelim yaz günleri
Bir aşağı bir yukarı
Tel Sokak'la Kuyu arası
Buz gibidir suyum

Diyorum ki eski
Fotoğraflar gibi günler
Pabuç boyarım kışları
İpek Sokak'la Anadolu arası
Buz gibidir suyum

Kıssa

Bu mudur dünya işleri
Yaşım geldi on beşe
Bir terslik var bu işte
Mis gibidir suyum.

V. KİTAP

Pera, XIX. yüzyılda Cuma ve Pazar günleri alafrangalığa düşkün kibar takımı için bulunmaz yerdi. Pazar günleri arabalara binip ya da daha sade elde baston, şemsiye ile Pera'ya çıkarlardı. Bunun piyasa yeri de Cadde-i Kebir'di.

Zoiros Paşa

CADDELER CADDESİ CADDE-İ KEBİR ÜZERİNEDİR

Uzayıp gidiyor caddeler caddesi
Sıraya girmiş Galip Dede, Şahkulubostanı, Kumbaracı sokakları

Demir parmaklıklarla çevrili küçük havuz
Gök duru.
Atlı tramvaya binmeye çalışıyor üç adam

(1900'ler mi? Öyleyse "hassas" ve tezcanlı Padişahımız. II. Abdülhamit tahttadır. Ve günlerden Cuma ise hemen yanıbaşındaki camisinden dönmüştür.

–Yıldız'da niçin her şey elinin altında olmasın?– ve sık sık hatırını sorduğu biraderleri V. Murat'a uğramış [o Parisli genç] sevdiği içkileri bol bol göndermiştir

ve işte çalışmaya başlamıştır.)

Ensiz Sokak görünmüyor
Dükkânının önüne çıkmış M. Leoffer

(Belki de 1875'teyiz ve Tünel'in açılışındayız

İlk yolcu: M. Henri Govan

[Değil mi ki günlerdir Karaköy ağzında durmuş ve Pera'ya çıkanları saymış ve de Abdülaziz'in karşısına çıkmıştır elbet.])

Balonlarıyla geçiyor

bir baloncu

Ciltçi M. Baudin'le konuşuyor Gözlükçü M. Verdoux
Ve Müeyyet Sokak'tan gelen sesleri dinliyorlar

Fotoğrafçı M. Kargapulos bu
Yoldan geçenlere bakıyor
Ve çocuk yüzüyle gülüyor
(Her insan biraz çocuktur)

Kalabalık İsveç Sokağı'nın ağzı

Ve Latin harfleriyle bir duvar yazısı: TIRING GALATA
Bir A'sı düşmüş Galata'nın

Ölü bir yaprakla oynuyor iki çocuk
Birinin hafifçe yüzüne düşmüş perçemi
Ve ikisi de soluk soluğa
Ve bulutsu

Voedovic bu, tüccar-terzi
Şehzade Mehmed Reşat Efendi'nin yanından dönüyor
(iğneler, iplikler, düğmeler)

Bu ünlü kunduracı M. Burguy
Kabartma resimler gibi
Yazıcı Sokak'taki evinden geliyor
Sımsıkı tutmuş şemsiyesini
ve kendini
"Sev beni. Sev şemsiyemi."

Yaşlı bir gün gibi Librerie Italiana
Zeplinsiz bir gök gibi

Başını iyice önüne eğmiş çalışıyor Sarraf Yorgo
Sönmüş sigarası

Ve iç içe girmiş Sofyalı, Müeyyet, Curnal sokakları
(Kediler, köpekler ve Anita Mermeroğlu)

Gökyüzünde gözü Kasap Pireur'ün (ve yalnız üç düğmesini
iliklemiş yeleğinin)
Ve Avusturya Kronuna benziyor
yüzü

Tıs yok
Sabah ölülerini mi gömüyor

Ve Botter-Han
Ve bir su çiçeği renginde
Gök
Beyaz bir deniz kırlangıcı havayı dövüyor
Dövüp kalıyor

Çince yazılara benziyor Petterson Pasajı
(kelebekler, bilyeler, yedi yaş çocukları)

Kâğıt beyazlığında Narmanlı-Han
Ve demir parmaklı
Demir pencereli
Ve bir Çariçe güzelliğinde iç avlulu
(üçgenler, koniler, silindirler)
Bir gazete: Jamanak *(1908, Ermenice, resimli ve küçük boy)*
Bir kuş: Kumru
(ve bir tarih çıkması: Öyleyse bir yüz: Aliye Berger. Uzun,
güzel
Odaları arşınlıyor
Keskiler, çinkolar, ölü kelebekler
ve boy boy kalemler)
Ve iki güzel adam:
1) Ahmet Hamdi: "Saatleri Ayarlama Enstitüsü"ne çalışıyor
Yavaş, sessiz
2) Bedri Rahmi: Denizleri boyuyor: Çocukluk denizlerini
ve bir yaprak olan içini

Ve Hatmilere su veriyor bir kadın
(Zerrinler, lüpenler, kum zambakları)

Aşı boyalı evinin penceresinde Kont Ostrorog
Monokllü
Ve "adamakıllı seçkin gardrobunda" eli
(Hey Tanrım, sanki bana gösteriyor!)

Ve Heidrich Kitabevi
(Heidrich Kitabevi yaşlılıktır biraz
biraz da tuz ve yosun kokusu)

Mısır Oteli bu (Hidiv)

Ve göğe ağıyor Kumbaracı Ahmet Paşa'nın evi
(bu nasıl bir gökse)

Ve evlerinin merdivenlerini çıkıyor bir çocuk
Ve sarı

Karanlık Kuyumcu Sori'nin dükkânı

Ve göğü yarıyor bir hava fişeği
Ve Kasımpaşa'nın oralara düşüyor

Ve Lebon (Lebon'un müşterilerini biliyorsunuz: Yeni Osmanlıların başı güzel yüzlü, güzel sakallı Namık Kemal –ki burda yiyip içtikleri esin kaynağı olurdu–, Şinasi, Ziya Paşa; Tanzimat büyüklerinden Abdülhak Hamit; Servet-i Fünun ıluları: Halit Ziya, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret; Fecr-i Âticilerden büyük yalnızımız: Ahmet Haşim ve bir bağımsız: Yakup Kadri
Ve akşam menüsü 20 kuruştur)

Ve bir su zambağı gibi Markiz

(Bir manastıra girer gibi girilir Markiz'e, girilir girilmez de yeraltlarına inilir; katafalklara ya da: Yavaş yavaş dolaşılan eski Pera katafalklarına: Küllere, yerebatanlara, ölümün dış mahallelerine.)

Tıs yoktur.

(yüzler)

1) İsa'nın sınıf arkadaşları;
2) Bir kadının boyun haçlı yüzü;
3) İkonlara çalan adamlar;
4) Keşişler.

Ya da şu

(sesler)

1) Yavaş yavaş açılan bir gazetenin sesi;
2) Bir kâğıtta gidip gelen bir kurşunkalemin sesi;
3) Bir çay kaşığının olmayan sesi;
4) Sesin bir sözcük halindeki sesi.

Bütün bunlar nerde olduğunuzu demek ister:

MARKİZ
PASTANE

Yalnız bin yıllık bir yüz, insanlara, nesnelere, bu Levanten sessizliğe ters düşer:

MADAM AVEDİS

(ki bütün Peralılar gibi yerinde duramaz ve haçlı ve esmer ve Vizigot.)

Bu Dolmabahçe önünde demirlemiş Calypso
Beyaz Ordunun kılıç artıkları
(Papazlar, aksoylular, büyük toprak sahipleri)

Ve Şark Pasajı'nı yalıyor güneş
Evlere çıkıyor
Damlarla konuşuyor

Gönül ve Peremeci sokakları caddeye çıkmış
Caddeyi seyrediyorlar

Kapalı M. Kristiks'in Kuaför Salonu

Ve Baltazar Şapka

Bu yatık bir dikdörtgene benzeyen Polik Lokantası
Bu Timon Sokağı
Ve sabah
(Sabah çocuktur)

Seğiren bir göz gibi Sainte-Marie Drapéris Kilisesi
Ve bir alnaç yazısı: II. Abdülhamit
(Ve bir mühre çalıyor)

Bir sokak: Venedik
Bir Fotoğrafçı: Sabah
Bir Korseci: Ovagimyan

Vitrinin camlarını siliyor Saury
Ve iki broşun yerini değiştiriyor
(Her değiştirme biraz değişimdir)

Postacılar Sokağı'ndan mı geliyor M. Valéry
(Kelebek boyunbağlı, getrli, bastonlu)
Uzakta körbağırsak gibi bir sokak

Ve Glavani Apt. kapısını çalıyor bir çocuk
(2 İtalyan, 3 Musevi, 2 Rum, 2 Ermeni) ve Giovanni Scognamillo

İçine gömülmüş Terre-Sainte ve Surp Yerortuyan

Ve Tomtom Kaptan Sokağı'nı tepiyorsun sen
Cebinde eski pullar, kâğıt kuşlar, ikonlar
Ve bir çıt kuşu yanın sıra geliyor

Ve Deva ve Perükâr sokaklarına yağmur yağıyor

Hırçın bir ateşböceği Concordia
(ki Servet-i Fünuncular [o sevgili laik havariler] buradan çıkmazlar)

Bir Garibaldi kırmızısı Hacopula-Han
(Kuşlar, aceleci gökyüzleri, ölüm törenleri)

Bu Pigmalion

Ve Rejans (Bu Pera kurtizanı bir çıkma ister ama, bunu merak böceklerine bırakalım ve bir gün Beyaz Rusların tarihi yazılırsa burası Beyaz Rus tarihinin en çok direndiği bir yer diye geçmelidir. Hem bu yalnız Beyaz Rus tarihi için değil, Pera tarihi [o iffet düşkünü İmparatoriçe!] için de geçerlidir. Bir zamanlarki Beyaz Rus dilberlerinin şimdi yalnız adları var. Ve Madam Veralar, Rayalar, Antoninalar ihtiyarlığın elinde oradan oraya süpürülüyorlardır)

(Ve burda her şey efsanedir: Mustafa Kemal, İran Şahı ve Süreyya ve Kılıç Ali ve von Papen ve borç ve karski ve kievski ve piroşki ve Recep Peker ve Sadi Irmak [ki beyaz bir hayaldir] ve sarı votka ve Hamdullah Suphi ve Yahya Kemal ve fırında elma [hem efsane hep böyle arkasında yalnız solgun fotoğraflar bırakır.])

Ve Panaia Kilisesi ve Kallavi Sokağı
Yani yağ ve karanfil

Bir saat tam yedide durmuş

Ve sanrılı bir bulut geçiyor

Ve üç tatlısu frengi, yani Luxembourg, yani Jardin des Fleurs, yani Arşak

Ve iki yeryüzü çocuğu: Mayer ve Karlman
(Çocukluk çoktanrılılıktır)

Bu benim üç yaşım
Külden ve tuzdan
İmgesi bir öğle sonunun
Çok yalnız çok soluk bir öğle sonunun
Ve yüzüm dünyanın ilk yüzü gibi
Dünyaya ilk gelmiş bir dünyanın

Bu Madam Anastazi Bakula
Alyon Sokağı'ndan geliyor
Baron de Vaureuvre bu
ki bir dikkat gibidir

Valori Lokantası bu
(Bir ayrıntı: 1867'de Ziya Paşa ile Namık Kemal Bosphor *vapuruyla Avrupa'ya kaçma planlarını ikinci kez burda yapacaklardır. İlki: Asmalımesçit'te)*

Ve Metropol-Otel'in kapısı ardına kadar açık

Ve donmuş bir fotoğraf Mulatier Pastanesi

Ve Tanrı ile el ele Lion
Sevinçli ikisi de

Gecenin elinde Pappi Süthanesi
Ve Du Fratelli
*Ve Sponeck**

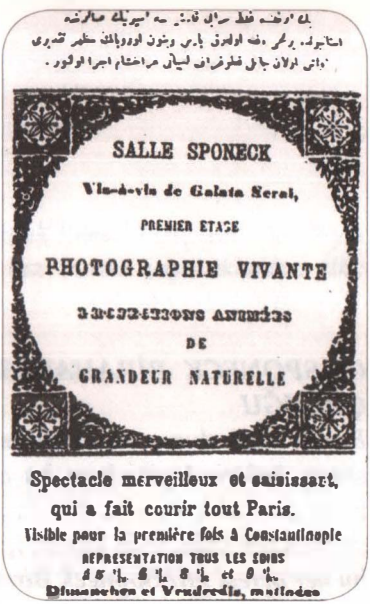
Ve el ele tutuşmuş iki bisiklet

(*) SPONECK BİRAHANESİ YA DA SİNEMANIN SOLUK ÇOCUĞU

Burda artık durup uzun bir soluk almalıyız, değil mi ki Galatasaray önlerindeyiz; hem bu dörtyol ağzı bunu bizden ister de, buna da hakkı vardır. Burda çünkü dört değişik rüzgâr esecektir ve bu uzun soluğu da bunun için almıyor muyuz? Ya durduğumuz bu yer neresi mi? Sponeck Birahanesi.

Öyleyse yeniden yüzyılımızın başlarındayız ve Sigmund Weinberg (bir Polonya Yahudisi, bir Kuzeyli, öyleyse açık renk tenli, uzun boylu, uzun saçlı, açık mavi gözlü) ilk sinema gösterisini sunmanın telaşındadır. 1895'te Lumière Kardeşler de Paris'te Grand Café'de ilk genel gösterilerinde aynı telaşları yaşamadılar mı? O da öyle. Yalnız o mu? Bütün İstanbul bu ilk gösteriyle (sinemanın sinema olma serüveni) dolup taşmıyor mu? Hem küçük bir çocuk olan Ercüment Ekrem Talu da ağabeyiyle ön sıralarda yerini almıştır. Karşılarında da bir, bir buçuk metrekarelik bir beyaz perde duruyordur. Ortalık kararınca da ağabeyinin elini sımsıkı tutacaktır. Weinberg böylece Cadde-i Kebir'in sinema tarihini, bu "karanlık saraylar" tarihini başlatacaktır. Pera da bu çağdaş "fantazyaya" dört elle sarılacaktır. Pera adını Beyoğlu'na bıraktığında da, Beyoğlu artık: "Beyoğlu demek sinema demektir" *savsözünü yeni sözlüğüne geçirmekte gecikmeyecektir.*

Sponeck için düştüğümüz bu yazıyı burda kesip, önümüze ve ardımıza düşen ünlü ünsüz insanları, eski sokakları, evleri, çarşıları en başta da Zaharyadis Mağazası'nı (ki üst katta biliyoruz İstanbul'un tek kadın berberi İzidor [sarı defterler sarılığında] oturuyordur) ve İpek Mağazası'nı ve Papillon Tuhafiye'yi ve Saka Çıkmazı'nı ve Mayer'i ve Turkuvaz Lokantası'nı ve de Zat-ı Hazret-i Şehriyari'nin ressam ve fotoğrafçıbaşısı Abdullah Biraderler'i ve de Psalty Mağazaları'nı yüklenirsek Beyoğlu Mutasarrıflığı'ndayızdır artık.

Beyoğlu Mutasarrıflığı dediğimiz de Galatasaray'a bitişik bir "çehre züğürdü" yapıdır. Yeni Çarşı ağzında da cümbüşlü bir alana bakar (ki 1849'da Galatasaray ile birlik-

te yapılmıştır). "Alacalı bulacalı badanalı, pencereleri kırık camlı, gaz sandığı tahtası mıhlı, bakkal kâğıtlı; ve de fora kapılı, giren çıkan belli değil." Paşalar, serseriler, hünkâr yaverleri, bakkal çırakları, kavak boylu Yıldız Sarayı tüfekçileri, uşaklar, palabıyık Ermeniler, palikaryalar, Araplar, Arnavutlar, camedanlı Kürtler, yetmiş iki buçuk millet. Ve büyük kapının önünde de İstanbul'un en uzun boylu, en fiyakalı, burma bıyıklı Kanun Çavuşu!

Süzgün bir göz Kartal Sokak
(Bir devini yoksa zaman da geçmemiştir.)
Ve pırıl pırıl Café Royal
(O tuzu kuru, şölen şarkıcısı)
Ve Çardaş
(Çardaş, gulaş ve de fırında kaz demektir)

Ve ikonlar, takılar, resimler

Cafe Riche'ten çıkıyor Zoiros Paşa
Ve içinden ona kadar sayıyor adımlarını

Ve hurdalarıyla geçiyor bir hurdacı
Ve çiroz gibi

Yağmur gözlü Madam Miloviç mi bu
Ki cebi kuş yemleriyle doludur
Ve ağaçlarla alay etmeyi sever

Başı dönmüş gibi dolanıyor Yeni Çarşı ve Turnacıbaşı caddeleri
Ve sıradan bir bulut
(hey gidi sıradan güzel bulut!)
Ve aralık bir zamanı kapatıyor
Bir zaman arasından

Bir zaman arasını
Yarıp geçiyor bir lando

Ve evinden çıkıyor kırmızı bir karınca
Ve su yolunda duruyor
(hiç bilinir mi neden duruyor)

Bir soru işareti gibi Galatasaray Postahanesi
Ve uzun yüzlü uzun bıyıklı Jön Türkler geçiyor
Yani Ali Rıza Bey ve Meşveret *(ki Fransızca baskısı elden*
ele dolaşıyordur
Ve kapalı kapılar arkasında okunur)

Yani Reji Komiseri Nuri, Sağır Ahmet Bey'in oğlu Mehmet
Yani Ayetullah Bey, yani Prens Sabahattin
Yani Ulum ve Ali Süavi yani

(ve)

"Biraz zehir bulamaz mısın?" diyen sesi Abdülaziz'in
(ve insanlar, elden düşme kuşlar, böcekler, havaya uçan çocuklar)

Ve bir fotoğraftan düşmüş gibi Hristaki Pasajı ve Degüstasyon
Ve solgun

Ve bir serçe geç kalmış gibi uçuyor
Ve Tokatlıyan'a konuyor

Ve her zamanki gibi ayakta M. Jorj
Ve bir saka kuşu sol elinde
Ve gri yüzü
Ve korkunç ringa balığı ve tütün kokuyor

Ve iki kır çiçeği gibi Mir ve Cotterau

Benimle Savoi Oteli'ne tırmanıyor senin olmayan gölgen
Odaları dolaşıyor iniyor
Odeon'a girip çıkıyor

Ve işgalci bir Dodge bir Plymouth'u izliyor
Ve Londra Bar'da duruyorlar
Ve Bol içiyorlar
Ve sesi *geliyor Josephine Baker'ın*

Ve beyaz atıyla Atlas-Han'a gidiyor Sultan Abdülaziz (biliyoruz M. Köçoğlu burasını Padişahımızın küçük kaçamakları için yaptırdı [hem Fuhuş-u Atik ilk kez onunla yurt edinmedi mi?]: Yedi odalı ve on dört kapılı ve yalnız kendisinin açıp kapadığı ve de hep kalın perdeli ve de hep sarı bir ışık vuruyordur. Hem bu yeni haremini de bunun için sevmiyor mudur?*

Bütün halkçıl yürüyüşlerini de yapmamış mıdır: Fatih Karakolu'ndan geçtiğini görünce, atından inip karakolun önüne bir sandalye attırıp neferlerle senli benli konuşmuş, yoldan geçenlere de eliyle selamlarını çakmıştır.)

Ve işte atından indi
Ve çıplak ayağında mercan terlikler

Ve pike bir haydari
Artık yatak yatak dolaşacaktır

* Atlas-Han: Atlas Sineması, yani 1760 koltuk ve ilk film *Kısmet* (1949)
Ve Viyana Operet Grubu ve Sylvie Vartan ve Comédie Française
Ve ilk renkli film: *Halıcı Kız.*
Ve Ölümsüz Kulis
Ve Baba Jorj
Yani Küçük Sahne, yani Muhsin Ertuğrul, Sadri Alışık, Mücap Ofluoğlu, Uğur Başaran, Nevin Seval, Münir Özkul, Genco, Gülriz Sururi ve Engin ve Suzan Abla (Saadet Akay)*
Ve Ferhan Şensoy yani

"KÜÇÜK SAHNE'NİN SUZAN ABLASI YA DA TUVALETTE BİR TİYATROCU"

Saadet Akay (Suzan Abla) 1923'te İzmir'de doğdu.

Hep yanında taşıdığı kafakâğıdında baba adı Yako. Ana adı Rafk.

"Yedinci sınıfa kadar Aliance'ta okudum." Sonra gök karardı.

Bir zaman evlerinin penceresinden dağları seyretti.
Dağları anlamadı.

On dördünde ablasına terzilik yaptı. Teyel çekti.
Dükkân süpürdü.

Pazarları Musevi büyüklerini okudu. Çok sıkıldı.

On beşinde dünyayı soluk bir köy diye belledi.

Sokak cambazlarını sevdi. Evlerinin bahçesine ipler gerdi.

"O zamanlar İzmir'de sinemalarda hem akrobasi hem tiyatro gösterileri olurdu ve yerler beş kuruştu."

Akrobat Mariça'yı orda tanıdı. "Mariça parsaya çıkmıştı, 1 kuruşa kart satıyordu. Bir kuruş verdim kart aldım."

Birden vücudu aklına düştü, o gün vücuduna baktı.
Gördüğünü aklında tuttu.

Akrobatlık böylece vücuduna girdiğinde on yedisindeydi.

Arlık durup dururken ağzında çiçekler ıslatmaya başladı ve akrobasiye çıktı.

Yirmisinde Musa Peygamber'le konuştu, yer ve tel cambazlığına başladı.

Söke o zamanlar elma kokuyordu ve elma kokusunu severdi.

"Rus Geliyor Aşka Rus'un Aşkı Başka"*ya çıktı.*

Sahneleri o peri yüzüyle süsledi.

Evlendi. "Kocam palyaçoluğa başladı, ben tiyatroda kaldım."

İstanbul'da artık eve 14 Nolu tramvayla gidip geliyorlardı ve antikacı dükkânları önünde duruyorlardı.

Otuz beşinde Muammer Karaca ile Cibali Karakolu*'nda oynadı. Çok sevildi.*

1975'te kuklalara merak sardı. Durup dururken kukla oynattı.

Kocası onu kuklalarıyla bırakıp gittiğinde çok ağladı.

Yataklara düştü. Sesi kısıldı. Bir zaman kısık sesiyle baktı dünyaya.

Şimdi Küçük Sahne'nin tuvaletine bakıyor. İçinden Tramvay Geçen Şarkı*'nın perdelerini açıp kapıyor.*

Ve Skating Palace
Ve Kalyopiler ve Virjinler, Evalar, Olgalar
Ve Müslinler, tüller, kürkler, ponponlu terlikler
(Ve duhuliye 3 liradır)
Ve çekilmiş gece
Çekilmiş geceyi yılışık bir kedi kokladı gitti.

Beyaz bir barok Cercle d'Orient
(III. Ahmet baroku severdi) Ve Parolalı
Büyük kemerli, büyük kapılı (değil mi ki bir İmparatorluğa açılacaktır)
Rokoko nakışlı
Ve bir alnaç (ki boyuna uzayayım diyordur) düz, sütunlu, oymalı
Ve yalın
Som
Ve bir ses : "Siz hiç on yedi yaşında oldunuz mu?"
Ve gece

Ve Bekâr Sokağı'na sapıyor M. Hoffmann
Koşullu bir hüzün gibi
Sessizlik gibi
Ve bir hüma kuşunun gölgesi düşüyor ellerine
Ve yanı sıra yürüyor sivri burunlu tutuk bir kız

Bu Loretta
(Güzelliği geceleri süzülmüş bir su gibidir)

Bu garip oğlan (hamam çıplağı)

Bu gazetesini okuya okuya giden Said N. Duhani
Monokllü, kırma kolalı yakalı ve yelekli
Bir Pera Bey'i (belli Turing Klöb'e gidiyor
Biraz yana kaçmış siyah boyunbağı)

Bir el yazısı havada fır dönüyor
Ve Şark Pazarı'nın üstüne düşüyor.

Ve çocuk Füreya (Koral) Refet Paşa'nın İstanbul'a girişini
seyrediyor
(Cercle d'Orient'dan)
Ve gökten çiçek yağıyor

Camları dövüyor bir sığırcık
Bir gözü şehla bir sığırcık
(Altını çizmeli bunun)

Ağız ağıza Ahududu, Hava, Kuloğlu sokakları
Ve çiçek tozları içinde Alyon ve Hasnun Galip

Ve düşte gibi Rumeli-Han
Ve çuha çiçeği kokuyor

Abdullah Efendi Lokantası'na giriyor Edinburg Dükü Philip
Ve Gina Lollobrigida ve Yul Bryner
Ve on yaşı Leyla Barutçu'nun

Bunlar: Seda Tur, Has Elektrik, Yeni Giyim
Ve Selçuk Çayevi

Bu bir kolunu hep havada tutan Matmazel Béatrice Blacque
Hep haçlı hep bir akşam kılığında

Bu Amiral Woods Paşa –üç incir yaprağıyla yatar–

M. Lewis bu, Levant Herald'ı oturduğu yerden yönetir
Şimdi kim bilir nereye gidiyor

Bu tarihin oyuncakçı dedesi Ermeni Rahip Mıgırdıç Terziyan

M. Nikoli bu, Atlantik'le Orman arasında gider gelir

Bunlar Bursa Sokağı'nın sakinleri böcekler, hüsnüyusuflar,
su sinekleri, arsenik

Bu M. Perpigani ki –sol elini pantolonunun cebinden hiç
çıkarmaz–

Bal gözlü Madam Anastazi Bakula bu da

Bu kitap kurdu. M. Avionitis

Bu bisikletin tarihine merak sarmış M. Vuccino
Çubuk tütüncülüğü yapıyor

Ve İpek Film'den dönüyor Nâzım'ın gençliği
Uzun güzel

Kızları hep bir renk giyinen Tsikllot ailesi bu da

Bu Allah'a inanır gibi kuşlara inanan M. Ekonomidis

Bu uzun yüzlü Madam Kolarao
Ve nedense bu akşam yalnız çıkmış

Hep köpeğiyle dolaşan M. Merconi bu

Halep Pasajı'na mı giriyor M. Hacara
Nedense uzamış yüzü
Belki Varyete-Sirk Tiyatrosu'na gidecektir ve Tournier'lerin o
müthiş numaralarını seyredecektir

Ama hayır Anadolu Pasajı'na dalıyor işte
Ve Belfast Gömlekçisi'nin önünde duruyor

Ve okul çantalı Şişli-Fatih tramvayından bakıyor Oktay Akbal
Ve gözsüz bir çocuğa gülüyor

Bu Arif Dino
Bir Buda yontusudur sanki
Ve Pekin'in bir sokağında yürüyordur

Şu Cuma adında bir kuş

Ve çilli bir oğlana benziyor Alkazar

Ve Çağlayan Saz'da "Bugünlerde ne yapıyorsun?" diyor bir papağan
bir papağana

Ve senin saçlarına sürünüp geçiyor gece
Yüzün çocuksu ve tozlu gökyüzü
Tozlu gökyüzüne çıkıyorsun
Ve mor bir akşam

Hızla geçiyor bir Galata faresi
Bir kedi hızla
Ve Adsız Çıkmazı'na dalıyorlar

Bu el yazılarına benzeyen Lazaro Franco

Sinapyan Efendi bu
Rus Büyükelçisi M. Nelidov ile konuşuyor
Ve ikisi de Cercle d'Orient'a gidiyorlar

Şark Sineması'nın önünde durmuş tramvaylar
Zambak ve Bekâr ve İmamadnan sokakları tortop olmuşlar

Bay Edip Halbuni olmalı şu
Siyah astragan kalpaklı ve kürklü

Ve siyah gözlüklü ve atkılı
Küçük Mandel'e el sallıyor

Meşelik Sokağı'na sapıyor Napolyon Ekrem
Ve berduş Timu
(Bu berduş Timu yaz kış demez her gün Bebek'ten kalkıp elinde tahtadan bir direksiyonla Cadde-i Kebir'de araba kullanır)

Bomboş Bursa ve Başağa sokakları
Boşluğu heceliyorlar

Şu M. Liondor (ki on bir yaşında bir çocuktu bir zamanlar)

Dantelacı Marko Uziel bu da

Bu pileci Madam Anjel

Şu Panter Kırtasiye
"High School defterlerini, imtihan kâğıtlarını biz basardık" diyor
(Kuşbaşı kalemler, baştan çıkarıcı silgiler, kalemtıraşlar, defterler)
Şimdi hem kahvesini içiyor, hem iki kuruşa bindiği tramvayları ve
Pera karnavallarını
Ve de maskeli baloları düşünüyor

Öğüt Sokak'ta kiremit aktarıyor bir adam
Soyu tükenmiş bir adam
Ve korkunç üşüyor
(Üşümek bir yalnızlıktır)

La Turquie *Gazetesinin sahibi Guillaume Bandini şu*

Şu Naum Tiyatrosu'ndan dönen Banker Zarifi'nin familyaları
Ve Madam Rebeka tahtırevandan iniyor

İki palikarya uçarının çektiği
Nazaryan bu (ki dükkânın vitrininde her zaman üç çift
ayakkabı hazır durur)
"Neden çabuk oluyor akşamlar?" diyor

Sait Faik'le L.E. bu
Bir barok kanaviçe: L.E.
Masum bir puhu kuşu
(Ve ardları sıra uzun deniz oğlanları ve sakallı çocuklar)

Ve bir tayf halinde iki ruh: Özdemir Asaf ve Naim Tirali

Bu 6-7 Eylül ayaklanması kalabalığı
Ortodoks toz
(devrilmiş arabalar, yağmacılar, yerle bir olmuş dükkânlar)

Bir düzyazıya benziyor Haricas Birahanesi
Ve Café Flam
(kaz yumurtaları, tütün balıkları, yatırılmış siyah havyar ve punç)

Solgun bir gül Petrograd ve sabah
Sabahı sırtlanmış oturuyor Fikret Adil ve Necip Fazıl
Bir yaprak ikisinin de ağzının kıyısında
Yüzüne düşmüş ikisinin de saçları

Rakıyla yıkanmış gibi Mis ve Kurabiye sokakları

Ve "Bugünlerde hiç gökyüzüne baktınız mı?" diyor bir kadın
Bir kadına

Ve sesler sesler sesler

VI. KİTAP

İslamlarla gayrimüslimlerin semtleri ayrı ayrı olduğundan, Beyoğlu'nda oturanlar, çeşitli din, ırk ve milliyette Hıristiyanlardan oluşuyordu. Çoğu Rum, sonra Ermeni ve Katolik Ermeniler ve yerlilerle ecnebilerin karışmasından meydana gelen "tatlısu frengi" denen melezler ve de yabancılar, Beyoğlu'nun asıl halkıydı. Musevi ailesi ise hemen hiç yoktu.

Kadınlar, o zamanda nadiren sokağa çıkarlardı. Yabancılar ve azınlıklar, Fransız modasına göre giyinirlerdi. Müslüman kadınları gibi ferace giyerler, ancak yüzlerini örtmezlerdi.

Yaz akşamları Taksim Bahçesi'nin ilerisinde bir sokaktan geçilerek gidilen Bella Vista Kahvesi ziyaret edilirdi. Ancak kendisine güvenen delikanlılar Küçük Ihlamur'a kadar uzanırlardı.

Beyoğlu'nda pek çok kahve vardı. Café Riche, Café Tortoni, Café Valori bunların başlıcasıydı. Buralara özellikle bekâr erkekler gelir, kadınlar az görülürdü.

Müzik Hol ve Kafe Şantan'lar o tarihlerden itibaren açılmaya başlamıştı. Halepli bir Hıristiyanın kurduğu Naum Tiyatrosu'na, İtalyanca ve Fransızca temsiller verdiği için, ancak bu dilleri bilenler giderdi. Bu tiyatro, 1870'teki yangına kadar düzenli temsiller vermişti.

Zoiros Paşa

HARİTADA BİR NOKTA MEŞRUTİYET CADDESİ ÜZERİNEDİR, I

Beyoğlu Belediyesi Şehir Rehberi, 1934

Bir harita; bir siyah-beyaz. Eprimiş, soluk. Bütün Pera haritaları gibi de VI. Daire'yi* bir üçgen içine almış, ordan başlıyor (değil mi ki defterler, kütükler orda tutuluyor, ondan soruluyor, öyleyse ilkin o bir daire içine alınmalı. Hem o ilk Belediyemiz değil midir? Havagazını, kumpanya suyunu, parke kaldırımı öyle öğrenmedik mi?).**

Uzakta Kâğıthane, Eyüp, Tozkoparan. Ve Kulaksız Mezarlığı ve Feshane Caddesi görünmüyor.

Ve kıvrılıp gidiyor Meşrutiyet Caddesi.

Ve hızla geçiyor Galatasaray ağzını, Kalyoncukulluğu'na çarpıyor. Geçip Hamalbaşı Cad. ve Diyamandi Lokantası'nı ve Panayot'u.

Ve Duduodaları Sokağı'na çıkıyor.

Küçük çıkmalarla kesiyor Kıblelizade, Bedrettin, Aybastı sokaklarını. Şimal Sokak'ta yavaşlayıp Asmalımescit'e vuruyor. (Yolunun üstünde elbet daha nice sokaklarla karşılaşacak, hal hatır soracaktır. Değil mi ki Meşrutiyet adlı dört heceli bir tarihle büyümüştür, adına yaraşır olmaya çalışacaktır. Hem bu dünyada addan başka ne kalır elimizde?)

* Bir dukalık. Bir kapalı kulu. Her sabah Levanten uyanır.

** Bir tarih: 1858. Bir azınlık atlasını örecektir: Bir Frenk tayfası için. Değil mi ki: "Tarif edilmeyecek kadar pistir ve bir dereden çirkef ve lağım suları" akmaktadır.

Göz ucuyla Aynalı Pasaj'a şöyle bir bakıp geçiyor. Hacopulo Pasajı'na girip çıkıyor. Kırlangıçlar kaldırıyor. Bir adamın saçlarını dağıtıyor. Bir evin penceresini kapıyor.

Çıkmaz sokaklara girip çıkıyor ve Kallavi Sokağı'nın ağzında duruyor. M. Glavani ile selamlaşıyor. M. Balladur, M. Rouet ile göz göze geliyor. Güzeller güzeli Matmazel Béatrice Blacque'a gülüyor. Doktor Livadari'nin kapısını çalıyor. Sonra da Kallavi Sokağı'nın bu büyüklerini baş başa bırakıyor. "Büyük Londra Oteli biraz dışarı çıkmış" diyor. Bristol Oteli'ni, Alibaba'yı, Elize'yi geçiyor. Kanun-ı Esasi Kıraathanesi'ni (ki Yeni Osmanlılar, Jön Türkler ve İttihat ve Terakki kokar ve de biraz Cumhuriyet) ve Pelit Pastanesi'ni sıyırıyor.

(Bir zamanlar bu Pelit'in penceresinden sarı bir çocuk bakardı [sarı çocuk, sevgili sarı çocuk, nerdesin?]).

En son moda şapkalar şapkacı YEROMNİMON'da

ÇIKMA

Bu satırların yazarı, burda bu çıkmayı yapıp Peremeci Sokağı'na girdiğini söylemelidir. Bunun için de yığınla neden vardır. En başta da elindeki haritada Meşrutiyet Caddesi'nin burda girip çıkmadığı sokak yok gibidir. Dahası, haritada geçen kimi sokakların da yalnız adı vardır. Frederik Sokak ile Gazete Sokak bunlardan yalnız ikisidir. Pera ve de Beyoğlu tarihçisi büyük küskünümüz Said Naim Duhani de bu iki sokağı anacaktır. Sofyalı Sokağı (ki buraya geleceğiz, ama şimdiden anaç bir sokak olduğunu söyleyelim) burda Curnal, Müeyyet sokaklarını ve daha nicelerini kanatları altına almıştır. Bir zamanların Jurnal Sokağı (şimdiki Curnal) ile Gazete Sokağı da bu olmalı. Frederik'e gelince, bu da bir zamanlar Minare Sokağı'nda oturan Madam Frederik'ten gelse gerek. Minare Sokağı bugün de yangınlara açık –ne zaman değildi ki– Union Française'i çeviriyor. Ya Kazeveci Sokağı mı? O yerini bir başkasına kaptırmış, yok. Hem Asmalımeşçit sokakları, sokaklar adasıdır. Kaybolmak için de birebirdir. İyisi mi biz Meşrutiyet Caddesi'nin elini tutalım yine.

Ve Mezarlık Sokağı'nda da gelip duruyor. (Hem biz de burda durmalıyız, durmalıyız çünkü bu sokağın *Meşhur İşkembecisi, No. 21* Oktay Akbal'ın, Cavit Yamaç'ın, İlhan Berk'in [ki ilk kez aklına bıyık bırakmak gelmiştir] uğrak yeridir o. Beyoğlu ile yıkanıp, nefesleri kuruduğunda kapağı buraya atacaklardır. Cavit Yamaç Köstence esmerliğini, yeni yeni bitmeye başlayan kara bıyıklarını; Oktay Akbal durmadan önüne düşen saçlarını, Berk de uzun mu uzun yüzünü, uzun boynunu –bu üç Fatihli– önlerindeki çorbaya düşüreceklerdir.) Neden sonra da Balyoz (Baile) Sokağı'na dalıyor.

Balyoz Sokağı (eski Venedik Sokağı) günlük güneşlik. İki kız seksek oynuyor. Bir bulut Caro'ların (büyük bir aile diye bilinir, ve bugünkü Lozan Palas Oteli bu ailenindi, Pera'nın bir sanat "fuaye"si gibiydi evleri ve *Eski İnsanlar Eski Evler* yazarına kalırsa gizil bir havası vardı ve erotizm kokardı) evlerinin çatısına takılmış duruyor. Doktor Spadaro'nun evinin pencereleri kapalı. Belli sevgili kız kardeşi (ki ele avuca sığmaz bir afettir) *Chahika Devant L'Amour'a* çalışıyor. Doktor Hoffmann yine piyanosunun başında ve Madam Hoffmann daha dul değil; piyano dersleri vermeye de daha başlamamıştır. Şimdi güllerini suluyor.

Bulut şimdi de M. Branzeau'nun damında ve Gamsız Apartman'a (No. 25) kaydı kayacak. Bedri Rahmi, İvi Stangali ile bir tuvali geriyor ve Ahmet Hamdi ve Abidin Dino, Sait Faik onlara bakıyor.

Meşrutiyet Caddesi tam burda, onları bırakıp Gönül Sokağı'na (ki hüzünlü bir sokaktır ve hep de karanlıktır) giriyor. China Night, London Kürk, B. Kamer'i sıyırıp, Peremeci Sokağı'na atıyor kendini. Kodak Film, Çatı Restoran, Dostlar Tiyatrosu, Model Süet, Bacım Saz, Mahzen Kırtasiye ile göz göze geliyor. Birden de Cadde-i Kebir'e çıkıyor ve Terkos Çıkmazı (ki geceleri kuşlar üşüşür), Perükâr, Sakar Selim çıkmazlarında alıyor soluğu. Bir zaman Deva, Korsan çıkmazları (dünyada Korsan Çıkmazı'na bundan güzel ad olamaz) arasında oyalanıyor. Ve Emir Nevruz Pasajı'nda dinleniyor. "Kapalı Rejans'ın kapısı" diyor. Kifidis Ortopedi'yi, Meryem Ana Kilisesi'ni (ki papazı uskumru kızartıyordur), Victoria'yı süzüyor. Sonra

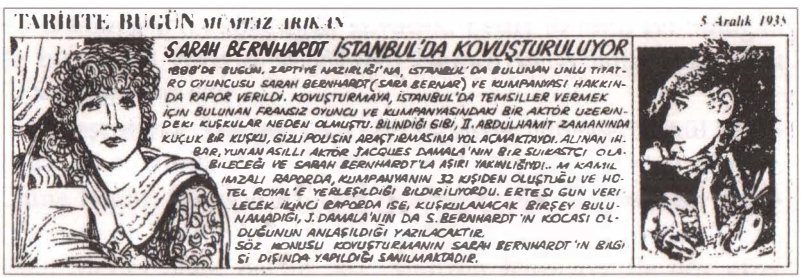
yeniden geldiği yere dönüyor hızla. Ve dönüp Pera Palas'ı ağır ağır geçiyor. Birden eski Lala Birahanesi'ne (biliyoruz sahibi şeftaliyi severdi ve şeftali çekirdeği boğazına takılarak öldü) çarpıyor. Neden sonra Nergis Sokağı'na atlıyor ve yukarılardan gelen İlk Belediye Sokağı'nı koluna takarak Ensiz Sokak'a (adı gibi güzel bu sokağın ensizliği çok su götürür. Haritadaki nice sokakların yanında ona geniş bile denebilir, ama bu güzel sokak adını bulanı da kutlamayı unutmamalı) gelip yaslanıyor.

Meşrutiyet Caddesi'nin böyle uzun bir yolculuğu (ki çocukluğu, gençliği [gökyüzünün bir parçası olan gençliği] kocamışlığı olan bu yolculuğu) bir çırpıda bitirişine şaşmamak elde değil. Ama bir harita eninde sonunda budur işte: En kısa yolu seçer. Dünyayı düz, eğri, açık, kapalı, karanlık, aydınlık görmeye alışmıştır. Göz onda yalnız önüne bakar. Gözün geç uyandığını ise bilmez. Böylece de bütün haritalarda caddeleri bekleyen onmaz yazgı onun da başına geliyor: Asmalımesçit'in içinde yitip gidiyor.

EK

(Unutulmuş Bir Sokak İçin Duyuru)

Bu fakir, elinin altındaki haritalara bir kez daha bakıp Meşrutiyet Caddesi kütüğünü dürmeden, 1986 yılı 20 Nisan Pazartesi günü son bir yolculuk daha yaptığında, bu bir kıyıya atılmış caddenin (siz istediğiniz kadar onun bir kıyıya atılmadığını söyleyebilirsiniz) koca bir sokağının atlaslara, Şehir rehberlerine alınmadığını görmüştür. General Yazgan Sokağı'dır bu. Tünel'in iki sevgili sokağından –biri Ensiz Sokağı– biri de odur. Bir zamanlarki Ficher'in (Pera'nın bu şımarık çocuğu bugün Ayaspaşa'dadır) önünden kıvrılıp Sofyalı Sokağı'nı diklemesine kesip ve de uyku sersemi hızla Meşrutiyet Caddesi'ne iner ki, bunu yoldan geçen herkes görür. Gerçi o da birçok yandaşı gibi öbür dünyalık sokaklardandır ama, yine de görmüş geçirmiş bir sokak olduğu her halinden bellidir. Hem bir sokağı tarih dışı bırakmaya kimsenin hakkı yoktur. Bu hele benden nasıl beklenir? Benim gibi bir sokak kütükçüsünden. Duyurulur.

TARİHTE BUGÜN MUMTAZ ARIKAN 5 Aralık 1938

ŞARAH BERNHARDT İSTANBUL'DA KOVUŞTURULUYOR

1888'DE BUGÜN, ZAPTİYE MÜZİKLİĞİ'NİN, İSTANBUL'DA BULUNAN ÜNLÜ TİYATRO OYUNCUSU SARAH BERNHARDT (SARA BERNAR) VE KUMPANYASI HAKKINDA RAPOR VERİLDİ. KOVUŞTURMAYA, İSTANBUL'DA TEMSİLLER VERMEK İÇİN BULUNAN FRANSIZ OYUNCU VE KUMPANYASINDAKİ BİR AKTÖR ÜZERİNDEKİ KUŞKULAR NEDEN OLMUŞTU. BİLİNDİĞİ GİBİ, II. ABDÜLHAMİT ZAMANINDA KÜÇÜK BİR KUŞKU, GİZLİ POLİSİN ARAŞTIRMASINA YOL AÇMAKTAYDI. ALİNAN HABER, YUNAN ASİLLİ AKTÖR JACQUES DAMALA'NIN BİR SUİKASTÇI OLABİLECEĞİ VE SARAH BERNHARDT'LA AŞIRI YAKINLIĞİYDI.. MÜ KAMİL İMZALI RAPORDA, KUMPANYANIN 32 KİŞİDEN OLUŞTUĞU VE HOTEL ROYAL'E YERLEŞİLDİĞİ BİLDİRİLİYORDU. ERTESİ GÜN VERİLECEK İKİNCİ RAPORDA İSE, KUŞKULANACAK BİRŞEY BULUNAMADIĞI, J. DAMALA'NIN DA S. BERNHARDT'IN KOCASI OLDUĞUNUN ANLAŞILDIĞI YAZILACAKTIR.
SÖZ KONUSU KOVUŞTURMANIN SARAH BERNHARDT'IN BAĞI SI DIŞINDA YAPILDIĞI SANILMAKTADIR.

HARİTADA BİR NOKTA MEŞRUTİYET CADDESİ ÜZERİNEDİR, II

Bir Ortodoksluğun kapı alınlığı:

Hacopulo

Bir caddeye, Meşrutiyet adlı bir caddeye düşüyor.*

Bir Peralı. Hüzünlü. Beyaz haçıyla oynar.**

Bir dikdörtgen.*** İki kapılı. Büyük Cadde'ye (Cadde-i Kebir) uzanmak istemiştir çünkü. Kolunun biri bunun için uzun değil midir? Hem bir pasaj kollarını kullanmasını bilmelidir (uzun geceler, uzun günler için).

Büyük iç avlulu (çocuklar, kuşlar, kediler, ikonlar). Kendi içinde, kendisi için döner.

Bir ağaç: Akkavak.

Bir laterna, Roma kökenli. (Ki yalnız Sezer Duru'nun ruhu görmüştür.)

* Bir tarih çıkması diyedir. Artık yarı yarıya okunan, havi dökülmüş, bir zaman artığı. Sanki: "Bırak beni böyle ansınlar" diyordur.

** Pera biraz da hüzün ve haç değil midir?

*** Bir kilise tabanı çiziyordur, gizliden gizliye; Ortodoks kulları için: Şapkacılar, düğmeciler, iplikçiler, iğneciler, terziler, kurdeleciler, çantacılar, tamirciler.

L bir gökyüzü (bu L gökyüzü 1872'lerde Ahmet Mithat Efendi'nin basımevine düşecektir).

Ve kâğıttan bir ay. Bir Yazı: *Zürafa doğaya aykırıdır..*

Bir yazı: *Zürafa doğaya aykırıdır.*
Bir yüz: Madam Anet. Anılarda hep mavi ve tütünle yıkanmış; ve hiç düş görmez.*

Bir tabela: Adam Musiki Mağazaları. (Bir oda müziği için.) Öyleyse, Braun Kardeşler, Matmazel Akestorides Kardeşler, Singros'lar.

Ve bir para babası: M. Hacopulo. Uçuk biri. Sessiz, beyaz.

Ve yeşil, aptal bir yaprak.

Ve yeryüzünün ilk sakinleri.**

* Bu Anet bütün sultanlar, saraylılar terzisidir. Müşterilerinin bedenlerine göre mankenleri vardır. Siparişleri mektupla da alır. Diktiği tuvaletlerde en ufak bir pot olmaz. Bir tuvaletten yirmi otuz altın alır ve bir modeli başkasına dikmez.

** Arılar, karıncalar.

HACOPULO PASAJI SAKİNLERİ

(Bir ağızdan)

Biz Hacopulo Pasajı sakinleri, şapkacı terzi düğmeci kuaför kurdeleci biz.
Biz Nikol, Yurda, Marko, Ayten, Mıgırdıç, Katia, Küçük İplikçi Kız Loretta biz.
Her gün uyanır bakarız sabah makasımız iğnemiz ipliğimiz.
Her gün bakarız, akşam üstümüz başımız – nasıl da sürer yaşam.
Biz, Hacopulo Pasajı sakinleri, şapkacı terzi düğmeci kuaför kurdeleci biz.

Yurda

Kocaman ekvator kuşlarıyız biz kanatları yerde sürünen
Bütün gün aynalar şapkalar karşısında geçer günlerimiz.
Ağaçlara bakarız –niçin ağaçlar– kuru yapraklar toplarız.
Durup dururken yağmur yağsın güneş açsın ister canımız.

Madam Katia

Dünyanın bir ucunda, iyice bir ucunda
Kurumuş bir sel yatağıyım sanki.
Günlerdir elim gitmiyor kaplinlere
Günlerdir her Cumartesi Pazar Pazartesi

Ayten

Kış uzun sürdü bu yıl,
Yaz gecikeceğe benziyor biraz.
Jüponu bitirdim diye yalan söyledim Safiye Ayla'ya
Dün akşamüstü yolda el salladık birbirimize
Sonra o bir sokağa ben bir sokağa
Ayaküstü kendime bakmalıymışım diye uyardı beni.

Nikol

Biz hiçbirimiz Margarite, Cornelia, Femina, Anet değiliz hiçbirimiz
Ne sen, ne ben, ne de Yurda, Katia biri olmayız onların.

Madam Katia

Madam Margarite'e Paris'ten gelirdi şapka modelleri
O zamanlar moda demek Paris demekti.
Kadın demek şapka demektir hem.

Ayten

Bir zamanlar her şey başkaydı her şey.
Şimdi her şey boş her şey boş.

Bir Ses

Bir zamanlar İsa da gemici idi
Herkes gibi balık tutar, sepet örerdi.

Yurda

Yaşamadık ki biz
Bir bulut geçiyor, bir bulut geçiyor diyoruz.
Bir yaprak düşüyor, bir yaprak düşüyor diyoruz.
Seyircisiyiz biz bu dünyanın!

Nikol

Şu Loretta Küçük İplikçi Kız yaşadı mı yaşadığını?
Durup dururken yüksek topuklu ayakkabılar giydi.
Durup dururken uzun yakalı balıkçı kazakları.
Her Pazar pembe sutyenlerini astı ipe.
Durup dururken dişlerinin arasında kırmızı bir gül,
Dağıttı kabarttı saçlarını durup dururken.
Mısır Apartmanı'na dikti gözünü durup dururken.
Durup dururken ırmak kıyılarını seçti.
Koluna takıp yürüdü güneşi durup dururken.

(Bir ağızdan)

Böyle yoldan çıktı Küçük İplikçi Kız Loretta
Saptırıldı böyle.

Yurda

Ya ben, ben düğmeyle açtım gözümü, onunla büyüdüm.
Kim demiş geçmez diye zaman? On üçümde düğmeyle tanıştım.
Bütün düğmeler mutlu ederdi beni, fildişi, sedef, kemik,
On beşimde bir metropol iğnesi göğsümde
Bir çoçuk-kadındım bal gözlü.
Sözlüklerdeki bütün balıklara yeni adlar takardım.
Rahmetli, fokları sever, suların haritasını çıkarırdı.
Pazarları güzelim nehir kıyılarına giderdik.
Nehir kıyıları bizi görmezdi.

(Bir ağızdan)

Bulaşık suları gibi aktık biz...

Şemsiye Tamircisi Mıgırdıç Baba diyor ki:

Sürekli gökyüzüne bakar, yağmuru beklerim ben.
Şairler gibi gökyüzünü okumaktır benim de işim.
Bakarım bir bulut kopmuş geliyordur
Bakarım yok.

Sorarım ama şu şairler ne anlar
Gökyüzünün bu duru maviliğinden?

Kunduracı Nazarin Diyor ki:

Nerde şimdi o eski deriler? Krokodil, timsah, lezar, yılan?
Nerde Mihaylidis, İsmail Kemal, Paçikakis, Zoto, Nuri nerde?

Narin Korsa Diyor ki:

Eski işler kalmadı, Hamiyet Yüceses, Zehra Bilir, Güzide Kasacı
Lobostat korse müşterilerimdi benim.
Hiçbiri uğramıyor şimdi.

Terzi Ulla

Her şey öldü, ısmarlama elbise öldü.
Kemik düğmeler, ipek astarlar öldü.

Çaycı Hasan

Çaylar da bozuldu
Nerde o eski çaylar?

Şemsiye Tamircisi Mıgırdıç Baba da Diyor ki:

Sessizlik. Sessizlik.
Bizi bekleyen asık suratlı sessizlik!

Madam Katia

Şapkalara, makaslara, iğnelere yürüyen bir sessizlik.

Ayten

Jarselere, ipliklere, kurdelelere, korselere yuvalanan bir sessizlik.

Silvia Mihaylidis

Mor bir sessizlik.

Yurda

Köpeksi, açgözlü, Doğulu bir sessizlik.

Kurdeleci Lusin

İpeklere, ketenlere, grogrenlere işleyen bir sessizlik.

Berber Hüseyin

Usturalara, makaslara sinen bir sessizlik!

Çaycı Hasan

Çay ocağına, bardaklara çöken bir sessizlik!

(Bir ağızdan)

Hoşça kalın ama sizler hoşça kalın geçen geçmeyen günler hoşça kalın siz gelecek günler!

Hepiniz hoşça kalın çocuklar kadınlar hepiniz hoşça kalın!

Yine de iyidir eskiden ne de olsa yeni olan her zaman

Dileriz hepiniz hoşça kalın çocuklar kadınlar adamlar hepiniz hoşça kalın!

HARİTADA BİR NOKTA ASMALIMESÇİT ÜZERİNEDİR

Asmalımesçit (bu cinsel özel coğrafya) bütün kullarını, yani Sofyalı, yani Yemenici, Abdüllatif, Müeyyet, Curnal, Frederik, Şahbender, Minare, yani Gönül, Kallavi, yani Balyoz sokaklarını; yani Terkos, Korsan, Deva, Perükâr, Tütüncü çıkmazlarını ve de Olivia, Emir Nevruz geçitlerini sarıp, sonra da bütün bu sokakları, insanları, evleri kucakladıktan sonra (hem bir mahalle böyle bir şeydir), ancak o zaman Belediye şehir rehberlerindeki yerini alır. Asmalımesçit sözlü tarihe göre, serüven peşinde bir ülkeden bir ülkeye koşanların karargâhıdır. Bir Babil Kulesi'dir de: Bütün diller konuşulur. "Dünyanın bir ucundan kopup gelmiş bir Şangaylı, Şikagolu, bir Napolili, bir Suriyeli kendini burda yabancı saymaz." Böylece üst üste binmiş bu sokaklar, evler, insanlar burda bir adadaymış gibi yaşarlar. Gece ile gündüz de birbirine karıştığından, gökyüzünün varlığı bilinmez. Allah'ın günü falcılar, yankesiciler, jigololar, bobstiller, casuslar, haytalar, eroinciler, cebidelikler, arakçılar, bıçkınlar, pezevenkler, orospular burasını arşınlar. Bunlara yine Odessa üzerinden dökülüp gelen Beyaz Rus generalleri, baronları, baronesleri; Viyanalı kontesler, Alaman soyluları, Beserabyalı Yahudi tellallar da katılır. Bir Cumhuriyet! Başını da bu mahallenin Asmalımesçit Sokağı çeker. Hem değil mi ki o bir kolunu Cadde-i Kebir'e (bu sevgili iflah olmaz ur), bir kolunu da Meşrutiyet Caddesi'ne uzatmıştır, kendini bu coğrafyanın, bu azınlık coğrafyasının, dışına nasıl atar? Hem bir sokağın eti budu nedir ki? İçine, ta içine, ne kadar çekilebilir? En iyisi

sakinlerine uymaktır, o da öyle yapmıştır. Hem Pera'nın bütün kalburüstü insanları da burda oturmuyor mudur? Pirimiz Sait N. Duhani bu sokaktadır (Nil Pasajı No. 2). Kurumun (Turing Klöb) Fransızca bir iki mektubunu "dikte" ettiriyordur. Bu sesler onundur. Birazdan da çıkıp Lebon'da çayını içecektir. Ünü dünyayı tutan Fehime (gömlekçi) bu sokaktadır. *Levant Herald* (Asmalımesçit Sok. No. 35) iki dilde (Fransızca-İngilizce) burda çıkar. M. Lewis Mizzi bunun için hep ayaktadır. M. Reşid Saffet Atabinen de öyle. Ünlü Chritich ailesi de Asmalımesçit'i yurtları bilmemişler midir? Ya Barry ailesi? Onlar bu sokakta doğmuşlardır. Gözlükçü-Mühendis Lacouane işte evine dönüyor. (Bu Lacouane suyu severdi. "Su suçsuzdur" derdi.) General Spadora Paşa penceresinde. Sabahsa Giovanni Scognamillo'nun çocukluğunun elinden büyükannesi tutmuş kapının önündedir. Hem bu sesler de *(Asmalımesçit, 47 Apt.)* Fikret Adil ile Necip Fazıl'ın, bu iki "ahbap çavuş"un, sesleridir. Fikret Adil, *"casus yatağı"* dediği *Asmalımesçit 74* (Asmalımesçit onun için böyle bir yerdir) romanını yazıyordur. Üç kaşlı sevgilisini anlatıyordur Necip Fazıl. (Necip Fazıl'ın üç kaşlı dediği sevgilisini görenler onun üçüncü kaşını görememişlerdir ama, şairimiz sevgilisini yine de üç kaşlı görmeyi sürdürmüştür.) Ya bu sokağı en çok arşınlayan kim midir? Sait Faik. O buradan çıkmaz. *Nil*'i, *Tuna*'yı aşındırır. Tuna'dan sonra da en çok *Elit'i* sever. Sahibi Frenkle Yahudi kırması bir hatundur. Onun elinden kapuçinosunu alıp içmeye başladı mı dünyalar onundur. Madamın çat pat Fransızcasına o da aynı yoldan karşılık verir. Sonra da o gün kendisini iyi bulmamışsa saatini çıkarıp gizlice nabzının atışını da yine burada dinler. Hem bayılır bu mahalleye o! Çok sevdiği Meşhur İşkembeci de hemen sokağın ağzındadır. Portakal satan Bakkal Salamon da. (Bir öneri: Buraları onun elinden okumalı.) Şanolu meyhaneler de burdadır. Kemancılar, zurnacılar, darbukacılar her gece burda "icrayı sanat" ederler. Kasap, çingene havalarının da bini bir paradır. Hem Asmalımesçit göğü Virjinler, Marikalar, Evalar, Raşeller, Olgalarla çınlar! Daha ne ister?

Asmalımesçit Sokak *Yeni Osmanlılar*'ın da bir sokağıdır. Namık Kemal ile Ziya Paşa (bu iki güzel sakallı) ilk kez bu

sokaktaki *Courrier d'Orient* gazetesinin idarehanesinde tanışırlar. Avrupa'ya kaçma planlarını da burda yaparlar. Burası Jön Türkler'in de sokağıdır.

Hem nice canlar yakan Bilezikli Kalyopi'nin evi de buradadır. Asmalımesçit böyle daha nice nicelerin yurdu, uğrak yeridir. Sonraları *Tuna, Elit, Nil* yeni yazının da ocağı olacaktır. Özellikle de Elit. (Bu sonralar, Pera'nın çöküşünü, Beyoğlu'nun doğuşunu hızlandıran sonralardır.) Oktay Akbal, Salâh Birsel, Fahir Onger, Lütfi Özkök, Selahattin Hilav, Naim Tirali (bu "Aşka Kitakse"ler düzen sevgili Parisli çocuk), Edip Cansever (ki daha o zamandan yeraltı diliyle yazmaya çalışıyordur), Ahmet Oktay, Demir Özlü, Ferit Edgü, Attilâ İlhan dolduracaktır bu sonraları. Bu da bizim değil, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*'nun konusudur.

Sofyalı Sokağı

Asmalımesçit Sokağı, tarihle böyle dolu mu dolu yaşadıktan sonra: "Bu kadar tarih yeter" deyip çekilir. Yerini de Sofyalı, General Yazgan, Müeyyet, Curnal, Şahbender, Minare sokaklarına bırakır. Bütün bu sokakların ağababası da Sofyalı Sokağı'dır. Hepsini kolunun altına alır o. Yalnız almakla da kalmaz, bu sokakların her şeyiyle de o ilgilenir. Hem bir görev bilmiştir bunu. Gözünü onlara dikmiştir. Kulağını da onlara tutmuştur. Bir gözlem kulesidir sanki Sofyalı Sokağı; onları, yalnız onları gözler. İlkin Curnal Sokağı (eski Jurnal) uyanmıştır. Görür. Bir çocuk ağlıyordur. Duyar. Kompozitör M. Furlani masasındaki yerini almıştır. Bilir. Dussap Paşa kalkmış, Saray'a gitmek üzere hazırlanıyordur. M. Joseph Nikiti silahlarıyla oynuyordur. Smith, Wesson revolverlerinin en iyilerini bugün II. Abdülhamit'e gösterecektir. (Padişahımız adını değil mi ki nişan tahtasında bu revolverlerle yazmayı seviyordur, bırakalım gitsin öyleyse.) Yeryüzünün en eski terzisi M. Roben iki büklüm sabahı sırtlanıp gelmiştir işte. Okula gidiyordur iki çocuk. Bir kadın Deniz Han'ı süpürüyordur. Selin Bijuteri'nin kapısı kapalıdır.

Şahbender Sokağı'na çevirir sonra gözlerini. Şahbender

Sokağı belki de Minare Sokağı'nın Allah'ın günü karanlığını yüklendiğinden (belki de kendi yalnızlığından, karabasanından) kendini bu dünyanın dışında düşünür. Hem sabahın varlığından da haberi yoktur. Nasıl olsun ki Pera'nın dünüyle bugünü arasına sıkışıp kalmıştır. Bu böyledir ama yine de Şahbender Sokağı sakinleriyle içli dışlı yaşamasını bilir. Trikocusuyla trikocu, mobilyacısıyla mobilyacı, tamircisiyle tamirci, döşemecisiyle döşemecidir. Bu 1988 sabahı 13 Eylül Salı günü de Şahbender Sokağı'nın gözü sakinlerindedir. Mobilya cilacısı Fettullah Göçmen bu sokakta kırk yılını çoktan doldurmuştur. İşinden başka da bir şey düşünmemiştir. Ressam Muteber Yüğnük, Çiçek Han'ın merdivenlerini çıkmış, çoktan çalışmaya başlamıştır. Biliyordur. Süleyman Tınaz kurşunkalemlerinin hem ucunu açıyor, hem çayını içiyordur. Ya Minare Sokağı mı? O da çoktan günün elini tutmuştur. Woods Paşa'nın hayaleti, (ki II. Abdülhamit'in yaverliğini yapmıştır) yeşile boyalı evinin önündedir. Kelebek gözlüklerini siliyordur. M. Nazarin nöbetten dönmemiştir daha. Madam Nili hâlâ uykusunu alamamıştır. Sonra Müeyyet Sokağı da her zamanki gibi ağzını İstiklal Caddesi'ne vermiştir. Dünya diye orayı bildiğinden yalnız oraya bakıyordur. Hem bir karışlık boyu ancak ona yetiyordur. Sofyalı Sokağı kolunun altına aldığı bu sokakları böyle bir bir gözleyip, denetledikten sonra, ancak o zaman, kendine döner: Profesör Gottwald çok yapraklı gazetesini (ki Sofyalı Sokağı da çok yapraklı bir gazeteye benzer: Öğrenilecek, okunacak çok şey vardır) açmış, koltuğuna uzanmış, okuyordur. Gözü en çok da ölüm ilanlarındadır. Ölüm ilanları ona her seferinde nasıl bu kadar uzun yaşadığını anımsattığından, onları göz ardı edemez. Hem dün akşam eve dönüşünde komşusunun kapısında:

— *Sari hastalık vardır. Girilmez!*

yazısını okumuştur.

Överler Kasap kapısının önünde bir çocuğun elini tutmuş duruyordur. Göğe bakıyordur bir adam. Bir çocuk (yüzü yok) Refik'in camlarını siliyordur. Üç kişi sıraya girmiştir Gündoğan Pazar'da. Tarih artığı pirinç bir levha (A. D. 1720) bir evin (No. 16) duvarını süslüyordur. Süsleyip bırakıyordur.

Sofyalı Sokağı işte bütün bunları görmüş, bu gördüklerini de bilinçaltına depolamıştır. Hem ondan beklenen de budur. Asmalımesçit de (bu *Karanlıklar Prensi)* bunu istiyordur.

HARİTADA BİR NOKTA TEPEBAŞI ÜZERİNEDİR

Bir gravür. Kalın, beyaz bir kâğıda çıkıyor.

Bir tarih (yarı yarıya okunan) 1919 mu? Demek ki VI. Mehmet Vahdettin tahttadır.*

Bütün gravürler gibi kara lekeler, soluk çizgiler, ölü ara renkler.

Eski bir estamp güzelliğinde ve Rembrandt'ın gölgesi gezmiş incecik.

* Çağdaş bir Pétain. Bendeki fotoğrafında kelebek gözlüklü, kolalı yakalı, boyunbağlı.

Güzel yüzlü, güzel fesli, güzel bıyıklı. Bir sivil padişah.

4 Temmuz 1918'de tahta çıktığında, kır saçlı, çelimsiz, orta boylu idi.

Daha padişahlığında o kalbi zayıflardandı ve kahve tiryakisi idi. Ve de çok sigara içerdi.

Zekiydi. "Karşısındaki insanların düşüncelerini gözlerinden okurdu."

Malta'da kalebentliğinde mektuplarını Mehmet Vahdettin diye imzaladı.

Osmanlı padişahlarının sonuncusuydu. (Bunun için bu kitabın "ilk yaprağı Söğüt'te açılacak, son yaprağı San Remo'da kapanacaktır.")

Cesedi? Şam'da, gölge altındadır.

Müellif Sokağı'ndan mı başlamış gravürcümüz Tepebaşı'nı kazmaya? Bir çizgi çekip Nergis Sokağı'na. (Öyle olmalı.)

(Dereler, yağmurlar, böcekler, otlar, molozlar)

Kasımpaşa ağzına gelip durmuş Tozkoparan Caddesi.

Ve uzakta Eyüp tepeleri. El ele vermişler.
Bir kuş su içiyor.
(dokunsam, okşasam diyorum)

Kül rengi Turing Palas.

Yapma bir gül Florya ve Emperyal otelleri.

Ve eski evler, eski çarşılar yorgunluğunda.

Şimal Sokağı görünmüyor. Ama sıraya girmiş Kohut Oteli, Hotel Novotny ve Camondo-Han.

Bir kırlangıç sürünüp geçiyor L'Union Française'i.

Ve Minare Sokağı aşağılarda Abdüllatif Sokağı'na çarpıyor durup dururken.

Ve Casa d'Italia'nın güneş vuruyor yüzüne.

Ve Continental Oteli, Dandria Pasajı'nı yalayıp geçiyor.

Ve iyice öne çıkmış Bristol Oteli ve bir rahip sessizliğinde.

Belli Sabah.

Papağan'dan dönüyor bir kemancı kemanıyla ve düşmüş boynu.

Bir deniz oğlanına benziyor Hôtel d'Angleterre, uzun sarı sakallı.

Ve Haliç'e bakıyor (Bir otel de Haliç'e bakar.)
Ve suyla çalışıyor asansör.
Ve dört katlı, üç çıkma balkonlu ve kârgir.
Ve dik merdivenli.
Ve sıra sıra odalı.
Ve bir lobili.
Ve de 1841 yüzlü (beyaz lake büfeler, uzun arkalıklı sandalyeler ve duvar resimleri).
Bir olmaz güzellik. (Böyle diyoruz uzun bir tarihin içinden çıkıp gelmiştir çünkü.)

Ve Darülbedayi. Ve siyah Ford bir araba.

Şapkacı Madam Laszlo'nun dükkânı kapalı. Yalnız demir kapıları görünüyor Hacopulo-Han'ın.

Mağripli bir çocuğa benziyor Pera-Palas.*

Bir leke-resim Tepebaşı Mezarlıkları. (Petit-Champs.)

Ve havagazıyla aydınlanıyor Tepebaşı Bahçesi ve on paraya giriliyor.
Ve beyaz peynir ve havyarla içiliyor rakı.
Ve göz süzüyor Nemseli Anna, Eleni, Kara Katina ve Benli Anjel.
Ve bir yalnız: Abdülhak Şinasi (ki "bayağı ve aşağılık havalı" diye geçiriyor içinden).
Ve Abdülhak Hamit ve Süleyman Nazif ve Recaizade Mahmut Ekrem ön sıradalar.
Ve önüne bakıyor nedense Selahattin Pınar.
Ve Alabanda'dadır Safiye Ayla.
Ve çocuk Ziya Osman'ın babasının bıyıkları koca bir bira bardağına girip çıkıyordur.

* Benzersiz bir Barok-Rokoko kırması. Şark Ekspresi yolcularını ağırlıyor.
Ve en önde Ölümsüz Greta Garbo ve Charles Boyer.
Ve General Harrington –bir işgalci – çayını içiyor.
Ve Enver ve Cemal Paşalar odalarına çıkıyorlar.
Ve Zozo Dalmas rujunu tazeliyor.
Ve göğü aydınlatıyor bir havafişeği.

RESTAURANT
PÉRA PALACE HOTEL

D I N E R

Consommé Chaud

Bar à la Norvégienne

Dindonneau Chipolata

Petits Pois à la Française

Bombe Praliné

Corbeille de Fruits

C a f é

le I/IO/24

COUVERT 20 Frs

P.H.P.

SONDEYİŞ

1850'lerde Beyoğlu'na kurtlar inerdi.
Ahmet Mithat Efendi

Beyoğlu sabah olmak üzere olan bir Ortaçağ kentine benziyordu.
Sait Faik Abasıyanık

BEYOĞLU

Beyoğlu'yum ben rüzgârlar öğrenciler yağmurlar kadar eski
Dünyanın ilk günleri ilk sakinleri gibi eski
Büyükparmakkapı Meşelik Bekâr Alageyik sokakları bunlar
(Güneşler puhular ağaçlar ikonlar)
Bu hep siyahlar giyen hep önüne bakan Mis Sokağı
Bunlar Zambak İmamadnan Sakızzade –kirli işler içindeki Sakızzade–
Bunlar, mumlar rüzgârgülleri, Matta'ya göre İncil
Bu günlük yutmuş gibi başı dönen Kazancı Yokuşu
Bu Müeyyet (ah o Müeyyet!) Sofyalı Sekbender Curnal sokakları
Çocuklar evler kiliseler kuleler bunlar
Bunlar dişi Lazaruslar ölü kuşlar arsenik cüruf
Bunlar sesler

Sesler, I

"Üç günlük ucuzluk" diyor Doğan Manifatura adında bir ses ve ikinci gününde
"Helena Rubenstein" diyor durup dururken bir koku Lady adlı bir dükkândan
"Haydi Emmanuelle başlıyor" diyor bir adam Emmanuelle'in oralarını dolaşıp gelen
"Akşama Taksim İşkembecisi'nde buluşalım" diyor rüzgârın elinde bir ses
Ve "Vakko" diyor ayaklar altında beş harfli bir sözcük Yidiş dilinde
"Göğü unuttuk" diyor bir dilsiz bir dilsize, bir cıgara yakıp göğe fırlatıyor sonra da
"Yalnız saç 50 TL." diyor bir berber fiyat listesi Şen Ali adlı

Ve "Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası" diyor bir cam altyazısı
Cumhuriyet'e sarı ışık tutan
Ve "Buhara Pilavı" diyor bir kadın bir gözü akan
Ve yeni seslere karışıyor eski sesler yeni Tokatlıyan Lebon Cercle
d'Orient
Ve "Taze mısır" diye geçiyor taze mısır adındaki bir çocuk
Ve "Banco Commerciale Italiano'da Grev var" diyor büyük harflerle
bir pano
Ve Lale Pastanesi ve Kore Kundura ve Erol Tuhafiye
Ve Pop 66 ve Parmak Bebe Bali Çorapları ve Fitaş Sineması
Ve Garanti, Anadolu Bankaları ve Gönül Kırmaz Çayevi
Ve Antep Restoran ve Titiz ve Pehlivan Lokantası ve Galeri Edip
Ve Foto Galatasaray ve Hacı Bekir ve Narmanlı Yurdu ve Elhamra
Ve Bermuda Şeytan Üçgeni ve Saint-Antoine ve Markiz
Ve Bonmarşe ve Halk Pazarı ve Refik Lokantası
Ve Regence ve Binbir Düğme ve PTT
(hep bir ağızdan)

BANCO COMMERCIALE ITALIANO'DA GREV VAR

diyorlar

Böyle diyor bütün evler bütün sokaklar bütün dükkânlar
İstiklal Caddesi'nin kendisi böyle diyor
Böyle deyip Galatasaray önlerinde birden dikleşip birden düşüyor
(sevgili deltasını kurup sırtüstü kapanıp yere
ve sağ kolunu Meşrutiyet Caddesi'ne verip
–ki padişah düşmanı bir caddedir
yasama erki yürütme erki diye bir şeyi
halkın eline vereceğim diye tutturmuştur–
Ve Kanun-u Esasi önlerinde eğlenip
Ve dönüp Şişhane Yokuşu'nu
Ve Bizanslaşıp biraz da
–eski bir Peralı olarak–

Şiir, I

İstiklal Caddesi'nde çorbasını içiyor bir adam ve ilk cıgarasını yakıyor
Ve "Merhaba" diyor saçlarını önüne düşürmüş geçen bir kadına
(ki haçını hep yanında taşır ve hiç gülmez)
Yüzünü yıkıyor Kristal Büfe ve şişelerini diziyor
Ve saatini kuruyor çil yüzlü bir kız Aya Triada'yla
Ve baloncu kadın ve ketenhelvacı sabah diyor
Ve Tissot ve Omega sekizi gösteriyor senin yüzünde gösterip çekiliyor
Ve Ağacami'de çocukluğunu süpürüyor bir çocuk ve açık önünü
Ve kuşlar geçiyor –değil mi ki sabah geçecektir–
Ve Turnababa Sokağı'na kâğıtlar uçuruyor rüzgâr
Ve korkunç güzel esniyor bir kedi
Ve ilk çağlarda gibi geçiyor omuzunda bir kuşla bir adam
Ve oto tamircileri ve bisiklet ve deniz feneri tamircileri geçiyor
Ve tulumbacılar ve ayaksatıcıları ve ipini koparan geçiyor
Ve Gürcüler ve uzun yüzlü Kürtler ve Araplar ve Yahudiler
Ve gözleri sürmeli oğlanlar ve tabutçular ve tezgâhtar kızlar
Ve kısa boylu çıraklar geçiyor
Ve Küçükparmakkapı'da başını çıkarıp çıkarıp kayboluyor güneş
Ve "Hoşuna gitti mi" diyor "bal gibi çocuk" bir adam bir adama
Ve çapaklı ikisinin de gözleri
Ve ikinci cıgarasını yakıyor çorbasını içen adam ve Bekâr Sokağı'na sapıyor
Bekâr Sokağı'nda bir kadın yıkanıyor görüyor
Ağzını, ellerini meme uçlarını dolaşıp çıkıyor
Balkonunda güneşleniyor Nuruziya Sokağı'nda bir evin
Ayaklarına gidip duruyor uyuyan bir kedinin
Ve elinden tutuyor ödevini yapan bir çocuğun
Sonra "Sıkıldım" deyip Balıkpazarı'na çıkıyor
Ve seslere veriyor kendini

Sesler, II

Balıkpazarı'nda "Eskici! Eskici!" deyip geçiyor bir eskici
nedense böyle deyip geçiyor
Sütçü Pandeli "Dünya değişiyor" dedi "benden söylemesi"
Böyle deyip sandalyesini atıp oturdu
Bir ketenhelvacı bir puhu ölü bir kalkan aynı şeyi dedi
"Eskici! Eskici!" diye geçti yine aynı adam ve Aynalı Pasaj'a saptı
Aynalı Pasaj'daki Ellia eskicinin sesini dinledi bir zaman gidip allıklarını tazeledi
"Bugün ilaç içmeyi unuttuk" dedi düğmeci Marko, bir bardak su istedi
"Haydi Milli Piyangoyu yazıyor" dedi Ağacami'sini süpüren çocuk ve durup önünü ilikledi
Balıkçı Can Baba oturduğu yerden hafiften bir türküye başladı
İlkin Krepen Pasajı'ndaki sandviççi yavaşça katıldı
Sonra Dilek Lokantası tuttu ucundan
Neşe Lokantası karıştı sonra
Sonra Arnavutköylü Balıkçı
Sonra Mihail sonuna yetişti
Tombalacı oğlan baştan aldı sonra
Sonra Şark Paçacısı gırtlağını temizleyip girdi
Gök de durmadı Utarit Sokağı'nı bırakıp geldi
Afyon Sokağı onu yalnız bırakmadı
Sonra Cumhuriyet Lokantası "Ben niye duruyorum" dedi geldi
Sonra Üç Horan Kilisesi sesini ayarlayıp katıldı
Sonra Abanoz Sokağı sürüp sürüştürüp geldi
Sonra çakmak kalem tamircileri duyup geldi
Sonra camcılar dökmeciler nalburlar geldi
Sonra Tarlabaşı halkı
Bütün Beyoğlu sonra
Geldi
Sonra "İşçiler Emekçiler" diye bir el ilanı geldi (en sonra)
Geldi, uzun uzun havaya yazdı kendini
Kaldı

Şiir, II

Beyoğlu'yum ben bu sabahı bu akşamı ilk görüyorum
Bu denizi bu kuleleri bu surları ilk
Ben ki rüzgârlarla yangınlarla vebayla büyüdüm
Ben Yeditepe'den biri hırçın sinirli bencil bir imparatorluğun
(tahtırevanlar kupa faytonlar zahar fino ölüleri)
Bir Lümpen üstünü başını yırtmış bir gözü akan
Bir şimdi adamı bıçaklar şişler mızraklar
Bıyıklı uzun
Göz kara
Renk esmer
Parka İstanbulin blucin yırtma
Ve bir hani balığı gibi şaşkın soluk soluğa
Ve yalnız geceleri çıkan
Biraz Paris biraz Londra Jön Türklerle biraz
(günlük kokuları patrikhane fermanları karides pavurya ve taze badem biraz)
Ve ağzını ağzına almış gidiyordur bir kadın
–ki güzelliğinden başka bir şeyi yoktur
ve uzun saçından–
Ve Serdar Ekrem Sokağı'nı tepiyor bir haham
Tepip çiçekler alıyor kendine
Ve kâğıt beyazlığında bir ses Hera diyor
Hera senin ağzın git git bitmiyor Hera
Hani dibi görünmeyen kuyular olur ya o kuyular senin ağzın Hera
Hera samanyolları senin ağzının kuşları Hera
Yeni kurulmuş devletlerin mavi posta pulları
Lale soğanları güneş saatleri hatmiler günebakanlar
Su yolları çakıllar ağaçlar deniz kıyıları Hera
HERA HERA HERA

"Küçük, dolambaçlı arka sokakların şiiri hiçbir şeye değişilmez. Şiirin ta kendisidir çünkü. Pera da küçük, dolambaçlı sokakların ağababasıdır. Bunun için Büyük Cadde'nin (Grand Rue de Péra) sağlı sollu sokaklarından birine girmek yeter.
(...) Bu sokaklara hiçbir şey düşünmeden dalınmalı. (Hem şiirin eli ancak böyle tutulur.) Öyle dalmalı ki, böylece de nerde olduğumuz bilinmemeli. Bilinmemenin o büyüsü, tansıklığı yaşanmalı. Yalnız gitmek, gitmek...
Bir bu düşünülmeli. Başkaca da hiçbir şey.
Usun –o canavarın– zincirlerinden kurtulmak.
(Us, canavardır.)"

Nerede bir sokak görse bakmadan edemeyen İlhan Berk, caddeleri, Park Otel'i, gizemli pasajlarıyla, bir gayya kuyusu olan Tarlabaşı'sıyla, Asmalımescit'i, Tepebaşı'sı ve insanlarıyla; sokakları ve evleriyle bir taşbaskısı, bir çıkma, bir labirent, bir harita olan Pera'yı okuyor. *"Bir Karşıyaka (Bizans'ın uykusuz tarihinde). Hırçın bir coğrafya: Karanlık"* Pera'yı.

İlk kez 1990'da yayımlanan *Pera*, "şiirimizin uçbeyi"nin atlasında *Galata* ile birleşiyor.

Ekranı Kapat, Kitabı Aç!
Aile Saati
https://ailesaati.kocsistem.com.tr

ISBN 978-975-08-0201-2
9 789750 802010
26 TL
KDV'den muaftır.

THG
0056259
SPF